

Et ubehagelig mangfold

*En studie av mangfold og inkludering som mål for
Olafiagangen som offentlig rom på Grønland*

Hannah Eline Ander

Masteroppgave i samfunnsgeografi
ved institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

15. september 2017

Et ubehagelig mangfold

En studie av mangfold og inkludering som mål for Olafiagangen
som offentlig rom på Grønland

© Hannah Eline Ander

2017

Et ubehagelig mangfold. En studie av mangfold og inkludering som mål for Olafiagangen som offentlig rom på Grønland.

Hannah Eline Ander

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

I en tid der byene blir større, tettere og mer befolket, blir offentlige rom stadig aktualisert og trukket frem som en viktig arena for å sikre livskvalitet og mulighet til å delta og være representert i samfunnet. I byer som Oslo, som fører en fortetningspolitikk, er offentlige rom en begrenset og ettertraktet ressurs og noe det kan oppstå konflikt over tilgang til. Samtidig er idealet om offentlige rom at de skal være åpne og tilgjengelige for alle. Olafiagangen ligger på Grønland i Oslo, på grensen til Oslos kommersielle sentrum. Både kommunen og private aktører ønsker å utvikle og oppgradere byrommet, som i dag brukes mye av sårbare grupper, som hjemløse, fattige tilreisende, rusbrukere og unge menn som selger cannabis.

Oslo kommune ønsker at byens offentlige rom skal være mangfoldige og inkluderende arenaer, og med denne oppgaven undersøker jeg kommunens politikk på og virkemidler for å sikre og skape mangfold og inkludering i offentlige rom. Jeg ser også på hva Olafiagangen kan fortelle om muligheter og utfordringer knyttet til mangfold og inkludering som mål for offentlige rom. Oppgaven er en utforskende casestudie hvor muntlig, tekstlig og observerbar data trianguleres gjennom dybdeintervjuer, observasjoner, og analyse av politiske dokumenter og mediefortellinger. Studien har en kritisk samfunnsgeografisk tilnærming, og teori om den rettfærdige byen og retten til byen brukes for å produsere kunnskap om ulikhet og marginalisering, og presentere muligheter for endring.

Ved å bygge på Doreen Massey og Henri Lefebvres idéer om rom som relasjonelle og sosiale produkt, viser studien at Olafiagangen er et omstridt offentlig rom og en arena for forhandling om mangfold og inkludering. Olafiagangen utfordrer kommunens visjoner om mangfold og inkludering, særlig på grunn av tilstedeværelsen av typisk uønskede grupper. Studien viser at mangfold kan være utfordrende, og at inklusjon ofte kommer med en ekskluderende bakside. Det blir dermed tydelig at det å utvikle offentlige rom innebærer å veie hensyn og interesser opp mot hverandre, og ta avgjørelser som medfører både inklusjon og eksklusjon. Studien viser også at mangfold og inkludering er verdiladede og komplekse mål som er vanskelig for kommunen å realisere og implementere, både på grunn av en uklar og flerstemt politikk og praksis hos kommunen, og en dominerende markedsrettet logikk i byutviklingen.

Forord

Først en stor takk til mine veiledere, Heidi og Bengt, for å være oppriktig engasjerte og for grundige tilbakemeldinger. Deres kunnskap og ulike perspektiver har lært meg mye, utfordret meg og gjort meg mer selvstendig i mitt arbeid. Takk for at jeg fikk være med på forskningsprosjektet *Invisible Infrastructures: Socioecological Transformations in the Postindustrial Metropolis*, og for at jeg har fått jobbe med den sosiokulturelle stedsanalysen av Grønland. Takk til Osloforskning for stipend.

Takk til mine medstudenter, for kaffepauser, diskusjoner og quiz. Jeg kommer aldri til å glemme da vi fikk alt rett på Morgenbladet-quizen. Vi følte oss uteksaminerte da. Spesielt takk til dere som var på lesesalen i sommer, dere har gjort denne sommeren til en av de fine. Takk også til dere som ga innspill i innspurten.

Pil, treåringen som leker at han skriver masteroppgave med duplo og sløyfer fortjener også takk, for kjærlighet og latter, og for å gi struktur til hverdagen. Og Øivind, du er verdens rauseste kjæreste og pappa.

Jeg vil til sist takke alle informantene. Takk til Bård for samtaler om hvordan en best kan male Akerselva fra Olafiagangen, og til Florina for klemmer og fine lunsjtunder med fiskekake og eple i felt.

Hannah Eline Ander, Oslo 2017

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	2
1.1	Oppgavens formål og forskningsspørsmål.....	2
1.2	Hvorfor Olafiagangen? Presentasjon av case og kontekst.....	4
1.3	Teoretiske og metodologiske hovedgrep.....	6
1.4	Oppgavens oppbygging.....	8
2	Teoretiske perspektiver på offentlig rom	9
2.1	Hvorfor studere offentlige rom?.....	9
2.2	Rom	10
2.3	Offentlige rom	11
	Tre tilnærminger til inkludering og mangfold i offentlige rom	13
2.4	Sosialt rettferdig byutvikling.....	13
2.5	Urbant mangfold.....	16
2.6	Sosioromlig inklusjon og eksklusjon	21
2.7	Oppsummering	23
3	Metodologi og metode	24
3.1	Kvalitativ metode og triangulering.....	24
3.2	Etiske prinsipper.....	25
3.3	Dokumentanalyse	28
3.4	Observasjoner og uformelle samtaler.....	30
3.5	Dybdeintervjuer.....	34
3.6	Kvalitetssikring, troverdighet og overførbarhet	40
3.7	Analysestrategi	41
4	Olafiagangen som offentlig rom	44
4.1	Beliggenhet, fysisk utforming og tilbud.....	45
4.2	Byromsbruk	47
4.3	Et dobbelt marginalt byrom.....	51
4.4	Fryktet og stigmatisert.....	52
4.5	Mer enn et negativt rom: Alternative historier om Olafiagangen	54
4.6	Olafiagangen i endring. Et liminalt byrom.....	55
4.7	Oppsummering	61
5	Mangfold og inkludering som mål for Oslos offentlige rom: Politikk og praksis....	62
5.1	Offentlige rom i Oslos byutvikling og –planlegging.....	63
5.2	Kommunens definisjon av offentlig rom.....	64
5.3	Kommunens politikk på inkludering og mangfold i offentlige rom.....	65
5.4	Utfordringer på veien fra idealer til praksis: Byråkrati, det privates rolle og postpolitisk inkludering og mangfold.....	71
5.5	Oppsummering	79
6	Omstridt inkludering og mangfold i Olafiagangen	80
6.1	Attraktivitet	81
6.2	Trygghet og kriminalitet.....	85
6.3	Uønskede aktiviteter og grupper	88
6.4	Kampen om velferd	95
6.5	Oppsummering	97
7	Konkluderende diskusjoner	98
7.1	Mangfold vs. mangfold	99
7.2	Inkludering vs. inkludering	103
7.3	Kampen om Olafiagangen og sosial rettferdighet.....	105

Litteraturliste	111
Vedlegg / Appendiks	118
1. Observasjonsdokument.....	118
2. Informasjonsskriv og informert samtykke.....	119
3. Eksempel på intervjuguide	121

Figurer

Figur 1: Olafiagangens beliggenhet	4
Figur 2: T.v.: Olafiagangen under Nylandsveien. T.h.: Fiskebryggene i Olafiagangen.....	5
Figur 3: Informantliste	36
Figur 4: Forslag til utvikling av Olafiagangen.....	38
Figur 5: Forslag til innglasset markedshall i Olafiagangen	39
Figur 5: Olafiagangen.	45
Figur 7: Tre saker om utrygghet i Oslo og Grønland. Olafiagangen som fotomotiv.....	53
Figur 8: Fotoshoot til Fretex Grønlands Instagramkonto	55
Figur 9: Bruktmarkedet i Olafiagangen	56
Figur 10: T.v: Skisse over Oslo Spektrum. T.h: Planlagt høyhus vis á vis Olafiagangen.....	58
Figur 11: Skisse over en tenkt akse mellom Operaen og Botanisk hage.	59
Figur 12: Endringsprosesser ved Olafiagangen	60
Figur 13: Bilde 1 og 2: Forslag om innglassing av Olafiagangen	82
Figur 14: Sitat fra politibetjent, fra NRK-dokumentaren Gatekampen	86
Figur 15: Spor etter soving i Olafiagangen.....	91

1 Introduksjon

Oslo har i en årrekke opplevd befolkningsvekst og fått en stadig mer sammensatt befolkning. Byen er mangfoldig, men også sosioøkonomisk og etnisk segregert (Andersen, 2014; (Ljunggren, 2017). I byer som Oslo, som fører en fortetningspolitikk, er offentlige rom en særlig begrenset og ettertraktet ressurs og dermed noe det kan oppstå konflikt over tilgang til. Samtidig er idealet om offentlige rom at de skal være åpne og tilgjengelige for alle, og Oslo kommune ønsker at byens offentlige rom skal være mangfoldige og inkluderende arenaer i byen. Vekst, mangfold og ulikhet gir altså både et press på og påvirker offentlige rom, noe som er særlig synlig i deler av indre by og bydel Gamle Oslo. Her bygges det for kjøpesterke grupper i Bjørvika, samtidig som det er kort geografisk avstand til et av landets mest levekårsutsatte nabolag, Grønland (Brattbakk, mfl., under utgivelse). Olafiagangen er et offentlig rom på Grønland i Oslo som kommunen ønsker å oppgradere og utvikle de neste årene. Jeg vil i denne studien undersøke Olafiagangen og Oslo kommunes politikk og praksis på mangfold og inkludering i offentlige rom. Og se hva dette sammen kan fortelle om mangfold og inkludering som mål for byens offentlige rom.

1.1 Oppgavens formål og forskningsspørsmål

Oppgavens overordnede formål er *å undersøke Oslo kommunes politikk på og virkemidler for å sikre mangfold og inkludering i offentlige rom, og å undersøke hva Olafiagangen kan fortelle om utfordringer og muligheter knyttet til mangfold og inkludering som mål for offentlige rom.*

For å svare på dette vil jeg begynne med å undersøke hva slags offentlig rom Olafiagangen er. Jeg vil gjøre en romlig analyse hvor jeg undersøker hvordan Olafiagangen produseres som offentlig rom gjennom å studere byromstilbud, -bruk og mediefortellinger om byrommet, samt gjøre feltsamtaler og dybdeintervjuer. Jeg bruker litteratur om rom og offentlige rom, og vil også vurdere graden av offentlighet i byrommet. Da det per i dag er enighet om at byrommet bør utvikles men ikke hvordan, er det interessant å forstå Olafiagangen i dag. Hvordan byrommet brukes, forstås og fungerer vil påvirke politiske prioriteringer, hvordan og for hvem byrommet utvikles.

Etter å ha diskutert Olafiagangen som offentlig rom vil jeg undersøke Oslo kommunes politikk og praksis når det gjelder mangfold og inkludering i offentlige rom. Kommunen ønsker at

byens offentlige rom skal være inkluderende og mangfoldige (Plan- og Bygningsetaten (heretter PBE), 2009a), og jeg vil jeg se nærmere på hva denne politikken innebærer og hvordan kommunen jobber med å implementere sine mål. Det empiriske grunnlaget for denne undersøkelsen er politiske styringsdokumenter og dybdeintervjuer.

Til sist vil jeg se på Olafiagangen og kommunens mål om inkludering og mangfold i sammenheng, og diskutere konfliktlinjer knyttet til Olafiagangen som forteller noe om muligheter og utfordringer for at kommunen kan realisere sine mål om mangfold og inkludering for Olafiagangen. For å identifisere og presentere spenninger mellom idéer og praksis, bygger jeg både på funn fra de to foregående analysene av Olafiagangen og kommunens politikk og praksis, samt empirien fra observasjonene, intervjuene og dokumentanalysen. Med dette ønsker jeg å si noe om forholdet mellom politiske mål og praksis, og realitetene i Olafiagangen når det gjelder mangfold og inkludering. Jeg ønsker altså å undersøke hva Olafiagangen kan fortelle om mangfold og inkludering både som mål for Olafiagangen og Oslos offentlige rom generelt.

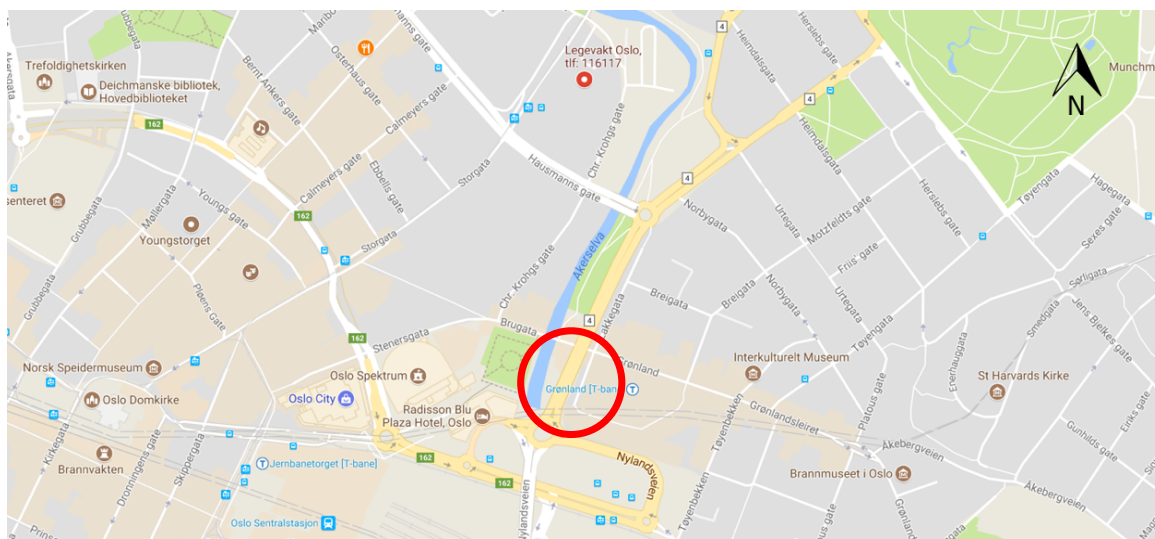
For å få kunnskap om Olafiagangen som offentlig rom, kommunens politikk og praksis på mangfold og inkludering i offentlig rom, og diskutere politikk og praksis i byrommet opp mot hverandre, stiller jeg tre forskningsspørsmål som ligger til grunn for diskusjonen i tre ulike analysekapitler:

Forskingsspørsmål 1: Hva slags offentlig rom er Olafiagangen?

Forskingsspørsmål 2: Hvilken politikk har Oslo kommune på mangfold og inkludering i offentlige rom, og hvordan jobber kommunen med å implementere sine politiske mål?

Forskingsspørsmål 3: Hva kan Olafiagangen fortelle om utfordringer og muligheter knyttet til å realisere mål om mangfold og inkludering i offentlige rom?

1.2 Hvorfor Olafiagangen? Presentasjon av case og kontekst

Figur 1: Olafiagangens beliggenhet. Google (2017).

Olafiagangen er en inngangsport til Grønland i Oslo. Byrommet ligger mellom bussterminalen, Akerselva, Smalgangen og Grønlandsleiret, og under Nylandsveien. Byrommet er regulert som offentlig rom, eid og driftet av Oslo kommune, og kommunen har ansvar for byrommet, både slik det er i dag og for en eventuell utvikling. Mange har sterke følelser og meninger om Olafiagangen. Det beskrives ofte som utrygt, utrivelig og stygt, både av informanter og i mediasaker (bl.a. Aftenposten, 2013). Olafiagangen er Oslos største åpne arena for kjøp og salg av cannabis (politi-informant, 2017), og en rekke marginaliserte grupper som hjemløse, fattige tilreisende og rusbrukere bruker byrommet. Byrommet ligger på grensen mellom Grønland som nabolag og det kommersielle sentrum, og er en sentral gjennomfartsåre mellom Grønland og bykjernen, og mellom Grønland og Bussterminalen og Sentralstasjonen – og slik også mellom hele Oslo og Grønland.

Både offentlige og private aktører ønsker å utvikle Olafiagangen, og byrommet vil sannsynligvis oppgraderes i områdeløft Grønland og Vaterland som settes i gang i 2018 (Oslo kommune, udatert-c). Byrommet har en attraktiv beliggenhet og ligger ved utviklingsprosjekter som Fjordbyen og Bjørvika, Brugata (Osloby, 2015), Lilletorget (Rambøll, 2015), Oslo Plaza (Teknisk Ukeblad, 2015), Oslo Spektrum (Dagens Næringsliv, 2016), og et kommende utviklingsprogram for Oslo S-området (PBE, 2010). Olafiagangen er definert som et viktig offentlig rom i Kommunedelplan for torg og møteplasser (PBE, 2009a). Planen, som diskuteres i kapittel 5, legger visse føringer, for eksempel at rommet skal være allment tilgjengelig (ibid.).

Figur 2: T.v.: Olafiagangen under Nylandsveien. T.h.: Fiskebryggene i Olafiagangen. Fiske i Akerselva og kjøp og salg av rusmidler

Grønland er et svært mangfoldig og sammensatt byområde. Det er både et nabolag og et sentrumsområde mange besøker. Området har et omfattende og synlig etnisk vare- og tjenestetilbud, og huser en rekke moskéer, andre religiøse forsamlinger og etniske foreninger (Brattbakk mfl., under utgivelse). Grønlands befolkning kommer fra alle sosiale lag og bakgrunner. Området har lenge vært i en gentrifiseringsprosess der befolkningssammensetningen og næringslivet er i endring (Brattbakk mfl., under utgivelse; Huse, 2012; Sæter og Ruud, 2005). Gentrifisering kan defineres som en prosess der middelklassebefolkning bosetter seg og forbruker tilbud i byområder tidligere er karakterisert av lavereinntektsbefolkning (Glass, 1964). Samtidig peker Brattbakk, mfl., (under utgivelse) på at selv om en yngre, høyt utdannet befolkning med etnisk norsk bakgrunn er økende, preges Grønland fortsatt av en befolkning med lav inntekt og utdanning, der mange er avhengige av velferdsordninger. Mange har minoritetsbakgrunn, og mange har utfordringer knyttet til rus og psykiatri. Området har en relativt sterk opphopning av levekårsutfordringer som barnefattigdom, trangboddhet og ungdomskriminalitet (Brattbakk og Hagen mfl., 2015). Hele 55,2% av barna som bor på Grønland kommer fra en familie med vedvarende fattigdom (Andersen og Brattbakk, 2017). Sammenlignet med andre områder i Oslo, skårer Grønland også lavt på levekårsindikatorer som fattigdom, sysselsetting og folkehelse (Brattbakk mfl.,

under utgivelse; Brattbakk og Andersen, 2017). Brattbakk mfl. (under utgivelse) mener opphopningen av levekårsutfordringer på Grønland henger sammen med en sterk konsentrasjon kommunale boliger, et høyt antall utleieleiligheter som bebos av personer med sosialgaranti, og lokalisering av behandlingstilbud og institusjoner innenfor psykiatri og rusomsorg.

Rusmiddelomsetting, tigging og rusbruk er mer synlig i Olafiagangen enn mange andre byrom, og Olafiagangen eksponerer majoriteten for mennesker og livsstiler som er annerledes, og utfordrer vårt forhold til disse. Dette er grupper som tradisjonelt sett ikke er ønsket noen steder i bybildet, og deres tilstedeværelse i Olafiagangen er sentralt i denne studien. Olafiagangens særpreg, bruk og brukere, og at byrommet ligger på grensen mellom en mangfoldig og sammensatt bydel i endring, et kommersielt sentrum som utvikler seg østover og andre byutviklingsprosesser som Fjordbyutviklingen, gjør Olafiagangen til et offentlig rom der det utspiller seg interessekonflikter og forhandlinger om inkludering og mangfold i indre by. Om hvem som har retten til byen og dens offentlige rom.

1.3 Teoretiske og metodologiske hovedgrep

Teoretisk hovedgrep: Kritisk teori

For å forstå Olafiagangen som offentlig rom bruker jeg teori om rom som relasjonelle (Massey, 2005) og sosiale produkt (Lefebvre, 1991), og teori om *offentlig* rom (bl.a. Mitchell, 2003; Madanipour, 2010b; Carmona, 2010a og 2010b). Ved å koble teori om offentlig rom sammen med teori om urbant mangfold (f.eks. Florida, 2002; Young, 2011) og sosioromlig inkludering og ekskludering (Madanipour, 2011; Sibley, 1995), danner jeg et teoretisk utgangspunkt for å undersøke hva mangfold og inkludering kan bety, både i kommunens politikk, for Olafiagangen som byrom, og byens offentlige rom generelt.

Jeg ønsker å produsere sosialt relevante analyser med en særlig sympati for marginaliserte grupper, og bruker derfor teori om sosialt rettferdig byutvikling (f.eks. Harvey, 1973; Fainstein, 2010; Lefebvre, 1991) for å belyse og berike temaene mangfold og inkludering i offentlige rom. Med dette plasserer jeg meg innen en kritisk tradisjon innen samfunnsgeografien. Kritisk samfunnsgeografi har en dobbel forståelse av kritisk vitenskapelig praksis: Forskningen skal produsere kritisk kunnskap om ulikhet, marginalisering og maktstrukturer samtidig som den skal bidra til radikale samfunnsendringer blant annet gjennom å presentere muligheter for

endring (Stokke, 2014; Brenner, 2012). Kritisk samfunnsgeografi baserer seg på en bred definisjon av makt¹ som inkluderer et bredt spekter av kritikk på ulike nivå, ikke kun av politisk-økonomiske strukturer men også hegemonisk kultur og andre former for maktutøvelse og undertrykking i samfunnet (Stokke, 2014).

Kritisk forskning er altså uttalt subjektivt og normativ. Dette kan gjøre forskningen mer transparent. Marx mente objektiv forskning ikke var nøytral, men opererte i maktelitenes interesser, og slik støttet opp om sosial urettferdighet (Castree, 2008). Ved å eksplisitt vise hvor jeg står i et normativt landskap håper jeg å gi leserne mulighet til å bedre forstå og kritisk bedømme studiens fremgangsmåte, analyser og funn. Kritisk byforskning skal stille spørsmål ved eksisterende forhold i byen, tilby alternative perspektiver på samtiden og presentere valgmuligheter for fremtiden fundert i utjevning og likhet (Brenner, 2012). Med denne oppgaven søker jeg å bidra til endring både gjennom en eksplisitt rettferdighetsanalyse av problematikk knyttet til mangfold og inkludering i Olafiagangen (kapittel 7.3), samt ved at jeg har vært med å skrive om Olafiagangen til rapporten som fungerer som kommunens kunnskapsgrunnlag for utformingen av områdeløft Grønland og Vaterland (Brattbakk, mfl., under utgivelse).

Metodologisk hovedgrep: Utforskende casestudie med triangulering av kvalitative data

Jeg har hatt et eksplorerende forskningsdesign hvor studiens metoder og innfallsvinkler har vært fleksible ettersom nye interessante fenomen har åpenbart seg. Utforskende casestudier er spesielt egnet i studier av fenomener der det ikke foreligger mye annen relevant forskning (Streb, 2012). Dette er tilfelle hva gjelder offentlig rom i en norsk kontekst, og for å få mest mulig kunnskap om Olafiagangen fra ulike perspektiver har jeg innhentet og analysert kvalitative data gjennom triangulering av muntlig, tekstlig og observerbar data. Studien er slik en utforskende casestudie basert på triangulering av kvalitative data. En casestudie kan beskrives som en intensiv studie hvor man går i dybden av et fenomen eller en enhet begrenset i tid og rom (Gerring, 2007). I arbeidet med denne oppgaven har jeg hatt en fot i en antropologisk tradisjon som verdsetter tykke beskrivelser av det partikulære (Geertz, 1973), og en annen i en kritisk tilnærming til hvordan det partikulære sier noe om rådende samfunnsstrukturer og *vice versa*. Med denne casestudien ønsker jeg både å tilby rike

¹ Makt forstås her som forhold mellom sosiale aktører (Kilian, 1998). Makt kan besittes, i kraft av posisjon eller tilgang på innflytelse eller ressurser. Samtidig trenger ikke makt å utøves til en hver tid. Makt er ikke noe absolutt og statisk, men noe flytende som passerer gjennom hendene på alle slags grupper og individer. Makt har ulike effekter og kan gjøre seg synlig på en rekke måter, for eksempel gjennom dominans, begrensning, manipulasjon, påvirkning, inkludering og ekskludering (Smith, 2006).

beskrivelser av Olafiagangen, og kritisk diskutere caset i kontekst. Etter mitt skjønn er det nettopp dette casestudier som metodologi kan tilby: En dypere forståelse av sammenhenger mellom et case og en større helhet og kontekst caset befinner seg i, gjennom å dykke ned i dybden og kompleksiteten i valgte case. Men for å få til dette er det viktig å være oppmerksom på hva caset som studeres er et case av. Olafiagangen er et case av offentlige rom, og studeres i lys av rådende politiske visjoner for byrom, og øvrige trender i Oslos byutvikling. Studien vil forhåpentligvis kunne bidra med kunnskap nyttig for en bedre forståelse av offentlige rom som dynamiske sosiale og politiske arenaer i dagens byutvikling.

1.4 Oppgavens oppbygging

Studien begynner med å presentere oppgavens teoretiske perspektiver på offentlige rom i kapittel 2, før kapittel 3 diskuterer forskningsprosessen ved å presentere forskningsdesign, etiske prinsipper, metodene, og refleksjoner rundt troverdighet, overførbarhet og analysestrategi. Så kommer tre analysekapitler strukturert rundt studiens forskningsspørsmål. Kapittel 4 presenterer og diskuterer Olafiagangen som offentlig rom, og kapittel 5 undersøker kommunens politiske visjoner om mangfold og inkludering i offentlige rom, og diskuterer implementeringen av disse. Kapittel 6 diskuterer konfliktlinjer knyttet til mangfold og inkludering i Olafiagangen. I kapittel 7 avsluttes oppgaven med konkluderende diskusjoner om mangfold og inkludering, samt en diskusjon av mangfold og inkludering i Olafiagangen i et sosialt rettferdighetsperspektiv.

2 Teoretiske perspektiver på offentlig rom

2.1 Hvorfor studere offentlige rom?

Offentlige rom er en uløselig del av byen og av innbyggernes hverdagsliv. De er parkene vi hviler oss i, fortauene vi går på, lekeplassene der våre barn leker sammen og torgene vi treffes på. De er rom hvor man møter mennesker man ikke kjenner, arenaer for kommunikasjon, hverdagsliv, demonstrasjon og protest. Offentlige rom har alltid vært et sentralt tema i studier av urbane samfunn. En kort gjennomgang av klassiske problemstillinger i litteraturen kan begynne i det gamle Hellas (Bodnar, 2015). Folkemøtene i Athens offentlige rom (*agora*) var sentrale for utviklingen av demokrati som styreform. Samtidig fikk ikke kvinner og slaver delta i disse rommene, og graden av offentlighet var slik begrenset. I litteratur om industribyene finner man spørsmål om hvordan industrialisering og fragmentering av byen påvirket de offentlige rommenes sosiale funksjoner og karakter. Hvordan blir moderne byboere påvirket av å være fysisk nær mennesker vi samtidig er moralsk frakoblet fra: Blir en tolerant for det som er annerledes, eller blasert og distansert (ibid.)? Studier av offentlige rom i den postindustrielle byen diskuterer ofte strukturelle samfunns vendinger der offentlige goder i økende grad har blitt en del av et markedsbasert paradigme (Madanipour, 2010b). Mike Davis var blant dem som startet debatten om privatisering av offentlige rom i *City of Quartz* fra 1990 hvor han malte et dystert bilde av et Los Angeles som mistet sine offentlige rom. Michael Sorkin (1992, i Bodnar 2015) mente privatisering av byrom gjorde byer til apolitiske og kommersialiserte temaparker og mente vi så slutten på offentlige rom. Offentlige rom har imidlertid ikke forsvunnet fra byene våre, men deres funksjoner og karakter er mangfoldige og i stadig endring.

Det finnes altså en rekke svar på hvorfor offentlige rom er en viktig romlig kategori å studere. Offentlige rom utgjør en sosioromlig infrastruktur som påvirker innbyggernes trivsel, komfort, helse og dagligliv (Hagen mfl., 2016). Å være i offentlige rom kan også ses på som en type samfunnsdeltakelse der alle skal få delta, være representert og ytre seg, og hvor vi vi eksponeres for mennesker og levemåter som er annerledes oss selv. Bergsli og Hanssen (2017) mener offentlige rom er viktige arenaer for et demokratisk samfunn: De samler mennesker på tvers av samfunnslag, alder og bakgrunn synliggjør sosial rettferdighet og urettferdighet. Offentlige rom kan også tilby (steds)tilhørighet, særlig for grupper som ikke har “egne rom”, for eksempel ungdom som lever i rom eid og kontrollert av voksne (Hagen mfl., 2016).

Variasjoner i tilgang til og råderett over byrom, og forhold mellom offentlig og privat påvirker også hvem som har kontroll, eierskap og makt over byrommene, og hvem som får delta (ibid.). Spennet fra folkehelse og dagligliv, demokrati og makt er bredt, og viser hvordan offentlige rom spiller en rolle i alt byliv – både i det mundane hverdagslivet og i mer strukturelle og politiske aspekter ved bylivet.

2.2 Rom

Rom er et konsept som ofte er blitt forenklet og redusert til en geografisk overflate eller en nøytral kontainer for aktivitet, som noe absolutt, noe som eksisterer uavhengig av andre objekter (Harvey, 2010). I min tilnærming til Olafiagangen som offentlig rom støtter jeg meg på Henri Lefebvres og Doreen Masseys perspektiver på rom som et komplekst og dynamisk konsept – et sosialt produkt som skapes relasjonelt og dermed også er politisk og omstridt.

I boken *The Production of Space* presenterte Henri Lefebvre (1991 (1974)) idéen om rom som et sosialt produkt. Han pekte på at rom ikke bare er fysiske lokasjoner men også knyttet til politisk-økonomiske produksjonsrelasjoner (1991, i Butler, 2012). Lefebvre ønsket å utfordre positivistiske idéer om rom som vitenskapelig absolutt, noe man objektivt kan måle og lære og kjenne. Samtidig kritiserte han poststrukturalistiske idéer om at rom *kun* er en mental konstruksjon. Han mente dikotomien mellom rom som noe fysisk eller abstrakt var for enkel, og diskuterte hvordan rom produseres sosialt. Den sosiale produksjonen av rom består av komplekse menneskelige handlinger og relasjoner mellom mentale, fysiske og sosiale aspekter (Lefebvre, 1991). Lefebvre mente det var nyttig å se på rom som skapt i et trialektisk dynamisk forhold mellom romlig praksis, representasjoner av rom og representasjonenes rom – også kjent som Lefebvres romlige triade. *Romlig praksis* – eller oppfattet rom – er den fysiske og geografiske praksisen i våre hverdagsrutiner, og er knyttet til våre individuelle sosiale rytmer og kollektive bevegelsesmønstre. Ved å observere og analysere sammenhenger mellom dagligliv og det urbane, kan man få innsikt i større samfunnsstrukturer som produksjon, arbeid og fritid (Lefebvre, 1991, s. 38). *Representasjoner av rom* – eller forestilt rom – er ulike former for abstrakt kunnskap knyttet til formelle og institusjonelle instrumenter involvert i organisering og utvikling av rom (Butler, 2012, s. 40). Representasjoner av rom formidles gjennom språk, tegn og koder skapt av planleggere, ingeniører, arkitekter, kartografer, byråkrater og vitenskapsfolk. Da de ligger til grunn for politiske vedtak, for praksis, og for hvordan rom formidles, så Lefebvre (1991, s. 39) på representasjoner av rom som den dominerende romlige ideologien med størst innvirkning på produksjonen av rom.

Representasjonenes rom – eller levde rom – er knyttet til sosiale og kroppslige levde erfaringer, til menneskelig kreativitet og motstand. Representasjonenes rom overlapper det fysiske rommet og gir det materielle symbolsk mening (Lefebvre, 1991, s. 39). Dette er ikke tre ulike former for rom, de vil alltid sameksistere, være delvis avhengige av hverandre og konstituere hverandre (Lefebvre, 1991, s. 41). Lefebvres triade er relevant for å forstå offentlige rom som politiske rom, som gjenstand for forhandling (Mitchell, 2003). Offentlige rom eksisterer i et bevegelig skjæringspunkt mellom planlagte rom og levde rom, noe Mitchell kaller det *offentlige roms dialektikk* (2003, s. 128). Dialektikken viser hvordan offentlige roms karakteristikk og funksjoner ikke er skrevet i stein. Former for kontroll og styring ovenfra og ned påvirker muligheter og begrensninger mennesker har i rommet, mens bruk av rommet er med å påvirke og utfordre disse mulighetene og begrensningene.

Doreen Massey er en annen viktig utfordrer til oppfatninger av rom som nøytrale geografiske overflater. I *For Space* (Massey, 2005) foreslår hun en tilnærming til rom bestående av tre sentrale aspekter. Hun mener vi må se på rom som *relasjonelt* – som produkt av relasjoner og interaksjoner både på globalt og på et mikrolokalt nivå. Ser man på rom som relasjonelle, ser man også at de er *mangfoldige*. Rom er arenaer der ulike baner møtes og sameksisterer, og knyttes slik til et mangfold av mennesker og oppfatninger. Når rom er relasjonelle og mangfoldige, blir det også tydelig at de er *dynamiske*. Rom er i en evig konstruksjonsprosess, er aldri statisk og vil aldri bli “ferdig” (Massey, 2005). Med Lefebvre og Masseys forståelse av rom som sosialt produsert, som politisk, blir det tydelig at rom er under en kontinuerlig forhandling, at det er omstridt, en arena hvor man kan identifisere komplekse kamper om geografi, kamper om definisjonsmakt, tilgang, bruksrett og kontroll. Jeg vil senere analysere Olafiagangen nettopp som et rom i en kontinuerlig skapelse gjennom forhandlinger og kamper om rommet, utøvd av ulike produsenter av rom – ovenfra gjennom representasjoner av rom, og nedenfra gjennom romlig praksis og representasjonenes rom (Mitchell, 2009; Lefebvre, 1991). For å forstå Olafiagangen som *offentlig* rom vil jeg nå kort presentere teori om offentlige rom.

2.3 Offentlige rom

Hva gjør rom til offentlige? Begrepet offentlig kan bety en rekke ting. En betydning kan være at det er en arena åpen for alle, enten det er snakk om en fysisk arena eller en debattarena (Belina, 2003). I følge Arendt er et sentralt kriterie for en fungerende offentlighet at alt som trer frem for allmenheten er synlig og hørbart for alle og enhver (1998, s. 50). I dette ligger

aspekter knyttet til performativitet og representasjon: I offentligheten skal alle skal få være representert, dermed må offentligheten tillate alle å opptre. Offentligheten er med dette per definisjon inkluderende, og eksklusjon av individer eller grupper blir en motsats til idéen om offentlighet (ibid.). Om offentligheten er inkluderende, blir også mangfold en sentral del av definisjonen. Staeheli og Mitchell (2007) har sett på hvordan begrepet offentlig rom brukes i faglitteraturen, av planleggere, aktivister og politikere. De finner ca. 20 ulike definisjoner, blant annet som avgrenset fysisk konsept, sosial møteplass, som sted for protest, eller motsatsen til private rom. Margaret Kohn (2004) taler for en fleksibel definisjon som bevarer en kompleksitet, og ser på offentlig rom som et konsept bestående av tre komponenter – tilgjengelighet, eierskap og intersubjektivitet. Dette viser til idealet om offentlige rom som tilgjengelig for alle, offentlig eid og som arena for møter mellom mennesker (Kohn, 2004, s. 11). En slik definisjon har flerfoldige og noen ganger motstridende komponenter, og åpner dermed opp for debatt om hva som gjør rom offentlige, og om hvor offentlige ulike rom egentlig er. Når jeg senere skal undersøke graden av offentlighet i Olafiagangen, vil jeg i hovedsak bruke Kohns og Arendts definisjoner. Jeg vil også undersøke Olafiagangen med Staeheli og Mitchells (2009, s. 513) perspektiv på at eksisterende (altså ikke ideelle) offentlige rom er produsert i en interaksjon mellom den fysiske materialiteten til et offentlig rom, prosessene som strukturerer inklusjon og eksklusjon i rommet, og kampene for å endre eller bevare formen og struktureringen av rommet.

Gjennom å presentere hvordan jeg tilnærmer meg rom og offentlige rom har jeg lagt et grunnlag for å diskutere Olafiagangen som offentlig rom, og for å diskutere en bredere form for produksjon av offentlige rom. Da jeg i denne oppgaven ønsker å undersøke produksjonen av offentlige rom som inkluderende og mangfoldige arenaer, vil jeg nå presentere tre tilnærminger til å forstå inkludering og mangfold som idealer for offentlige rom.

Tre tilnærminger til inkludering og mangfold i offentlige rom

Mangfold og inklusjon er sentrale aspekter både i definisjonen av offentlige rom, og uttalte mål Oslo kommune har for byens offentlige rom (PBE, 2009a). Jeg vil nå presentere oppgavens teoretiske perspektiver på urbant mangfold og inklusjon knyttet til offentlige rom. Da jeg ønsker å produsere sosialt relevante analyser med en særlig sympati for marginaliserte grupper, vil jeg også presentere teori om sosialt rettferdig byutvikling for å belyse og berike perspektiver på urbant mangfold og inkludering i offentlige rom.

2.4 Sosialt rettferdig byutvikling

2.4.1 Den rettferdige byen

Susan Fainstein har siden 2000-tallet vært en viktig stemme i debatten om hva den rettferdige byen kan bety i praksis. Fainstein ønsker å tilby en løsningsorientert guide for hva planleggere, politikere og aktivister kan gjøre om rettferdighet er et mål for byutviklingen (2010, s. 6). Jeg vil her se på hva hennes idéer kan tilføre diskusjoner om offentlige rom. Fainstein (2010) definerer en rettferdig by som en by styrt etter prinsippene likhet, demokrati og mangfold. Hun mener byplanlegging og -politikk bør ha rettferdighet som ledestjerne og konsentrere seg om hvordan man kan skape utfall som faktisk forbedrer innbyggernes liv og muligheter, og som refordeler ressurser for å løfte de som har minst.

I den rettferdige byen ekskluderes eller diskrimineres ikke mennesker på grunn av karakteristikk som etnisitet, kjønn eller hjemløshet (Fainstein, 2010, s. 12). Når det kommer til offentlige rom mener Fainstein (2010) den rettferdige byen har et rikt tilbud av offentlige rom, og at rommene skal være tilgjengelige og varierte. Hun presiserer også at der offentlige rom tilbys av private aktører, må de være underlagt strenge begrensninger slik at for eksempel politiske ytringer tillates. Her er Fainstein noe mindre negativ enn andre til privatisering av offentlig rom. For henne er utfallet viktigst, og initiativ fra det private er dermed ikke nødvendigvis negativt. Harvey (i Knox og Pinch, 2010, s.111) mener byplanleggingen ikke kun skal være inkluderende og unngå å diskriminere, men at den aktivt skal bidra til å gi marginaliserte politisk makt og mulighet til å uttale seg og frigjøre seg fra undertrykking. Overført til offentlige rom kan dette prinsippet ikke bare tale for å utvikle tilgjengelige

offentlige rom, men også utvikle offentlige rom særlig for å inkludere og løfte samfunnets marginaliserte og undertrykte.

Planlegging og politikk for en rettferdig by vil altså forsøke å utjevne forskjeller ved blant annet å inkludere og løfte marginaliserte og mindre ressurssterke grupper. Fainstein (2010) nyanserer og kompliserer dette prosjektet med å påpeke at prinsippene likhet, mangfold og demokrati ofte kommer i konflikt med seg selv og med hverandre. Redistribusjon kan skape konflikt på grunn av misnøye blant de som må gi opp noe av det de har, majoriteter kan bruke demokratiet til å fatte vedtak som ikke tar hensyn til minoriteter, og mangfold fører ikke automatisk til utjevning. Men der konfliktene blir vanskelige å løse, mener Fainstein (2010, s. 12) prinsippet om likhet og utjevning av forskjeller skal veie tyngst. Disse konfliktene gjør seg også synlige i diskusjoner om inkludering i offentlige rom.

2.4.2 Retten til byen

Retten til byen er et sentralt konsept i teori om sosialt rettferdig byutvikling (se bl.a. Mitchell, 2003; Harvey, 2012; Marcuse, 2012) og mye brukt i diskusjoner om inkludering og tilgang til byer og offentlige rom. Konseptet ble utformet av Henri Lefebvre i 1968, og teoriens to hovedpunkter er at byens innbyggere skal ha rett til å bruke og appropriere det urbane (rom), og til å delta i produksjonen av rom og utforme byen etter deres eget ønske (Lefebvre, 1991). Bruksretten og -verdien er altså viktigere enn eiendomsretten og bytteverdien, og konseptet utfordrer dermed dagens markedsbaserte byutvikling. Retten til byen-tilnærminger sier at byens befolkning skal ha mer å si i avgjørelser som angår byen enn for eksempel selskaper, tomteeiere eller (inter)nasjonal politikk. Lefebvre la vekt på at retten til byen ikke kun er en besøksrett, men retten til sentralitet – til å delta i, forme og leve sitt liv i byen sin (Merrifield, 2011). Lefebvre la ikke frem noe tydelig og konkret rammeverk for retten til byen og tolkningene er mange, noen også motstridende.² Man kan grovt sett dele tilnærmingene inn i to: Tilnærminger som vil gjøre retten til byen som en konstitusjonell rettighet til deltakelse og bruk av rom, og medborger-tilnærminger.

Innen en rettighetstilnærming finner man Don Mitchell (2003), som i *The Right to the City* bygger hele sin tilnærming til offentlige rom rundt konseptet retten til byen. Han trekker frem en rekke eksempler på at noen aktiviteter og grupper systematisk ekskluderes fra offentlige rom, og etterspør en institusjonalisert juridisk rett til å bruke og være i byen. Han ser på ekskludering i offentlige rom som et demokratisk problem og mener en sterk rettighet til

² Se f.eks. Merrifield, 2011; Butler, 2012; og Mitchell, 2003 for tre ulike lesninger av retten til byen

byen vil forhindre at grupper og individer kan ekskluderes fra offentlige rom. Larsen og Hansen (2012) har en lignende tilnærming. Retten til byen er et konsept som stiller spørsmålet ved hvem som ekskluderes og inkluderes i byene vi utvikler, og de mener retten til byen er et viktig konsept i den postpolitiske byen der diskursen om at byen skal være attraktiv og konkurransedyktig overskygger viktige konflikter mellom kollektive og individuelle rettigheter og muligheter. Den postpolitiske byen illustrerer en trend der bypolitikken, -planleggingen og utviklingen domineres av positive og konsensusbaserte programmer som “den attraktive byen” eller “den bærekraftige byen” (Swyngedouw, 2007). At programmene er positive og udefinerte vanskeliggjør motstand og kritikk. Få er imot en bærekraftig by. De postpolitiske programmene kamuflerer slik et nyliberalistisk byutviklingsparadigme der politikk og planlegging for byen som arena og middel for økonomisk vekst står sterkere enn politikk og politiske konflikter om ulikhet og urettferdighet (ibid.). At retten til byen stiller spørsmål ved hvem som besitter makten og retten til bruk og utforming av byen, kan dermed utfordre den konsensusbaserte bypolitikken der en liten elite har en eksklusiv rett til å bruke og utforme byen i sitt bilde (Larsen og Hansen, 2012).

Medborgerperspektiver på retten til byen leser retten til byen som et samfunnsomveltende konsept som snur hele idéen om demokrati og medborgerskap på hodet, og vektlegger konseptets frigjørende potensial til å utfordre hvordan og hvem som skaper våre omgivelser. Purcell (2002), Butler (2012) og Amin og Thrift (2002) er blant dem som tolker retten til byen som et konsept for å omorganisere og omformulere samfunnet, å flytte makt fra de som besitter ressurser til de som lever i og bruker byen. Disse tolkningene av retten til byen ser Lefebvres revolusjonerende potensial, og flere mener en institusjonalisering av konseptet er et steg vekk fra maktfordeling og nye former medborgerskap (f.eks. Butler, 2012; Purcell, 2002). Selv ser jeg ikke disse som motstridende. I oppgaven bruker jeg retten til byen som et rettferdighetsperspektiv som sier at absolutt alle byens beboere har rett til å bruke byen sin og til å ha reell makt over byutviklingen. Som et konsept som tilbyr både praktiske og mer fundamentale perspektiver i diskusjoner om mangfold og inklusjon i offentlige rom.

Mens idéer om den rettferdige byen fokuserer på hvordan forskjeller kan utjevnes i byutviklingen, taler retten til byen-perspektiver mer spesifikt for å sikre hele byens befolkning rett til bruk og til utforming av byen. Knyttet til mangfold og inkludering i offentlige rom tilbyr disse teoriene sterke argumenter for hvorfor sosial inkludering i offentlige rom er særlig viktig for allerede marginaliserte og sosialt ekskluderte grupper.

2.5 Urbant mangfold

Om idealer om sosialt rettferdig byutvikling ønsker å utjevne forskjeller og sikre rettigheter til bruk og utforming av byen – hva handler idéer og idealer om urbant mangfold om? Med *The Death and Life of Great American Cities* satte Jane Jacobs (2016 [1961]) mangfold på kartet i vestlig byplanlegging og urbane studier, og mangfold har blitt et sentralt ideal i postmoderne byplanlegging (Fainstein, 2005). I dag ønsker byer å vise at de er mangfoldige – man finner mangfold i byers slagord og som uttalte mål for planleggingen. Samtidig som mangfold har blitt et ideal er det et diffust konsept. Det kan være variasjon i bygningsmasse og arkitektur, mangfold av tilbud, av grupper, folk, livsstiler, økonomiske produksjonsmåter og forbruk. Når jeg i denne oppgaven diskuterer mangfold i offentlige rom, er det i hovedsak mennesker og grupper med ulik bakgrunn, livsstil og klasses tilhørighet jeg fokuserer på. Jeg snakker altså ikke om arkitektur eller urbant design såfremt jeg ikke presiserer det. Jeg vil nå presentere og drøfte ulike perspektiver på urbant mangfold og hvordan de relaterer seg til offentlige rom.

2.5.1 Mangfold som strategi for økonomisk vekst

Richard Florida ble med *The rise of the Creative Class* fra 2002 kjent som mannen bak idéen om at byer må tiltrekke seg kreativ og kompetent arbeidskraft om de skal greie å lykkes i en globalisert og konkurransepreget verden. Med sin teori om kreativ kapital sier Florida (2003) at kreative, høyt utdannede mennesker bidrar til urban og regional økonomisk vekst. Dette er hva han kaller den kreative klassen, og Florida mener disse menneskene ønsker å flytte til byer som er innovative, mangfoldige og tolerante. Talentfulle og høyt utdannede mennesker tiltrekkes av steder som har en høy grad av demografisk mangfold og som er inkluderende, sier Florida (2003). I denne sammenhengen ses mangfold på som attraktivt og essensielt for å oppnå økonomisk vekst.

Floridas idéer har fått gjennomslag over hele verden og blitt adoptert som sentral komponent innen kulturledet og attraktivitetsrettet byutvikling, som dreier seg om å tiltrekke seg den kreative klassen gjennom å tilby en urban livsstil med rikt kultur- og underholdningstilbud (McGuigan, 2009). Dette er imidlertid kontroversielt og kritiseres fra mange hold. Særlig sterk er kritikken om at en slik byutviklingsstrategi reflekterer en næringslivsvennlig, øvre middelklasse-orientert politikk på bekostning av svakere grupper, og “kjedeligere” samfunnsutfordringer som helse, utdanning og sosial likhet (Fainstein, 2005). Byrommene i Oslos nye havnefrontområde, Fjordbyen, kritiseres for å være utviklet med et formål om å tiltrekke seg og appellere til en kreativ og global elite, og dermed også ekskludere

mennesker som ikke passer inn i denne beskrivelsen. Resultatet kan bli at byen utformes for et snevert mangfold. Florida har selv problematisert dette og uttalt at mangfoldet den kreative klassen tiltrekkes av er et mangfold som ligger innenfor rammene til en elite med høyt utdannede og kreative mennesker. Den kreative klassens fremvekst har heller ikke lyktes i å utjevne skiller basert på kjønn, rase eller etnisitet, sier Florida (2002 i Fainstein, 2005; i Jacobin, 2017).

Til tross for disse nyansene lever hans teori om at byer bør tiltrekke seg den kreative klassen i beste velgående i dagens byutvikling. I Oslo er for eksempel politikk for gentrifisering og attraktivitet sentrale kjennetegn ved byutviklingen (Sæter og Ruud, 2005; Bergsli, 2015; Røe og Andersen, 2017). Dette har konsekvenser for mangfold i offentlige rom. Oslos by- og særlig sentrumsutvikling er sterkt preget av en utviklingsmodell der man vil skape attraktive og konkurransedyktige byer som tiltrekker seg mobile mennesker, selskaper og kapital (Bergsli, 2015). Å satse på attraktivitet er et av flere svar på krisen som oppstod da avindustrialiseringen i vesten førte til arbeidsledighet og økonomisk nedgang, og er en bypolitisk strategi man kan kjenne igjen verden over. Byer svarte på utfordringene med en konkurransedrevet politikk for å tiltrekke seg høykompetent arbeidskraft, næringer og investeringer som har blitt globaliserte og mer fleksible i sine romlige lokaliseringsstrategier (Bergsli, 2015). Denne politikken er tydelig inspirert av Floridas idéer om den kreative klasse³. For å tiltrekke seg høykompetent arbeidskraft, investeringer og turister markedsføres byer gjennom bl.a. arkitektoniske signaturbygg og kulturtilbud. Innenfor et slikt attraktivitetspolitisk byutviklingsparadigme vil offentlige rom bli en del av det som skal gjøre byen attraktiv, en del av et områdes og byens *image*. Byrom utviklet med tanke på attraktivitet kritiseres for å være kontrollerte landskap heller enn offentlige rom med heterogen og mangfoldig virkelighet – regisserte scener der rekreasjon og forbruk spiller hovedrollene og hvor representasjoner av konflikt, arbeid eller fattigdom ikke passer inn og ofte blir fraværende (Bergsli, 2015, s. 230)

³ En slik politikk kan ikke tilskrives Florida alene, men tilhører et entreprenørpolitisk byutviklingsparadigme for hvordan vestlige byer skal overleve den økonomiske nedgangen knyttet til deindustrialiseringen av vesten (Se bl.a. Harvey, 1989; Cochrane, 2007). Men da Florida eksplisitt har fokusert på *mangfold* som strategi for økonomisk vekst, fokuserer jeg her på hans idéer.

2.5.2 Fører mangfold til toleranse, sameksistens og rettferdighet?

Et annet perspektiv på urbant mangfold i offentlige rom er knyttet til hvilke effekter det har på mellommenneskelige relasjoner i byen. I offentlige rom er vi ofte fysisk nær mennesker vi ikke kjenner og som er annerledes enn oss. Samtidig som vi omgås disse fremmede, har vi ingen dypere moralsk relasjon til dem. Bodnar (2015) kaller denne nærheten og distansen for det “urbane dilemma”. Offentlige rom er arena for dette dilemmaet og flere spørsmål melder seg i diskusjoner om hva urbant mangfold gjør med oss: Blir vi tolerante for det som er annerledes (Wirth, 1938, og Lofland, 1973, i Bodnar, 2015), eller blaserte og distanserte (Simmel, 1971, i Bodnar, 2015)? Debatten kan for ordens skyld deles i tre (Wessel, 2009). I den ene enden av skalaen kan man plassere de som tror på og fremmer mangfoldets potensialer til å skape toleranse, fred, kontakt og kommunikasjon, læring og forståelse mellom ulike mennesker (som Young, 2011; Sandercock, 2003; Jacobs, 2016). Jacobs’ (2016) mente byer som tilbyr varierte gater og byrom oppmuntrer til fredelig sameksistens og toleranse for det som er annerledes. Men å tro på kausale sammenhenger mellom byens form og komplekse sosiale konsept som toleranse kan kritiseres for å være arkitekturdeterministisk – å tillegge det bygde miljøet for mye påvirkningskraft over menneskelig oppførsel, valg og holdninger.

I den andre enden av debatten kan man plassere sosial konfliktteori som sier at mangfold fører til økte fordommer, diskriminering eller sosial isolasjon. En slik forståelse av mangfold snur dermed idéen om at mangfold skaper toleranse og forståelse på hodet. I denne oppgaven posisjonerer jeg meg innenfor mye av nyere byteori, som plasserer seg i midten av denne debatten om mangfoldets potensialer til å løse urbane problemer som fordommer, segregering og fremmedfrykt (Wessel, 2009). Studier viser blant annet at mangfold sjeldent fører til interaksjon mellom ulike mennesker, men at man lever parallelle liv uten reell kontakt (Andersen, 2014; Lees, 2008). James Donalds (1999, i Sandercock, 2003) mener man ikke kan forvente at mangfold skal føre til dyp kontakt eller utvikling av hybride identiteter. Han mener det kan lære oss å leve side om side, og at dette kan være et godt nok mål. Vi trenger ikke trenger utvikle felles kultur med våre naboer for å lære å leve med dem, det viktigste er at vi kan å snakke med dem og samtidig akseptere at de er fremmede og annerledes (Donalds, 1999, i Sandercock, 2003). Selv om mangfold er en av pilarene i Fainsteins (2010) rettferdige by, kritiserer hun både Young og Sandercock for å sette likhetstegn mellom anerkjennelse av annerledeshet og rettferdighet. Mangfold alene vil ikke automatisk føre til at ressurser fordeles likt eller gi et bærekraftig samfunn.

2.5.3 Mangfold som dominans og motstand

I denne oppgaven tilnærmer jeg meg urbant mangfold som et konfliktfylt konsept fylt av dominans og motstand. Et godt eksempel på dette finner vi i den Florida-inspirerte attraktivitetsrettete byutviklingen der byer bruker en retorikk om et vibrerende urbant mangfold for å legitimere byutviklingsprogrammer som tiltrekker seg middelklassen til de indre byområdene med mål om økonomisk vekst (Lees, 2008). Idealer om og politikk for urbant mangfold har vist seg å ha en paradoksal konsekvens ved at en type kultur og livsstil blir dominerende i byen på bekostning av andre. Med hennes kritikk av programmer for gentrifisering og urbant mangfold (som ofte settes i gang for å få mer blandet befolkning i fattigere områder av byen og ikke motsatt), peker Lees (2008) på denne noe paradoksale konsekvensen av mangfoldsidealer. Lees (2008, s. 2464) peker på hvordan gentrifisering og mangfoldsprogrammer konstruerer middelklassen som normativt ideal, og fremmer en idé om at vi alle bør være og bli middelklasse, at vi alle bør ønske å være middelklasse. Mennesker, grupper og livsstiler som ikke passer inn i denne normen blir dermed dominert, og man kan slik si at mangfoldspolitikken kan føre til en utradering av mangfold (Lees, 2008).

Lefebvres mangfoldsfilosofi kan hjelpe med å forstå mangfold som et motstridende konsept av dominans og motstand. I tillegg til det romlige kravet om retten til byen, presenterer Lefebvre retten til mangfold, eller *forskjellighet* (1991, s. 396). Isolert sett kan kamper for retten til byen føre til konflikter der flertallet i en lokasjon kjemper for sin rett til byen på bekostning av mer marginaliserte gruppers rett til samme lokasjon. Det kan føre til interessekamper og identitetskonflikter. Lefebvres mangfoldsfilosofi mobiliseres av bevegelser som kjemper mot diskriminering på bakgrunn av etnisitet, kjønn, seksualitet nedsatt funksjonsevne, former for kulturell assimilering, eller for retten til å være annerledes. Lefebvre mente man må kjempe for retten til byen og til mangfold sammen, slik at kampen for bruksrett og bestemmelsesrett også anerkjenner forskjellighet og beskytter de som skiller seg ut (1991, i Butler, 2012). Lefebvre (1991, s. 372-374) lanserer begrepsparet induisert og produsert mangfold. Indusert mangfold er mangfold som defineres av og passer inn i det rådende politisk-økonomiske systemet. Dette mangfoldet er også med på å definere det rådende systemet, og slik et hegemonisk mangfold. Produsert mangfold er på den andre siden et mangfold som bryter med systemet, som er fundamentalt annerledes og som slik også utfordrer systemet (Lefebvre, 1991). Produsert mangfold får dermed en motstandsfunksjon til det dominante, eller induserte, mangfoldet. Middelklasselivsstiler og grupper som passer inn i Floridas kreative mangfold (2002) kan karakteriseres som induisert mangfold, mens husokkupanter, fattige og hjemløse

kan være eksempler på produsert mangfold. Siden det produserte mangfoldet utfordrer det dominerende systemet og kulturen, blir det også vanskelig å forholde seg til i planlegging og bypolitikk. Ved å la alle typer mangfold utfolde seg i byens offentlige rom, vil vi måtte godta å sameksistere med mennesker, grupper og aktiviteter som kan utfordre måter vi strukturerer og tenker om samfunnet på, gi avkall på opplevd trygghet, orden, forutsigbarhet og kontroll.

Når man ser på mangfold som dominans og motstand melder det seg et spørsmål knyttet til om man kan og bør forsøke å skape mangfold i offentlige rom ovenfra. I politikk og planlegging for mangfold gis det stor definisjonsmakt til et fåtall politikere og planleggere over hva mangfold er, hvilket mangfold som ønskes, tillates og tilrettelegges for. Andersen (2001) og Amin (2008) er også kritiske til implementering av mangfoldsidealer – at sosiale relasjoner i offentlige rom skal forsøkes styres gjennom planlegging. Sosial kontakt mellom fremmede i offentlige rom er umulig å forutsi eller planlegge ovenfra og ned. Storstilte forsøk på å planlegge mangfold kan slik kritiseres for å være sosial ingeniørkunst (Amin, 2008; Lees, 2008).

2.5.4 Mangfold i offentlige rom

Det ideelle offentlige rom fremholdes gjerne som heterogent, med et rikt mangfold og et rom som ikke ekskluderer noen. De fleste som skriver om urbant mangfold på byromsnivå peker på at et totalt mangfoldig og ikke-ekskluderende rom er et godt stykke fra realitetene og et problematisk mål. Mitchell (2003) peker som nevnt på at det alltid vil være noen som ikke føler seg hjemme, som føler frykt eller fremmedgjøring. Fainstein (2010) mener idealet om fullstendig heterogene og inkluderende rom er problematisk, og at ikke alle offentlige rom må være for alle. Homogenitet er ikke nødvendigvis et onde, og i offentlige rom kan en grad av homogenitet skape trygghetsfølelse, en følelse av å være inkludert og forhindre konflikt (Fainstein, 2010). Om homogenitet skal gå hånd i hånd med idealet om en rettferdig by, mener Fainstein at alle grupper må få tilgang til like mye rom på bynivå, og at ekskluderende og homogene byrom dominert av privilegerte ikke skapes eller opprettholdes. Byens offentlige rom må altså være mangfoldige på bynivå, men ikke på mikronivå (Fainstein, 2006, s. 22). Samtidig som noe homogenitet kan aksepteres, skal altså ikke sosial eksklusjon forekomme. For å analysere balansen mellom inklusjon og eksklusjon i offentlige rom bør ikke byrom ses isolert men i sammenheng med hverandre, nabolaget, byen og den øvrige samfunnskonteksten. Her kan teori om sosioromlig inklusjon og eksklusjon bidra med nyttige perspektiver

2.6 Sosioromlig inklusjon og eksklusjon

Idealet om totalt mangfoldige og ikke-ekskluderende offentlige rom ligger altså et stykke fra realitetene. Madanipour (2011) peker på hvordan inklusjon og eksklusjon definerer vår sosiale verden. Vennskap, familie, steder – alt defineres gjennom at noe og noen er inkludert mens andre er ekskludert. Samtidig vil eksklusjon uten inklusjon føre til at våre sosiale strukturer kollapser, og poenget blir å finne en riktig balanse (Madanipour, 2011). For å kritisk reflektere over balansen og forstå når den blir undertrykkende, må man ha en grundig forståelse av sosial eksklusjon.

Madanipour (2011, s. 206) peker på de økonomiske, politiske og kulturelle arenaene i samfunnet som tre sfærer hvor sosial inklusjon og eksklusjon manifesterer seg – og dermed kan analyseres og forstås. I den økonomiske arenaen handler det om tilgang på ressurser og arbeid, i den politiske arenaen er tilgang på innflytelse og makt sentralt. I den kulturelle arenaen handler det om å få være med å dele et sett symboler og narrativer, og å bli anerkjent. Sosial eksklusjon er dermed et flerdimensjonalt konsept, og man kan oppleve ulike grader av sosial inklusjon i og på tvers sfærene. De som tilhører “mainstream” er integrert i alle sfærene, og i de alvorlige tilfeller av sosial eksklusjon er en ofte både økonomisk, politisk og kulturelt ekskludert. Mellom ekstremene har man en rekke variasjoner der man kan være inkluderte i noen arenaer og ekskluderte i andre (Madanipour, 2011).

Med et perspektiv på rom som sosiale produkt av praksis, levd liv og politikk (Lefebvre, 1991) heller enn kontainere for aktivitet, ser man at rom er viktig både i produksjonen og konsekvenser av sosial eksklusjon og inklusjon. Tilgang til ressurser, makt og narrativer muliggjør sosial inklusjon, og tilgangen manifesterer seg ofte romlig (Madanipour 2011, s. 208). Samtidig er rom arenaer som muliggjør eller forhindrer tilgang. Her ser vi en sosioromlig dialektikk der tilgang både påvirker og påvirkes av rom. Madanipour (2011) peker på at barrierer for tilgang til rom ofte henger sammen med prosesser relatert til sosial eksklusjon, og mener derfor man må se eksklusjon som sosioromlig fenomen. Romlig eksklusjon er dermed en tilleggsfaktor til sosial eksklusjon. Inkluderende og ekskluderende mekanismer påvirker muligheter for bevegelse i rom, og gjør rommene rundt oss åpne, lukkede og/eller kontrollerte (Madanipour, 2011). Mekanismene ligger implisitt i våre omgivelser og bidrar til å organisere samfunnet og dets rom på en måte som oppleves undertrykkende for noen og tiltrekkende for andre (Sibley, 1995). Noen mekanismer er konkrete og håndgripelige, som fysiske barrierer, mens andre er mer subtile.

David Sibley (1995) forklarer at sosioromlig eksklusjon som et komplekst, dynamisk fenomen som ofte er usynlige for majoriteten. Ekskluderings- og inkluderingsmekanismer er en naturlig del av våre hverdagslige rutiner, symboler og ritualer uten at vi legger merke til det. Han mener kritisk samfunnsgeografi skal synliggjøre hvordan rom domineres av hegemonisk kultur og dermed ekskluderer: Man må stille spørsmål ved hvem geografien som studeres er for, hvem som ekskluderes, og hvordan barrierer og begrensninger for tilgang opprettholdes i praksis. Sosioromlig eksklusjon er subjektivt og flytende. Grupper kan være både ekskluderte og ekskluderende, dominant og dominert (ibid.). Og å finne en god balanse mellom inklusjon og eksklusjon blir slik en viktig og kompleks oppgave. Sibley (1995) mener barrierer bør forklares og artikuleres fra de ekskludertes synspunkt.

To relevante poenger kommer ut av dette: At inklusjon også fungerer ekskluderende, og at når man i utviklingen av offentlige rom skal veie hensyn opp mot hverandre om hvem og hva som skal inkluderes, er det viktig å forstå sosial inklusjon og eksklusjon som et flerdimensjonalt konsept med romlige dimensjoner. Madanipour (2011) mener barrierer for tilgang til rom må identifiseres, fjernes og unngås og taler for "romlig frihet". Med romlig frihet høyt på en politisk agenda vil man ikke fjerne sosial eksklusjon, men bidra til et mer sosialt inkluderende samfunn (ibid.).

Offentlige rom skal i teorien være ikke-ekskluderende og tilgjengelig for hele spekteret av offentligheten – for alle (Belina, 2003; Staeheli og Mitchell, 2009). Mitchell (2003) peker samtidig på at det alltid vil er noen og noe som ekskluderes, noen som for eksempel ikke føler seg hjemme, som føler seg utrygge eller fremmedgjort. Av den grunn mener Belina (2003) det er en empirisk og teoretisk umulighet at offentlige rom er tilgjengelige for alle, og at totalt offentlige rom er et normativt ideal heller enn noe som eksisterer eller kan skapes.

2.7 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert oppgavens teoretiske utgangspunkt og perspektiver. Jeg tilnærmer meg rom som et sosialt og relasjonelt produkt, og offentlig rom som en romlig kategori som skal være for alle, og dermed mangfoldige og inkluderende. Som et grunnlag for analysene av mangfold og inkludering både i Olafiagangen og som idealer for offentlige rom, har jeg presentert og diskutert teori om urbant mangfold og sosioromlig inklusjon og eksklusjon. Jeg har vist at urbant mangfold forstås på ulike måter, også på motstridende måter. Idéene om et hipt mangfold og om mangfold som utløsende for toleranse og forståelse mellom mennesker vil senere gjøre seg synlige i analysen av kommunens politikk og praksis, og trender i utviklingen av offentlige rom i Oslo. Perspektivet på mangfold som dominans og motstand vil bli sentralt i diskusjonene om hva Olafiagangen kan fortelle om mangfold og inkludering som mål for Oslos offentlige rom.

Med diskusjonen av sosioromlig inklusjon og eksklusjon har jeg argumentert for at inklusjon ofte kan føre til eksklusjon, og at inklusjon og eksklusjon i offentlige rom må ses på som et flerdimensjonalt konsept som henger sammen med sosial eksklusjon og inklusjon generelt (Madanipour, 2011). For å analysere og diskutere tematikken innen en kritisk samfunnsgeografisk tradisjon har jeg også valgt å se på hva sosialt rettferdighetsperspektiver om den rettferdige byen og retten til byen sier om mangfold og inkludering i offentlige rom. Denne teorien er særlig aktuell for oppgavens konklusjonskapittel der jeg diskuterer ulike konfliktlinjer knyttet til inkludering og mangfold i et rettferdighetsperspektiv. Før jeg presenterer oppgavens analyser og funn vil jeg nå forklare studiens fremgangsmåte.

3 Metodologi og metode

3.1 Kvalitativ metode og triangulering

Der kvantitativ metode egner seg til å identifisere og tolke utbredelse av fenomener, brede mønstre og predikere (Ragin og Amoroso, 2010, s. 54), egner kvalitativ metode seg til å gå i dybden og undersøke komplekse betydninger og meninger som ikke kan måles kvantitativt (Thagaard, 2009, s. 11). Forskningsspørsmålene skal avgjøre den metodiske tilnærmingen. Og denne oppgavens formål om *å undersøke Oslo kommunes politikk på og virkemidler for å sikre mangfold og inkludering i offentlige rom, og å undersøke hva Olafiagangen kan fortelle om utfordringer og muligheter knyttet til mangfold og inkludering som mål for offentlige rom*, er tydelig kvalitativt. Det har også metodologiske og metodiske implikasjoner. Mens metode er spesifikke måter å samle datamateriale på, er metodologi et helhetlig forskningsdesign med en teori om hva man kan få kunnskap om, hvordan man kan få kunnskap og til hvilke formål (Hay, 2010, s. 380).

For å kunne svare på forskningsspørsmålene triangulerer jeg kvalitative data ved å samle ulike typer datamateriale på ulike måter. Gjennom triangulering kan man få innsikt i et fenomen og belyse problemstillinger fra ulike perspektiver i større grad enn om man velger kun én metode for datainnsamling (Alvesson og Sköldberg, 2009. s. 46). Samtidig kan triangulering at man får mindre tid til å dykke dypere inn i enkeltaspekter ved datainnsamlingen og datamaterialet. Jeg har samlet og analysert muntlig, tekstlig og observerbar data. Metodisk har jeg benyttet meg av dokumentanalyser, observasjoner og dybdeintervjuer. Data jeg har fått fra en type datainnsamling har blitt beriket, styrket eller utfordret av data fra andre deler av innsamlingen. Trianguleringen har slik fungert som en test av metodene og gitt meg flere og sterkere ben å stå på i analysene.

Forskningsprosessen har vært utforskende og fleksibel. Jeg ønsket å få kunnskap om teori og politikk på inkludering og mangfold i offentlige rom, og knytte det opp mot Olafiagangen som et offentlig rom preget av interessekonflikter og grupper som ofte er uønskede i bybildet. Det er få studier av offentlige rom i Oslo og lite tilgjengelig relevant kunnskap. En eksplorativ tilnærming ble dermed en strategisk metode for å få kjennskap til feltet, og å holde dører åpne for å bli ledet interessante og relevante veier underveis. En slik tilnærming kan imidlertid gjøre studien noe ufokusert, og jeg har brukt mye ressurser på å avveie hva jeg anser som interessant

og relevant å gå videre med og ikke. Jeg ønsket en lineær men fleksibel tilnærming til datainnsamlingen, hvor det ene steget i datainnsamlingen skulle informere og styrke det neste. Dokumentanalysen ga data om kommunens politikk på inkludering og mangfold i offentlige rom, og om Olafiagangen som byrom. Denne forståelsen informerte og påvirket hvilke spørsmål jeg stilte i felt da jeg gjorde observasjonene. Jeg ønsket å legge mest vekt på intervjuene og gjorde disse til sist. Dokumentanalysen og observasjonene la et grunnlag for både valg av informanter og utforming av intervjuguide.

Jeg vil først presentere forskningsoppleggets etiske prinsipper, for så presentere dokumentanalysene, observasjonene og intervjuene. Jeg vil så reflektere rundt oppgavens kvalitet, troverdighet og overførbarhet, og avslutte med å presentere studiens analysestrategi.

3.2 Etiske prinsipper

Å definere seg inn i en kritisk fagtradisjon der målet er å produsere sosialt relevante analyser med en særlig sympati for marginaliserte grupper, bør ha metodiske implikasjoner. Da jeg blant annet studerer marginaliserte grupper i byen, har det å utforme etiske prinsipper for arbeidet vært en viktig grunnstein. Etiske dilemmaer er en naturlig del av samfunnsforskning og kan dukke opp i alle ledd i prosessen – ved valg av tema, hvordan man samler og behandler data, hvordan man forholder seg til informanter, i analysen og presentasjon av funn (Thagaard, 2009). De nasjonale forskningsetiske komiteers (NESH) grunnprinsipper for etisk forskning – informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser av deltakelse – har sammen med sensitivitet og kritisk refleksivitet fungert som denne studiens etiske prinsipper. Jeg vil nå gjøre rede for disse. Særlig metodespesifikke problemstillinger diskuteres under den relevante metoden.

Kritisk refleksivitet

Kritisk refleksivitet kan defineres som en selvbevisst gransking av seg selv som forsker og av forskningens sosiale natur (Dowling 2010, s. 37). Winchester og Rofe (2010) mener god kvalitativ forskning anerkjenner forskningens subjektive natur, og er tydelig på at forskerens oppdrag ikke er å fremme den ene korrekte fortolkning, men å studere fortolkningsmulighetene av mening og fenomener. Forskerens posisjonaltet – hens sosiale, ideologiske og kulturelle posisjoner – vil også virke inn på studien og relasjonene man får til deltakere (Hay, 2010). En kritisk refleksiv forsker studerer derfor forskningsprosessen og hvordan sosiale posisjoner og

relasjoner er med å påvirke forskningen. I min studie har kritisk refleksivitet betydd at jeg har forholdt meg aktivt og spørrende til hvordan min posisjonaltet, subjektivitet og intersubjektivitet påvirker hva jeg ser etter, hvilke data jeg samler inn, interaksjonene med informanter og i felt, hvordan jeg tolker datamaterialet og fremstiller det. Hva hadde det å si for informasjonen og relasjonen jeg for eksempel fikk med de unge mennene som selger narkotika at jeg er ung og kvinne? Hvordan kunne det vært annerledes om jeg var en voksen mann eller en eldre dame? Hvilke akser av det å være innsider eller utenforstående ble skapt i møtet mellom meg og de jeg møtte, og hvordan påvirket det informasjonen jeg fikk? Å ta subjektiviteten på alvor gjennom kritisk refleksivitet styrker også oppgavens troverdighet og overførbarhet.

Do no harm-prinsippet

Forskning skal ikke skade deltakere eller forskeren selv (Dowling, 2010). Dette betyr at du som forsker skal vurdere mulige konsekvenser av forskningsprosjektet. Thagaard (2009, s. 29) peker på at det ikke finnes en fasit, men at forskeren selv må ta ansvar for å beskytte integriteten til de som deltar ved å forsøke å unngå at prosjektet gir negative konsekvenser for deltakerne. Dowling (2010) peker på at man i forskning blir stilt overfor mange situasjoner der konkrete etiske retningslinjer ikke vil gi deg svaret, og at det viktigste er en kritisk forsker med en etisk ryggrad og evne til å løse dilemmaer på en god måte når de oppstår. At forskningen ikke skal gjøre skade er et viktig overordnet prinsipp. I denne oppgaven har prinsippet vært veiledende ved kritisk refleksjon i ulike faser i prosjektet, en etisk rettesnor for hvordan jeg har behandlet og møtt ulike typer mennesker, i behandlingen av informasjon om dem, og i tolkning og presentasjon av hva de har fortalt.

Informert samtykke

Deltakere skal som en hovedregel selv få velge om de vil delta, og få muligheten til å ta et valg på bakgrunn av tilstrekkelig informasjon om hva det innebærer å delta. Dette prinsippet ivaretar respekten for individers frihet til å bestemme over seg selv og opplysningene de deler med andre (Thagaard, 2009, s. 26). I mine dybdeintervjuer samlet jeg personopplysninger og mye informasjon om intervjuobjektene, og deltakelse skjedde derfor på bakgrunn av informert samtykke. Da jeg tok kontakt med aktuelle informanter til dybdeintervju la jeg ved et informasjonsskriv (se vedlegg 2) hvor jeg presenterte oppgaven, hva det ville innebære å delta og hvordan informasjon om og fra dem ville behandles. Jeg informerte også om at det er frivillig å delta og at de når som helst kan trekke seg. Jeg la ved kontaktinformasjon til min

veileder og presiserte at studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk senter for forskningsdata AS (NSD). Eventuelle deltakere skrev under på at de hadde fått informasjon og ønsket å delta, og jeg ga også muligheten til å være anonyme. Informasjonsskrivet fungerte dermed som samtykkeskjema etter NSDs krav. Under observasjonene var det ikke like enkelt å forholde seg til dette prinsippet, noe jeg vil diskutere mer under delen om observasjoner.

Konfidensialitet

Konfidensialitet handler om å beskytte deltakeren ved å sikre at informasjon om dem ikke blir tilgjengelig for andre (Thagaard, 2009). Forskeren skal som hovedregel behandle data om personlige forhold konfidensielt og fortrolig, aidentifisere personopplysninger og anonymisere deltakerne i (NESH, 2016). Da informantene ble intervjuet i kraft av deres posisjon eller funksjon som for eksempel politiker, ansatt på ungdomsklubb eller lokal beboer, var det ikke ønskelig for meg å anonymisere relevante indirekte personidentifiserende opplysninger. Det å være åpen om deres funksjoner relatert til Olafiagangen eller tematikken bidrar til å gjøre oppgaven mer presis og pålitelig. At caset er et geografisk lite område gjør det også enklere at deltakernes blir gjenkjennelige i publikasjonen. Derfor informerte jeg om at deltakelse kan risikere gjenkjennelse selv om de ønsker å bli anonymisert. Ingen informanter ønsket å bli anonymisert. Jeg har likevel utelatt å bruke informantenes egentlige navn og personlig informasjon, både for å beskytte informantenes privatliv og da det ikke er relevant. Etter feltsamtaler noterte jeg ikke personidentifiserende opplysninger.

Sensitivitet og respekt for annerledeshet

Sensitivitet og respekt er etiske prinsipper som blant annet er viktig i postkoloniale perspektiver på krysskulturell forskning (Cloke mfl., 2004). Howitt og Stevens (2010) understreker at kvalitativ samfunnsgeografisk forskning ofte er krysskulturell også når man forsker på egne omgivelser. Olafiagangen er et byrom preget av et mangfold mennesker og livsstiler, også grupper som på mange måter blir annengjort i vårt samfunn – som tiggere, fattige tilreisende, rusbrukere, hjemløse, papirløse asylsøkere, kriminelle, samt synlig ikke-etnisk norske nordmenn. En postkolonial tilnærming har vært et viktig etisk prinsipp gjennom hele prosessen, fra å være oppmerksom på hvordan disse “andre” konstrueres i mediasaker om Olafiagangen og passe på hvordan jeg selv fremstiller aktører og geografi. I dybdeintervjuene passet jeg på å stille spørsmål som ikke annengjør området og de som bruker det, og samtidig respektere de jeg snakker med og være sensitiv for deres posisjon og kulturelle kontekst. I felt har det handlet om å være sensitiv, interessert og respektfull i møter med alle typer mennesker.

Jeg vil nå presentere metodene jeg har brukt, hvilken type kunnskap de bidrar med og hvordan jeg samlet data. Da jeg har tillagt metodene ulik vekt i datainnsamlingen og analysen, vier jeg også ulik mengde plass til de ulike metodediskusjonene.

3.3 Dokumentanalyse

Thagaard (2009) skiller dokumentanalyse fra innholds- og tekstanalyse. Innholds- og tekstanalyse er begreper som også brukes om analyser av tekst fra intervjuer eller notater fra observasjoner i felt, mens dokumentanalyse er studier av dokumenter eller tekst produsert for andre formål enn det forskeren skal bruke det til (ibid.). Dette skillet ønsker jeg å tydeliggjøre. I denne studien har jeg gjort to ulike dokumentanalyser. Jeg har undersøkt kommunens politikk på mangfold og inkludering i offentlig rom i politiske dokumenter og gjort en analyse av mediefortellinger om Olafiagangen.

3.3.1 Politiske dokumenter

Gjennom å analysere utvalgte politiske dokumenter ønsker jeg særlig å svare på første del av forskningsspørsmål 2: *Hvilken politikk har Oslo kommune på mangfold og inkludering i offentlige rom, og hvordan jobber kommunen med å implementere disse målene?* Dokumentanalysen i denne studien er en form for idéanalyse – en kvalitativ analyse av idéers tilstedeværelse i tekst. I idéanalyser forsøker man å gå bakenfor teksten og undersøke underliggende antakelser og idéer (Bratberg, 2014), noe jeg gjør når jeg undersøker inkludering og mangfold som mål for offentlige rom.

Jeg har lagt størst vekt på Kommunedelplan for torg og møteplasser (PBE, 2009a), som legger føringer for utvikling av Olafiagangen og offentlige rom. Dette er kommunens viktigste redskap for å styre utviklingen av offentlige arealer (Selvig, 2015), og styringsverktøyet som behandler offentlig rom mest eksplisitt. Jeg har også sett på planens Verktøykasse, et hjelpemiddel ved utvikling av offentlige rom (PBE, 2009b), og Oslos kommuneplan – det overordnede politiske styringsdokumentet for Oslo kommune. Med utgangspunkt i forskningsspørsmålet har jeg stilt en rekke spørsmål til dokumentene, blant annet: Hvilken politisk status har dokumentet (juridisk bindende, uttalelse etc.), hvordan forstås og defineres offentlige rom, hvilke visjoner og politiske budskap formidles, hvilke virkemidler presenteres, hvilke underliggende forståelser av sammenhenger mellom mangfold, inkludering og offentlig rom kan man lese, og om det finnes konflikterende elementer.

3.3.2 Mediefortellinger

Den andre dokumentanalysen er en analyse av mediefortellinger om Olafiagangen. Medieanalysen er forankret i forståelsen av rom som sosialt produsert (Lefebvre, 1991), og særlig relevant for å svare på forskningsspørsmål 1: *Hva slags offentlig rom er Olafiagangen*, og forskningsspørsmål 3: *Hva kan Olafiagangen fortelle om utfordringer og muligheter knyttet til å realisere visjoner om mangfold og inkludering i offentlige rom?* Medierepresentasjoner er spesielt mektige, da media skaper og setter saker på agendaen og formidler oppfatninger til mange. Media er en sentral produsent av dominante fortellinger – i dette tilfelle om hva Olafiagangen er. Media er med på å påvirke politiske tiltak og prioriteringer for utvikling av byrommet, subjektive meninger, og enkeltmenneskers valg i livet. For eksempel kan mediefortellinger om Olafiagangen påvirke hvordan mennesker som aldri har vært i området tenker om området og om man velger å dra til og bruke byrommet eller ikke.

Utvalget er basert på søk i mediearkivet Atekst og Googles nyhetsfunksjon. Etter å ha gjort utvalget ble tekstene skrevet ut, sortert etter dato og lagt i bunker etter tema. Ved å gjøre dette så jeg at de fleste sakene handlet om noe problematisk særlig knyttet til kriminalitet og utrygghet, samt saker med ønsker og forslag til forbedringer. Språk og tekst er aldri nøytralt og uskyldig men ladet med makt, kulturell forståelse og interesser (Aitken, 2005). Dette har vært et viktig bakteppe for analysen. Jeg har fokusert på språkbruk, hvordan ord er ladet, hva symboler forteller, og hvem som står bak ulike typer språkbruk. Hvilke bilder og skildringer av området finner jeg i tekstene, og hvilke meninger har ulike avsendere om Olafiagangen? Er noen fortellinger mer dominerende enn andre? Hvem står bak disse? Finnes det motfortellinger, og hvem forteller disse? Jeg har også vurdert hvordan ulike fortellinger kan ha faktiske implikasjoner for de som bor ved og bruker Olafiagangen (Røe, 2010, s. 319; Andersen, 2014).

3.4 Observasjoner og uformelle samtaler

I august og september 2016 observerte byrommet og bylivet, og snakket med mennesker i felt i Olafiagangen. Feltarbeidet ble på 35 timer, fordelt på 17 dager. Jeg har 52 sider feltnotater. Jeg vil nå forklare rasjonalet bak metodevalget, fremgangsmåten, og diskutere noen etiske dilemmaer.

3.4.1 Hva slags type kunnskap tilbyr observasjoner og uformelle samtaler?

Som fysisk arena for hverdagsliv, møter og samhandling mellom byens ulike innbyggere, har offentlige rom lenge vært gjenstand for observasjon i bystudier. Mens intervjuer skapes og styres av forskeren, søker etnografer å forstå fenomener slik de naturlig finner sted i en hverdagslig kontekst (Duneier, Kasinitz og Murphy, 2014). Jeg benyttet meg av observasjoner, samtaler og feltnotater, som er typiske teknikker i etnografisk arbeid (Watson og Till, 2010), og ved å selv være i Olafiagangen fikk jeg opplevd og tolket byrommet direkte og ikke kun via informanter og media. Da Olafiagangen er mye omtalt som utrygt byrom preget av kriminalitet, ønsket jeg å bruke observasjoner til å samle datamateriale forankret i hverdagslivet, og slik få data generert nedenfra og opp. Observasjonene har vært særlig nyttige for forskningsspørsmål 1 om produksjonen av Olafiagangen som offentlig rom, og forskningsspørsmål 3 om hva Olafiagangen kan fortelle om utfordringer og muligheter knyttet til å realisere visjoner om mangfold og inkludering i offentlige rom.

Gjennom å se på byromsbruk kan man få kunnskap om hvordan ulike grupper bruker byrom, om atferd, aktiviteter og tilbud i byrommet (se Hagen mfl., 2016; Bjerkeset og Aspen, 2015; Low, Taplin og Scheld, 2005). Man kan studere hvordan sosial interaksjon skaper ulike former for inklusjon og eksklusjon (Watson og Till, 2010). Man kan også få kunnskap om hvordan fysiske eller sosiale faktorer fører til bruk og hva som hindrer byromsbruk (Gehl og Svarre, 2013; Hagen mfl., 2016). Ved å gjøre observasjoner fikk jeg kunnskap det er umulig å få uten å være til stede, for eksempel om aktiviteter, byrommets rytmer, om handlinger og atferd som reageres på eller ikke. Når man deltar i det man studerer kan man få kunnskap hvordan situasjoner eller områder kan oppleves på kroppen. Mye av informasjonen blir kroppsliggjort kunnskap hvor hele kroppen fungerer som opptaksutstyr (Madden, 2010). Ved å se på hvordan mennesker interagerer med omgivelsene har jeg også fått innsikt i funksjonene byrommet har og ikke har, og hvordan mennesker krever, bruker og approprierer sine omgivelser (Lees, 2001). Bjerkeset og Aspen (2015) og Hagen mfl. (2016) peker på at samtidig som byrom satses på i byutviklingen er studier av byromsbruk mangelvare i norsk kontekst.

3.4.2 Fremgangsmåte

Før jeg gikk ut i felt utformet jeg feltspørsmål med tanke på å svare på forskningsspørsmål 1 og 3 (se vedlegg 1). Disse ble utformet på bakgrunn av særlig Emerson m.fl. (2011): Jeg organiserte spørsmålene i fem kategorier knyttet til deskriptiv informasjon, bruk og atferd, interaksjon, tilgjengelighet og uformelle samtaler. Jeg brukte Low mfl. (2005) og Gehl og Svarre (2013) for å utforme spørsmål knyttet til byromsbruk og -design. Spørsmål knyttet til tilgjengelighet og inkludering var forankret i litteratur om offentlig rom og inklusjon og eksklusjon (f.eks. Mitchell, 2003; Madanipour, 2011). Low mfl. (2005) har utviklet et rammeverk for å studere byrom over kort tid, kalt *rapid ethnographic assessment procedure* (REAP). REAP tilbyr flere teknikker for datainnsamling som jeg lot meg inspirere av, blant annet å kartlegge fysiske spor etter atferd. Spørsmålene fungerte som grunnlag for en spørrende tilnærming heller enn et slavisk rammeverk.

I Norge varierer byromsbruk med årstid og vær. For å få innblikk i en hverdagslig kontekst observerte jeg da sommerferien var over. Jeg dekket både ukedager og helger, samt ulike tider på døgnet. Det viste seg å være store forskjeller. Jeg fikk ikke vært i felt mellom 00:30-06:00, men observasjoner av fysiske spor tidlig om morgenen ga noe informasjon om natteaktivitet, for eksempel om at noen hadde sovnet. Jeg forholdt meg fleksibelt til Olafiagangens grenser og gikk også i omliggende områder.

I felt

09:15: Jeg føler meg usikker. Hvor skal jeg sitte? Tør ikke stå midt i og setter meg ved utkanten av rommet, ved elva. [...] Det er tydelig at jeg er out of place, og at de ser jeg holder på med noe. Først noterer jeg på papir, så velger jeg mobilen. Det er enklere og føles mer naturlig. Avstanden mellom meg og de som er her føles ikke lenger like stor.

Tirsdag, 09:30, 2016

Som ny i felten brukte jeg litt tid på å finne min plass og bli trygg. De fleste i Olafiagangen er på vei gjennom, og blant de som bruker rommet i hverdagene er stort sett cannabis-selgere, tiggere, parkarbeidere og en og annen hverdagsdrikker. Det at en ung kvinne i slutten av 20-årene gikk rundt og så på byrommet og bylivet var derfor litt uvanlig. Men etter noen dager snakket jeg mye med de som selger, var på fornavn med hun som satt og ba om penger, og med Bård som var der hver morgen med et par pils og så på elva og livet. Da jeg har bodd i Grønlandsområdet i fem år og gått gjennom Olafiagangen en rekke ganger, var jeg ikke helt fremmed for byrommet. Dette kan for eksempel ha gjort at jeg følte meg trygg i et byrom mange frykter. Likevel følte det annerledes å være der og gjøre feltarbeid. Emerson mfl.

(2011) mener det å være ny i felt er en fin anledning til å notere sensorisk info som lukter, lydbilde, og hvordan omgivelser ser ut – aspekter man etterhvert tar for gitt. Å begynne deskriptivt hjalp meg med å komme raskt i gang med en metode som først virket litt overveldende. Notatene mine er merket med dato, dag, tid og værforhold.

Uformelle samtaler

Ved studier av hvilke roller geografi spiller i folks hverdagsliv, mener Kusenbach (2003) det er nyttig å være med informanter og snakke med de *in situ*. En blanding av deltakende observasjon og intervjuer der man er sensitiv for informantenes opplevelse av omgivelsene er et metodisk grep hun kaller for *go-along*. Inspirert av Kusenbachs *go-along* hadde jeg en rekke uformelle samtaler i Olafiagangen. Jeg snakket med de som gikk gjennom eller oppholdt seg der om hvordan de oppfattet og forholdt seg til byrommet. Tok noen bilder spurte jeg hvorfor de tok bilder. Dette ble en fin måte å komme i snakk om byrommets egenart på. Patton (2002, s. 342) kaller slike intervjuer uformelle konversasjonelle intervjuer og peker på at spørsmålene er spontant formulerte, en naturlig del av en interaksjon, og at deltakerne ikke nødvendigvis merker at det er en intervjusituasjon. For å gjøre samtalen naturlig tok jeg ikke opp lyd og skrev notater fra intervjuene først etter intervjuene. Selv om jeg presenterte meg selv og prosjektet, var det nok ikke alltid de jeg snakket med forstod at jeg kom til å skrive ned samtalen i ettertid og analysere hva de har sagt. Da disse samtaler ikke var basert på informert samtykke samlet jeg ingen personopplysninger, og jeg har utelatt indirekte personidentifiserende opplysninger. De uformelle samtaler i felt ble hovedkilde til hvordan de som bruker Olafiagangen opplever og bruker byrommet og hva som er viktig for dem. Med disse samtaler fikk jeg erfare viktigheten av å være var formuleringer og å skrive notater rett etter. De gangene jeg ventet for lenge var omtrent halvparten glemt og datamaterialet tapt.

3.4.3 Ethiske problemstillinger under observasjonene

Informert samtykke og fotografering i offentlig rom

Observasjonsforskning i åpne gater og torg er unntatt hovedregelen om informert samtykke (NESH, 2016). Men det da jeg ville samtale med folk og ta bilder oppstod det likevel dilemmaer. Under de uformelle samtaler i felt var det begrenset hvor mye informasjon jeg kunne gi uten å ødelegge for samtalen. Jeg løste dette ved å fortelle at jeg skrev masteroppgave om byrommet før jeg spurte hva de mente om området. Slik fikk de informasjon om hvorfor

jeg ønsket å snakke med dem og mulighet til å velge og ikke snakke med meg. Denne muligheten var kanskje ikke alltid reell i praksis da det for mange vil oppleves uhøflig å ikke snakke med meg når jeg tilnærmer meg dem.

I offentlige rom har man som en hovedregel lov til å ta bilder, men man kan samtidig ikke publisere fotografier der personer er hovedmotiv uten samtykke fra den på bildet (Åndsverkloven, 1961). Slik sett kan man publisere bilder av mennesker i offentlige rom så lenge de ikke er hovedmotivet. Men fotografier er spørsmål om konfidensialitet, og da jeg verken hadde samtykke eller det er relevant for studien, passet jeg på at ansikter ikke var godt synlig på bildene. Særlig oppmerksom var jeg på om sårbare grupper som barn, rusbrukere eller tiggere ble avbildet på en identifiserende måte. I situasjoner der jeg ønsket å ta bilder av personer presenterte jeg meg selv og prosjektet, og spurte om jeg fikk ta bilde av dem. Bilder i oppgaven hvor personer er gjenkjennbare, er altså tilfeller der jeg har vurdert personenes forståelse av bildebruken og deres samtykke til å være informert og etisk forsvarlig.

Posisjonalitet og relasjoner i felt

Olafiagangen brukes mye av mennesker som selger eller kjøper rusmidler. De som selger er kontaktsøkende, og at jeg ble spurt om hasj ble en naturlig *icebreaker*. Men relasjonen til de som solgte kunne også bli problematisk. Jeg er 29 år, kvinne, og en del av de jeg snakket med ga seksualisert oppmerksomhet. Denne relasjonen ble et tveegget sverd. Det ga meg noen ekstra muligheter til å samtale, men jeg måtte også tydeliggjøre at jeg var der for å gjøre en profesjonell jobb. En gang måtte jeg også be en om å ikke ta på meg, en episode som sannsynligvis ikke ville skjedd om forskeren var mann eller en eldre dame. Denne episoden var imidlertid et unntak. Jeg opplevde å bli respektert og følte meg aldri utrygg. Tvert imot følte jeg selgerne jeg hadde snakket med passet ekstra på meg de gangene jeg var der på kveldstid.

Observert kriminalitet – taushetsplikt og meldeplikt

Det er umulig å gjøre observasjoner i Olafiagangen uten å bevitne kriminalitet – i hovedsak omsetning av cannabis. Jeg måtte derfor avveie forholdet mellom meldeplikten og taushetsplikten allerede ved valg av case. Skulle jeg meldt fra ved kjøp og salg ville jeg ikke fått tillit til å snakke med dem som solgte. Å tolke meldeplikten så strengt ville også påvirket situasjonen slik at observasjonene ikke ville gitt et riktig inntrykk av hvordan byrommet faktisk fungerer. Jeg diskuterte dette med NSD som fortalte at taushetsplikt kun gjelder informanter jeg har personopplysninger på, og at mitt tilfelle var en etisk vurdering uten fasit. Jeg ble

henvist til NESH og til å selv ta stilling til hva jeg mente var etisk forsvarlig for mitt prosjekt. Avveining mellom meldeplikt og taushetsplikt er et omdiskutert tema i forskningen (se Fossheim og Ingierd, 2013), men også for sosialarbeidere som forsøker å hjelpe utsatte grupper, som Uteseksjonen i Oslo som jobber med oppsøkende sosialt arbeid i Olafiagangen. Uteseksjonen har taushetsplikt med unntak av situasjoner der de har meldeplikt til barneverntjenesten, ved møte med gravide med rusproblem eller om det er fare for liv og helse (Uteseksjonen, udatert). Uteseksjonen er profesjonelle og avhengige av innsikt i miljøer slik de naturlig utfolder seg, et ideal jeg selv ønsket å ha. Jeg fulgte derfor Uteseksjonens avveining mellom taushetsplikt og meldeplikt. Jeg ble flere ganger spurt om jeg kom til å tyste. At jeg kunne svare på hvor grensa gikk for når jeg kom til å varsle ble en tillitsskapende faktor.

3.5 Dybdeintervjuer

3.5.1 Hva slags type kunnskap tilbyr dybdeintervjuer

Kvalitative forskningsintervju er en metode for å samle datamateriale på gjennom verbal utveksling av informasjon (Dunn, 2010), og jeg har i denne oppgaven gjort semistrukturerte dybdeintervjuer (Patton, 2002). Gjennom dybdeintervjuer kan man få kunnskap om aspekter som ikke kan tallfestes eller observeres, som følelser, intensjoner, subjektive oppfatninger og begrunnelser. Den nære relasjonen mellom forsker og subjekt gir også muligheter for oppklaringer og utforsking av sammensatte sosiale fenomener. I følge Dunn (2010) passer semistrukturerte dybdeintervjuer til innholdsfokuserte studier som vil gå i dybden av et fenomen og bevare noe fleksibilitet til å komme inn på temaer som dukker opp underveis. Dybdeintervjuene ble en naturlig metode for å få mer kompleks innsikt i mangfold og inkludering som mål for i offentlige rom, og hvordan ulike aktører forholdt seg til dette. Jeg ønsket også å få kunnskap om posisjoner og interesser knyttet til Olafiagangen og utforske uenighet og konsensus – noe Dunn (2010) mener dybdeintervjuer er godt egnet til å gjøre. For å dra mest mulig nytte av fordelene ved semistrukturerte intervjuer krever det god kjennskap til tematikken og ferdigheter til å formulere relevante spørsmål på sparket (Dunn 2010). Derfor valgte jeg å ha intervjuene til sist i datainnsamlingen. Dokumentanalysen og observasjonene ga meg oversikt over politikk, aktører og prosesser som gjorde at jeg kunne stille bedre spørsmål og få bedre data.

3.5.2 Utvalg

Å velge informanter påvirker informasjonen man får. Kvalitative intervjubaserte studier benytter seg oftest av strategiske utvalg hvor informanter velges ut fra om de har relevante erfaringer, perspektiver eller kunnskap for oppgavens problemstilling, case eller teori (Thagaard, 2009). Dette har også vært utvalgsstrategien for denne oppgaven. Jeg ønsket å intervju informanter med kunnskap om eller kjennskap til Olafiagangen som byrom og/eller offentlig rom i politikk, byutvikling og forvaltning, og har intervjuet relevante representanter for ulike aktørgrupper. Jeg ønsket at informantene skulle gi ulike perspektiver, og for å sikre bredde i datamaterialet lagde jeg tre informantkategorier: Offentlige aktører, markedsaktører og sivilsamfunn. Ved å gjøre dette ønsket jeg å få data både fra “mektige byutviklere” og “hverdagens byutviklere” (Andersen og Skrede, 2017).

Som en kan se av informantlisten nedenfor (figur 3) har jeg delt offentlige aktører i to og skilt mellom informanter som representerer politikk, planlegging og forvaltning, og offentlige aktører som spiller en annen rolle i byen, som politi og Riverside kompetansesenter for ungdom. De private aktørene representerer aktører med interesse for utvikling både av området rundt Olafiagangen og Olafiagangen. I sivilsamfunn-kategorien er representanter for beboere ved Olafiagangen, folk som bruker byrommet, samt Vaterlandsinitiativet som er et initiativ for utvikling av Vaterland. I praksis var ikke kategoriene tydelig avgrenset. Vaterlandsinitiativet har for eksempel økonomiske interesser ved at der ønsker å få oppdrag med å jobbe med områdeutviklingen. Kategoriseringen var likevel nyttig, også for å utforske aktørnyanser ved de ulike informantene.

Jeg gjennomførte 15 dybdeintervjuer der fire av intervjuene var med to informanter. I sum ble 19 informanter intervjuet. Av dette var det 7 kvinner og 12 menn. 9 av intervjuene er gjort med fokus kun på Olafiagangen og offentlige rom, mens 7 ble gjort i arbeidet med stedsanalysen av Grønland (Brattbakk, mfl., under utgivelse). I disse intervjuene var jeg med og utformet intervjuguide og på intervjuene, og fikk mulighet til å stille spørsmål for min oppgave. Gjennom arbeidet med stedsanalysen snakket jeg også et ukjent antall beboere om deres opplevelse av og ønsker for Grønland. Disse intervjuene var ustrukturerte intervjuer der Olafiagangen ofte ble et naturlig tema. Jeg har derfor inkludert “beboere på Grønland” i informantlisten. At intervjuene gjort til stedsanalysen også handlet om andre aspekter ved Grønlandsområdet, har styrket min kunnskap om Olafiagangens kontekst – om kjennetegn ved Grønland som byområde, samt om sosiale utfordringer som også utspiller seg i Olafiagangen.

Jeg har også lest et intervju gjort av andre forskere til stedsanalysen av Tøyen i 2015 (Brattbakk og Hagen, mfl., 2015), hvor jeg verken har vært med på utforming av intervjuguide eller gjennomføring av intervju. Ikke alle i informantlisten nedenfor refereres til i teksten, men de har likevel informert studien.

Figur 3: Informantliste

<i>Informanter</i>
Offentlige aktører – politikk og forvaltning
Plan- og Bygningsetaten, 2017
Levende Oslo (Eiendoms- og Byfornyelsesetaten), 2016
Bymiljøetaten, 2017
Leder for Gamle Oslo Bydelsutvalg (Ap), 2016
Initiativtaker til oppgradering av Olafiagangen og tidl. medlem av byutviklingskomitéen (Ap), 2017
Lokalpolitiker (MDG) for Bydel Gamle Oslo og ildsjel, 2016
Offentlige aktører – andre
Riverside kompetansesenter for ungdom, 2016
Utseksjonen*, 2017
Rektor og inspektør, Vahl skole*, 2017
Politiet*, 2017
Private aktører
Skanska, entreprenørfirma, 2017
Thon Eiendom*, eiendomsutvikler, 2017
Entra**, eiendomsutvikler, 2015
Aspelin-Ramm*, eiendomsutvikler 2017
Sivile samfunn
Sameie-informanter. Grønlandstunet og Grønlandshagen tvillingsameie, 2016
Beboere på Grønland*, 2017
Vaterlandsinitiativet*, 2017
Uformelle feltsamtaler: besøkende, næringsdrivende, ansatte, beboere***, 2016/2017

* Intervjuer gjort til stedsanalyse Grønland (Brattbakk mfl., under utgivelse), der jeg har vært med på utforming av intervjuguide og gjennomføring av intervju

** Intervju gjort av veileder, til stedsanalyse Tøyen (Brattbakk og Hagen mfl., 2015)

*** Ikke dybdeintervju

Thagaard (2009, s. 59) definerer metningspunkt som at det endelige utvalget står i relasjon til informasjonen jeg ønsket å få nådde et metningspunkt hvor flere intervjuer ikke ville tilført noe mer til oppgaven, og det er tvilsomt om jeg nådde et metningspunkt med mitt endelige utvalg. Det er også vanskelig med metning i en studie av et kontinuum fra politikk og utvikling til bruk. Informantgruppen lar seg dermed vanskelig uttømme. Vegvesenet som eier Nylandsveien, Hafslund som eier trafostasjonen, næringsdriveren som skal bygge hotell ved Olafiagangen og eierne av Oslo Plaza og baren Stargate er eksempler på informanter som hadde

vært interessant å intervju. Det var til tider vanskelig å få oversikt over hvem som var relevante informanter i kommunens politiske organer og byråkrati. Det kan derfor være informanter jeg ikke har identifisert, som kunne bidratt med informasjon.

Rekruttering

En trygg relasjon mellom intervjuer og informant er essensielt ved kvalitative dybdeintervjuer. Målet er å etablere tillit og en kommunikasjon hvor man føler man forstår hverandre, er på samme nivå og får et produktivt samtaleklima (Dunn, 2010). Dette forholdet begynner allerede ved rekrutteringen. I de ni intervjuene gjort kun for denne oppgaven, tok jeg som oftest kontakt med informantene via epost der jeg presenterte meg selv, prosjektet og forklarte hvorfor jeg ønsket å snakke med akkurat dem. Jeg la ved informasjonsskriv med informasjon om studien, intervjuet og hvordan informasjon om og fra dem ville bli behandlet (se vedlegg 2). Å finne riktig informant fra Bymiljøetaten viste seg å være vanskelig, og her var det til sist snøballmetoden (Bradshaw og Stratford, 2010, s. 75) som gjorde at jeg fant riktig person å snakke med. Rekruttering av informanter intervjuet i forbindelse med stedsanalysen skjedde både gjennom at vi tok direkte kontakt, og at informanter tok kontakt for å gi innspill til områdeløftet.

Det er stor forskjell på å rekruttere noen som jobber på et kontor og noen som lever mer fra hånd til munn. Jeg forsøkte men mislyktes med å rekruttere de jeg møtte i felt til dybdeintervju. Jeg fikk intervjuavtale med en som selger rusmidler, men etter flere avtaler som ble brutt ga jeg opp. Dette er en vanskelig gruppe å få innpass hos og jeg hadde måttet bruke mye tid i felt om jeg ville fått et intervju (se også Andersen, 2009). De driver med kriminell virksomhet og tjener mer på å ligge lavt enn å snakke med utenforstående. Da jeg hadde data fra uformelle samtaler med dem i felt, valgte jeg å la dybdeintervjuet ligge og gå videre.

Intervjuguiden og spørsmålene⁴

Alle dybdeintervjuene ble gjennomført ved hjelp av intervjuguide (se vedlegg 3). Å utforme intervjuguide med de mest sentrale spørsmålene man vil ta opp med informanten er en vanlig strategi i semistrukturerte forskningsintervjuer. Guiden hjelper en til å holde fokus, bevare fleksibilitet, og er et godt verktøy for å komme i dybden og rekke over de mest sentrale

⁴ Her presenteres intervjuguidene utformet for intervjuene som ble gjort med fokus på Olafiagangen og offentlig rom. Intervjuguider for stedsanalysen diskuteres ikke. Se Brattbakk mfl. (under utgivelse) for mer om metode knyttet til stedsanalysen.

temaene. Spørsmålene må formuleres med omhu, for eksempel ved å være klar og tydelig i språket og bruke et imøtekommende og ikke-dømmende språk (Dunn, 2010).

Informantene ble som nevnt valgt i kraft av deres innsikt i eller ståsted knyttet til min studie, og jeg utformet spørsmålene og intervjuets dramaturgi spesifikt for hver informant. Bydelspolitikeren ble for eksempel stilt spørsmål om relevante politiske diskusjoner og mål for området, og Riverside-informanten fikk spørsmål om arbeidet med områdets ungdom. Noen spørsmål gikk igjen til alle informantene, som hva de syntes om Olafiagangen. For å få en god start og gjøre informanten komfortabel med å snakke, begynte jeg med åpne og enkle spørsmål om informanten kort kunne fortelle om seg selv (Thagaard, 2009). En del av spørsmålene er vanskelige og det var viktig å skape en nøytral og trygg grunn for at informanten fikk tenke og diskutere åpent. Mer sensitive spørsmål for eksempel om informanten mener det er greit med rusbruk eller overnatting i Olafiagangen sparte jeg til det var etablert god samtaleflyt og tillit. Jeg ville skape en atmosfære hvor det skulle føles greit for informanten både å være negativ eller positiv til slik bruk av uterom, og la vekt på å ikke være dømmende eller ledende i kommunikasjonen.

Jeg ba informantene reflektere rundt arkitektoniske *renderinger*, konseptuelle illustrasjoner av arkitektoniske idéer, av Olafiagangen. For at bildene ikke skulle påvirke informantenes meninger i for stor grad, hadde jeg disse mot slutten av intervjuet. Renderingene er fra da MAD arkitekter, eiendomsselskapet Infill og Arbeiderpartiet i Oslo lanserte et forslag for utvikling av Olafiagangen, og en mulighetsskisse fra SET Arkitekter for Mah Eiendom som vil utvikle hotell ved Olafiagangen.

Figur 4: Forslag til utvikling av Olafiagangen (SET Arkitekter, for MAH eiendom)

Figur 5: Forslag til innglasset markedshall i Olafsiagangan (MAD Arkitekter, 2014)

Å bruke visuelle hjelpemidler i intervjuer, såkalt *photo-elicitation*, kan utløse en rikere og annen type diskusjon (Rose, 2007). Bildene ble et hjelpemiddel for å utforske ulike ønsker og standpunkt knyttet til Olafsiagangan, og jeg stilte åpne spørsmål om hva de tenkte når de så forslagene, samt hva de tenkte kunne være mulige konsekvenser av slik utvikling. Det var interessant å høre hvordan de ulike informantene oppfattet renderingene ulikt og hva de la vekt på. Noen snakket om konkrete arkitektoniske løsninger, andre diskuterte reguleringen av området eller byrommets tilbud. Bildene konkretiserte og materialiserte mulige framtidsscenarioer, og hjalp informantene med å tenke og snakke omkring mulig utvikling av Olafsiagangan.

Intervjusituasjonen: Tillit og intersubjektivitet

I et kvalitativt intervju skapes datamaterialet intersubjektivt, gjennom møtet og forhandlingene mellom min subjektivitet og informantens (Dowling, 2010). Dialogen mellom meg og informanten, og samspillet mellom våre posisjonaliteter, konteksten og referanserammer preger hva vi sier og hvordan. Kjønnssrollemønstre, alder, erfaring eller etnisitet vil ha innvirkning på hvordan forskeren og informanten oppfatter hverandre, og på interaksjonens særpreg (Dowling, 2010). Da dette er aspekter som er vanskelig å kvitte seg med er kritisk refleksivitet det beste redskapet en kan benytte seg av. Posisjonalitet er ikke kun et hinder. I møte med byråkratiet spilte jeg på min rolle som ung student uten innsikt i hvordan kommunen utvikler, styrer og drifter sine offentlige rom. Jeg var åpen om at jeg ikke forstod systemet og fikk informantene til å fortelle grundig hvordan det fungerte. Det viste seg at systemet ikke er enkelt å forstå, og at jeg spilte på min uvitenhet kan ha gitt rom for at informantene ble mer

ærlig om at det er vanskelig. Slik fikk jeg noen gode samtaler om styresett i utvikling av offentlige rom.

Hvor intervjuet finner sted er også med på å påvirke situasjonen og dataene man får. Informantene valgte hvor intervjuet skulle finne sted, og de fleste intervjuene skjedde på informantens arbeidsplass, noe som ga oss rom til å være konsentrerte og gå i dybden. Men å bli intervjuet på et kontor er ikke for alle, og når det kommer til rekrutteringsforsøket av en av de som selger, mistenker jeg at mangel på et intervjusted som føltes trygt for oss begge bidro til at han ikke ville delta.

3.6 Kvalitetssikring, troverdighet og overførbarhet

Kvalitetssikring handler om studiens troverdighet. I kvantitativ forskning kan troverdighet og kvalitet undersøkes ved at en annen forsker bruker samme metode og kommer frem til samme funn (Thagaard, 2009). Men da kvalitativ forskning både anerkjenner og bruker subjektivitet og intersubjektivitet for å komme frem til studiens funn, er ikke funnene “nøytrale” og ikke nødvendigvis mulige å replisere. I kvalitative studier vil troverdighet kunne sikres gjennom å tydeliggjøre og være åpen om forskningsprosessen. For å styrke troverdigheten har jeg valgt å gjøre grundig rede for forskningsprosessen. Kritisk refleksivitet har som nevnt vært et etisk prinsipp for denne studien, og noe jeg har forsøkt å bruke gjennomgående for å styrke oppgavens troverdighet (Thagaard, 2009) – for eksempel i diskusjoner av hvordan min posisjonalitet påvirket kontakten med informantene og hva slags datamateriale jeg har fått. At jeg innledningsvis posisjonerte meg innen en kritisk retning av samfunnsgeografifaget, er et grep som styrker studiens transparens og dermed også troverdighet. Med utgangspunkt i at forskning aldri er ikke-ideologisk, vil det at forskeren er åpen om sin normative posisjon gi lesere mulighet til å bedre bedømme grep tatt underveis i hele forskningsprosessen – fra valg av tema, innfallsvinkel, datainnsamling, analyse og presentasjon av funn.

For å sikre kvalitet på dataene som er samlet inn gjennom dybdeintervjuer var jeg opptatt av å stille oppklarings spørsmål og lete etter inkonsistens i informantenes svar. En annen utfordring ved å sikre kvalitet er å balansere forholdet mellom empiri og teori, og å unngå at valgte teori og forskerens forforståelse blir en tvangstrøye for empirien. Særlig når jeg eksplisitt har plassert meg innen en kritisk retning av faget, har det vært viktig for meg å kritisk vurdere hvorvidt mine tolkninger og funn er rimelige eller kun et produkt av min forforståelse og overbevisning. Ved å både være åpen om min plassering som normativ og subjektiv forsker, men også kritisk til egen tolkning, håper jeg og tror studien og dens funn er troverdige.

Studiens bidrag og overførbarhet

Denne casestudien har søkt å få en dypere forståelse av sammenhenger mellom Olafiagangen som case og en større helhet og kontekst caset befinner seg i gjennom å dykke ned i dybden og kompleksiteten i caset. Overførbarhet handler om studien kan overføres til andre caser, eller bidra til å utvide analytiske og teoretiske forståelser av fenomenet (Thagaard 2009). Et av denne studiens bidrag, er at den bidrar med empiri til den norske byforskningen på offentlige rom, som både er av lite omfang (Bjerkeset og Aspen, 2015), og som i stor grad har bygget sine diskusjoner på teori og empiri fra andre land, og særlig USA. Slik kan studien på sikt også bidra til utvikling av teori om offentlige rom som er mer relevant for en norsk eller nordisk kontekst. Studien viser for eksempel at ”reelt” inkluderende offentlige rom er vanskelig å skape, også i et land som Norge med sterke egalitære verdier. Studiens funn og diskusjoner om barrierer og muligheter for å skape inkluderende og mangfoldige offentlige rom kan også ha en overføringsverdi til andre norske byer med samme mål for sine offentlige rom. Slik er studien også samfunnsmessig og politisk relevant.

3.7 Analysestrategi

Analysestrategien for denne oppgaven er en abduktiv eklektisk teoriinformert analyse. Abduksjon er en fleksibel måte å analysere på som ligger mellom deduksjon og induksjon. Den abduktive analysen er en prosess der man beveger seg mellom detaljrik empiri og abstrakt teori, og man utforsker data og teori i lys av og i dialog med hverandre (Thagaard, 2009, s. 194). Thagaard (2009) legger vekt på at dette hjelper forskeren med å bevare en oppmerksomhet på tendenser i empirien samtidig som man aktivt knytter materialet til teoretiske forklaringer. Forskerens teoretiske forhåndskunnskap legger naturligvis noen føringer for hvordan man tolker empirien, men abduktive analysestrategier vektlegger samtidig at empirien kanskje ikke kan forklares best med teorier en allerede har kjennskap til (ibid.). Abduksjon er dermed en fleksibel måte å organisere empirien på knyttet til teoretiske perspektiver. Jeg begynte datainnsamlingen med et løst skissert teorikapittel, og underveis i forskningsprosessen har jeg gått tilbake og justert teorikapittelet og inkludert nye teoretiske perspektiv. Analysen har dermed vært teoriinformert og ikke teoristyr.

Analyse går ut på å identifisere og forstå aspekter ved det som studeres, hvordan de henger sammen med hverandre og med forskningens tema, teori og problemstilling – å søke etter mønstre og mening bak mønstre (Thagaard, 2009). Man analyserer fra prosjektets start til

slutt (Saldaña, 2009). Med et utforskende forskningsdesign har jeg kontinuerlig justert forskningsspørsmålene i møte med empiri og teori. For å få en rik forståelse av tematikken og Olafiagangen som studieobjekt, ønsket jeg å fordype meg i caset ut fra et perspektiv på at “alt er data”. Datamaterialet spenner seg fra politiske styringsdokumenter til dybdeintervjuer, observasjoner av bruk, fysiske spor etter aktivitet, fotografier, mediasaker, kroppsliggjort kunnskap, og selvtegnede kart. Med en utforskende tilnærming og et datamateriale som spenner seg fra fotografier til politiske vedtak, var det lite hensiktsmessig å lage et rigid analyseverktøy som skulle brukes på alle dataene. At informantene ble valgt ut på bakgrunn av deres unike innsikt i temaet og intervjuene ble ulike, passet det heller ikke å analysere intervjuene likt på tvers.

I eklektisk analyse veier kjennskap til det som analyseres tyngre enn anvendelsen av bestemte analytiske teknikker og rammeverk (Brinkmann og Kvale, 2009, s. 239). For å sikre kvalitet i eklektiske analyser må man sikre rikholdige beskrivelser og informasjon (ibid.). Dette har jeg gjort gjennom å transkribere alle intervjuene, skrive fylldige feltnotater, systematisk lagre bilder, mediasaker og politiske dokumenter. Med utkastet til teorikapittel og forskningsspørsmålene i bakhodet, gikk jeg flere ganger gjennom datamaterialet og noterte interessante aspekter. Etter å ha gått noen frem og tilbake mellom empirien, teorien og forskningsspørsmålene, utkrystalliserte det seg noen tema, sammenhenger og konflikter. For å kunne undersøke noen av disse aspektene, gikk jeg tilbake og justerte forskningsspørsmålene og teorikapitlet. En utfordring ved eklektiske analysestrategier er å få strukturert presentasjon av materiale og funn. Etter jeg hadde beveget meg mellom empiri, teori og forskningsspørsmål, strukturerte jeg den videre analysen og presentasjonen etter Lefebvres romlige triade (1991) og Mitchells (2003) tolkning av det offentlige roms dialektikk, før jeg så gikk igjennom datamaterialet på nytt og kodet datamaterialet i analyseprogrammet NVivo.

Som nevnt så Lefebvre (1991) på rom som sosiale produkt, skapt i et trialektisk forhold mellom romlig praksis, representasjonenes rom og representasjoner av rom. For å kort gjenta konseptene handler *romlig praksis* om menneskers fysiske og geografiske praksis, rytmer og bevegelsesmønstre. *Representasjonenes rom* er det levde rommet, og er knyttet til sosiale og kroppslige levde erfaringer, til menneskelig kreativitet og motstand. *Representasjoner av rom* er ulike former for abstrakt kunnskap knyttet til formelle og institusjonelle instrumenter involvert i organisering og utvikling av rom. Dette er ikke tre ulike former for rom, de vil alltid sameksistere, være delvis avhengige av hverandre og konstituere hverandre (Lefebvre, 1991). Mitchell (2003) forklarer hvordan offentlige rom produseres i et bevegelig skjæringspunkt

mellom planlagte rom og levde rom og kaller dette det offentlige roms dialektikk (2003, s. 128). Man kan også snakke om dette som produksjon av rom ovenfra og nedenfra.

Gjennom forskningsspørsmål 1 – *hva slags offentlig rom er Olafiagangen?* – undersøker jeg produksjonen av Olafiagangen nedenfra gjennom å studere romlig praksis og det levde rommet (representasjonenes rom). Gjennom forskningsspørsmål 2 – *hvilken politikk har Oslo kommune på mangfold og inkludering i offentlige rom, og hvordan jobber kommunen med å implementere disse målene?* – bruker jeg representasjoner av rom som innfallsvinkel til å fokusere på hvordan offentlige rom produseres som mangfoldige og inkluderende arenaer ovenfra ved å se på kommunens politikk og styring av offentlige rom. Med forskningsspørsmål 3 – *Hva kan Olafiagangen fortelle om utfordringer og muligheter knyttet til å realisere visjoner om mangfold og inkludering i offentlige rom?* – vil jeg undersøke forholdet mellom idealer, politikk og realitetene i Olafiagangen. Med utgangspunkt i at rom aldri er absolutt, men dynamiske produkt av kontinuerlige forhandlinger mellom ulike romlige produsenter, vil jeg med dette se på samspillet og forhandlingene mellom de ulike romlige produksjonsformene, og undersøke hva forhandlingene forteller om muligheter og utfordringer for at kommunen kan realisere visjonene de har om offentlige rom som mangfoldige og inkluderende arenaer. Denne tredelingen ikke har blitt utviklet og fungert som et rigid og detaljert analyseverktøy, men som et overordnet analytisk verktøy for å strukturere og skille diskusjonene fra hverandre.

4 Olafiagangen som offentlig rom

Forskningsspørsmål 1: Hva slags offentlig rom er Olafiagangen?

Jeg vil i dette kapittelet diskutere den sosiale produksjonen av Olafiagangen som offentlig rom særlig ut fra Lefebvres (1991) idéer om romlig praksis og representasjonenes rom, eller med Mitchells (2003, s. 128) ord – det levde rommet, som en motsats til det planlagte rommet. Med et hovedfokus på produksjonen av rom nedenfra, på praksis og på folks opplevelser i og av byrommet, vil jeg diskutere hva slags offentlig byrom Olafiagangen er. Jeg vil også vurdere Olafiangangens offentlighet etter Kohns (2004) og Arendts (1998) perspektiver.

Litteratur om offentlige rom har ofte røtter i ulike fagtradisjoner, som urban designteori, politisk-økonomiske tilnærminger og sosiokulturelle perspektiver (Carmona, 2010a). Urban designteori legger vekt på rommenes materialitet, fysiske funksjoner og hvordan mennesker samhandler med disse. Politisk-økonomiske tilnærminger vektlegger sammenhenger mellom offentlige rom og strukturelle forhold som eierskap, kontroll, makt eller eksklusjon. Sosiokulturelle perspektiver ser på byrommenes sosiale og kulturelle egenskaper, og menneskers opplevelser av å være i offentlige rom. Disse perspektivene er dog ikke løsrevet fra hverandre og mange studier, også denne, tilnærmer seg offentlige rom fra alle perspektivene.

I dette kapittelet har jeg en mer etnografisk tilnærming til caset, og det empiriske grunnlaget er bredt. Jeg har sett på hvordan Olafiagangen brukes, fremstilles og forstås, hvilke tilbud byrommet har, og kartlagt aktører med ønsker og interesser for Olafiagangen og byområdet. Ved å gjøre dette ønsker jeg både å si noe om Olafiangangens partikularitet og kontekst, men også legge et grunnlag for de neste diskusjonene om mangfold og inkludering som mål for offentlige rom.

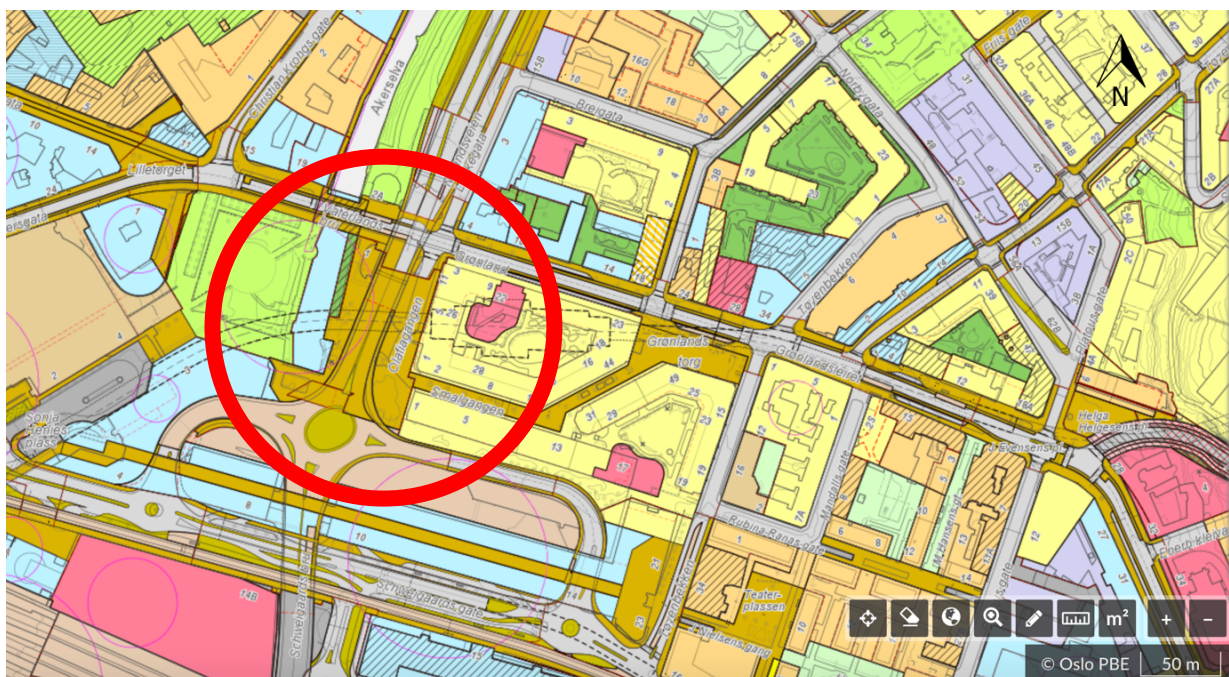
Det ligger makt i å beskrive rom, og det er mange og motstridende meninger om Olafiagangen. Diskusjoner om offentlige rom kan grovt sett ofte deles i to: Debatter i faglitteraturen og den generelle samfunns- og mediedebatten (Mitchell og Staeheli, 2009). Begge hevder ofte at offentlige rom er under press. I populær- og mediedebatten står ofte orden, estetikk og kontroll på spill, og uorden, kriminalitet og søppel trekkes frem som trusler mot offentlige rom. Dette er også tydelig i diskusjoner om Olafiagangen, hvor debatter om tagging, utrygghet, tiggeforbud og om grupper som bruker og omsetter rusmidler aktuelle. I kritisk faglitteratur legges det vekt på antallet offentlige rom og graden av rommenes tilgjengelighet, og

privatisering, kommersialisering og former for eksklusjon av grupper eller aktiviteter i byens offentlige rom trekkes frem som typiske og viktige utfordringer. Denne konfliktlinjen er også relevant for Olafiagangen, og noe jeg vil ta opp igjen i kapittel 6 og 7. I dette kapittelet søker jeg først og fremst å forstå Olafiagangen som offentlig rom.

Kapittelet begynner med en presentasjon av byrommets beliggenhet, fysiske utforming og tilbud, før bruk og brukere av Olafiagangen diskuteres. Jeg argumenterer for at Olafiagangen er et mangfoldig, marginalt, fryktet og stigmatisert byrom, og presenterer alternative fortellinger om Olafiagangen. Jeg avslutter med å se på Olafiagangen som et liminalt byrom i endringstid ved å presentere relevante byutviklingsprosesser og interesser.

4.1 Beliggenhet, fysisk utforming og tilbud

Olafiagangen ligger vest på Grønland i bydel Gamle Oslo, på grensen til og delvis i bydel Sentrum/St.Hanshaugen. Byrommet grenser til Galleri Oslo og bussterminalen i sør, Smalgangen i øst, Grønland (gate) i nord og Akerselva og Vaterland i vest.

Figur 6: Olafiagangen, merket med brunt (PBE, udatert).

Byrommet er 5000 kvm stort, og man kan dele rommet i tre langs en vertikal akse. Delen av byrommet som grenser til elven er solfylt med store trær, en fredet fiskebrygge med benker og en trebåtbrygge, anlagt våren 2017. Herfra kan man reise med båt opp akerselven til Nedre Foss, eller ut i til fjorden. Her er det en drikkefontene og installasjonen *Dykkar installasjon* av

Ola Enstad – et populært fotomotiv med Oslo Plaza i bakgrunnen. Da jeg observerte satt jeg ofte i denne delen, på en benk under piletrærne. Dette viste seg å være en sosial arena med interaksjon mellom både kjente og ukjente. Om man sitter alene får man raskt tilbud om å kjøpe cannabis, og det er også et sted de som selger setter seg ned. Fontenen gjør at mange velger å gå forbi for å drikke, og det er også flere som mater fugler. Benken ble en strategisk arena for observasjoner og feltsamtaler.

Midtdelen av byrommet ligger under Nylandsveien og er preget av betong, stein og Nylandsveiens bærende søyler. Denne delen har en brutalistisk arkitektur, lite naturlig lys og bortsett fra inngangen til Grønland T-banestasjon og ungdomsklubben Riverside, er det få sittemuligheter og tilbud. I øst grenser den tredje delen til Smalgangen. Her er det to godt skjulte bed med trær, søppelkontainere og parkeringsplasser. Denne delen er preget av uoversiktlig varelevering og ulovlig parkering knyttet til handel i smalgangen. Utenom fiskebryggene er rommet universelt utformet.

Regulering og drift

Olafiagangen defineres i Kommunedelplan for torg og møteplasser som “overordnet torg/møteplass” – et allment tilgjengelig uterom som har rolle som møteplass for minst ett byområde (PBE, 2009a). Byrommet ligger på offentlig eid grunn, er regulert til offentlig formål og det er Bymiljøetaten som har ansvar for drift og vedlikehold. Det meste av byrommet ligger i Bydel Gamle Oslo, men fiskebryggene ligger i bydel Sentrum/St.Hanshaugen. De fleste jeg snakket med var ikke klar over denne delingen av byrommet, og det er tvilsomt om det har noen konsekvenser. Eierskap er et av tre sentrale aspekt ved Kohns (2004, s. 11) definisjon av offentlige rom, og Olafiagangen er hel-offentlig når det gjelder eierskap, drift og regulering, sammenlignet med for eksempel Tjuvholmens semi-offentlige rom som er regulert til offentlig formål, men privat eid og driftet.

Forfallent mellomrom

Olafiagangen var et åpent og trafikkert torg frem til 60- og 70-tallet da området ble sanert. Nylandsveien ble bygget og ligger nå som et lokk over store deler av byrommet. I løpet 90-tallet ble Olafiagangen oppgradert etter tegninger fra arkitektkontoret Snøhetta. Da fikk plassen nytt dekke, belysning og installasjonene *Tettsteder* og *Dykkar installasjon* ble montert (Oslo kommune, udatert-b). Siden dette er det kun gjort mindre grep i byrommet. Kommunen har ikke vedlikeholdt byrommet slik det er i dag. Det er store mengder fuglebæsj, søppel, urinlukt og ugress og søppel i bedene, og i mange intervjuer omtales Olafiagangen som forfallent. En

informant kalte byrommet “uringangen” på grunn av lukten. For mange gjør dette benkene, fontenen og sitteplassene ved vannet lite inviterende og utilgjengelige.

At byrommet har få og dårlig vedlikeholdt tilbud, og store deler av byrommet ligger under en vei, gjør at rommet virker som et mellomrom mellom planlagte byrom, eller SLOAP – *space left over after planning*. Slike byrom er gjerne til overs etter utvikling av andre områder, og designet uten tanke på funksjon (Carmona, 2010b). SLOAP, eller rom til overs, kan også brukes for å beskrive rom som ikke gir tydelige signaler om hva de skal brukes til, slik som Olafiagangen. Dette åpner for at folk selv finner egne måter å bruke byrommet på (Nafstad, 2013). Informanten som satt i byutviklingskomitéen mellom 2010-2014 opplevde at Olafiagangen aldri ble behandlet, til tross for saker om utvikling av de omliggende områdene. Slik har Olafiagangen fungert som et sted til overs også i bypolitikken.

Det føltes som jeg hadde tusen reguleringsaker på bordet om området, men ingen om Olafiagangen. Av en eller annen grunn så klarte man alltid å komme seg unna Olafiagangen. Man håndterte det aldri, og det synes jeg var veldig rart. Det var et av de funnene jeg gjorde, at jeg syntes vi regulerte oss bort fra å snakke om Olafiagangen.
(Initiativtaker til oppgradering av Olafiagangen, 2017)

At Olafiagangen ikke er blitt behandlet direkte i bypolitikken kan ha flere forklaringer. Kanskje har ikke byrommet blitt sett på som attraktivt før de siste årene, kanskje har byrommet også vært en kompleks materie å forholde seg til for politikerne, noe som ikke så enkelt lar seg behandle sammen med andre reguleringsaker på grunn av mer utfordrende bruk og brukere av byrommet.

4.2 Byromsbruk

Olafiagangen er en sentral åre mellom sentrum og Grønland, og mellom Grønland og hele byen. Ved å gå gjennom Olafiagangen kommer man seg til Grønland T-banestasjon hvor alle byens baner går, og til Bussterminalen og Jernbanetorget på få minutter. Byrommet brukes i hovedsak til gjennomfart, og den praktiske beliggenheten gjør at Olafiagangen er godt besøkt. Dette til tross for at byrommet har få tilbud, og til tross for at det er mye synlig kjøp og salg av rusmidler – en aktivitet mange informanter har pekt på som ekskluderende. At byrommet har få funksjoner og primært brukes til gjennomfart, bidrar til at rommet fungerer mer som en “korridor” enn et “sted” (Andersen, 2014, s. 220). Bortsett fra interaksjon knyttet til kjøp og salg av rusmidler, samt de som gir penger til tiggere, er det svært lite interaksjon mellom de som bruker Olafiagangen. Relasjonene er mer preget av å være “trafikkrelasjoner” (Hannerz,

1980, s. 105) enn “møter”. Møter mellom mennesker, eller *intersubjektivitet*, er en av tre aspekter i Kohns (2004) definisjon av offentlige rom. At Olafiagangen er preget av få møter, er slik med på å gjøre rommet noe mindre offentlig.

Olafiagangen har en egen rytme der byrommet brukes og oppleves ulikt til ulike tider. På dagtid i hverdagene er det mye trafikk knyttet til varelevering til butikker i Smalgangen og nede på T-banestasjonen. Mye av plassen domineres av et uoversiktlig trafikkbilde med store lastebiler. Under Nylandsveien er det noe gjennomfart av gående men stort sett stille. Innimellom mater noen fugler, drikker av drikkefontenen, eller setter seg på benkene under piletrærne eller på fiskebryggene for å se på elven, og kanskje ta seg en øl. Det selges og kjøpes rusmidler fra morgenen av, men aktiviteten er lav sammenlignet med senere på dagen.

På ettermiddags- og kveldstid er det mye gjennomfart av folk som er på vei hjem, en del personbiltrafikk primært knyttet til handel hos *Frukt og Grønt*, og mer synlig kjøp og salg av rusmidler. Etter butikkene stenges er det fortsatt gjennomfart, men byrommet domineres da av unge menn som selger rusmidler, deres venner, og folk som kommer for å kjøpe. Det er på dette tidspunktet rommet oppleves mest utrygt og ekskluderende for andre. På dagtid i helgene er det mer og mer variert byromsbruk. Da kommer tilreisende fra hele byen til Grønland for å handle, og særlig på grønnsakshandleren *Frukt og Grønt*. I helgene fungerer byrommet også som oppholdssted for foreldre med barn:

Det er en solfylt lørdag formiddag med mye liv og mennesker. Det er mye gjennomfart, og mange har med trillebager på vei til og fra grønnsakshandlerne. Det er tydelig at folk kommer hit for å ta storhandelen og at de tar med seg hele familien. Det er et stort mangfold mennesker, det er ingen etnisk gruppe som dominerer, og det er folk i alle aldre. En far er her med barna sine på ca. 3 og 5 år. De løper rundt de små husene, henger på gelenderet ved brygga, skremmer duene, hopper på sjakkkrutene og løper mellom bena på noen som selger hasj. Pappaen lar seg ikke hefte, han tar ikke barna bort. De som kjøper og selger ser heller ikke ut til å bry seg om at det er barn der.

Lørdag, 14:00

Et mangfold brukere

Med dette blir det tydelig at Olafiagangen er preget av et stort mangfold grupper og mennesker. Folk kommer fra hele byen, fra ulike sosiale lag, har ulik etnisk bakgrunn, ulike religiøse uttrykk og aldersspennet er stort. Dette kan blant annet forklares ved Olafiagangens plassering på grensen mellom Grønland, som både er et nabolag og et rimeligere sentrumsområde med rikt etnisk næring- og kulturliv, og det kommersielle sentrum med tilbud som Oslo Spektrum, Bussterminalen og Oslo City.

Tilbudene som grenser til byrommet påvirker også hvem som bruker byrommet. På bakkenivå i gaten ved og i Smalgangen er det et rikt tilbud av tjenester som postkontor, T-banestasjon, grønnsakshandlere, puber, restauranter, slakter, reisebyrå, minibank og trafikkskole. Smalgangen er en mye besøkt handlegate, og i andre etasje er det primært boliger tilknyttet sameiene Grønlandshagen og Grønlandstunet som huser 638 boenheter (Sameieinformanter, 2016). Olafiagangen er dermed både et sentrumsbyrom for tilreisende til Grønland og et nabolagsbyrom for Grønlands beboere. De tre barene som ligger ved Olafiagangen er rimelige og fungerer som møteplass for mindre kjøpesterke grupper fra morgen til kveld. At Riverside kompetansesenter for ungdom fra hele Oslo ligger under Nylandsveien gjør at ungdom fra hele byen kommer til byrommet. Riverside-informanten (2016) fortalte at ungdom og foreldre fra Oslo vest i større grad reagerte på beliggenheten enn de som kom fra østlige deler. Olafiagangen er som nevnt et byrom der man møter fattige tilreisende og bostedsløse, tyngre rusbrukere og mennesker som kjøper og selger cannabis. Olafiagangen er den største åpne scenen for kjøp og salg av rusmidler i Oslo (politi-informant, 2017). Kjøperne kommer fra hele byen og alle sosiale lag, men de som selger er i hovedsak unge menn med en eller to foreldre med ikke-vestlig bakgrunn, samt flyktninger uten oppholdstillatelse (Uteseksjonen, 2017a). At Olafiagangen ligger i et skjæringspunkt mellom Oslos kommersielle sentrum og Grønland som nabolag og etnisk sentrumsområde, gjør byrommet til et naturlig møtested og brytningspunkt mellom ulike befolkningsgrupper med ulike behov, og ulike sentrumstyper med ulike tilbud. Det gjør det noe spesielt i en offentlig rom-typologi. Det er ikke et typisk nabolagsrom, men heller ikke et typisk sentrumsrom.

Olafiagangen som privat rom

I felt observerte jeg flere ganger at noen sov eller hadde sovet i Olafiagangen, da primært fattige tilreisende. For mennesker uten fast bolig, spiller offentlige rom en spesiell rolle. Alle mennesker må gå på do, sove og spise, og der vi med bolig som oftest gjør dette hjemme, har ofte bostedsløse ikke noe annet valg enn å gjøre dette i byens offentlige rom. Bostedsløse er uten private hjem og er hjemme i offentlige rom (Kawash, 1998, s. 320). I mangel på private rom bruker de altså offentlige rom som sine private rom. I tillegg til å fungere som privat rom for bostedsløse, spiller Olafiagangen en lignende rolle for mange av de som selger rusmidler. Uteseksjonen (2017a) peker på at de fleste som selger har en ustabil boligsituasjon, at de ofte sover hos venner eller betaler for å overnatte midlertidig hos bekjente. Når de ikke finner noen å sove hos, leier de hotellrom eller sover ute (Uteseksjonen, 2017a, s. 17). Det blir derfor naturlig at mange av dem bruker Olafiagangen og nærområdet store deler av døgnet til å spise,

være med venner, jobbe, gå på do og sove. Mange av de private aktivitetene er kroppslige, aktiviteter de fleste forbeholder svært private rom som soverommet eller toalettet. At Olafiagangen brukes mye av bostedsløse gjør dermed at byrommet oppleves som privat og kroppslig, noe som for mange virker utfordrende og ekskluderende. Mange forteller at de synes Olafiagangen lukter vondt, og i felt observerte jeg reaksjoner på byrommets intime kroppslighet. Jeg fikk også selv oppleve hvordan private aktiviteter ble utført i byrommet:

Jeg sitter på fiskebryggene og en gammel mann går ned til elven. Han ser utenlandsk ut, kanskje fra sørøst-Europa. Han kler sakte av seg alle klærne utenom et omslag rundt livet. Han setter seg ned i elva og tar omslaget av så han blir helt naken. Han vasker seg grundig. Armene, bena, føttene, halsen. Det er intimt, så jeg vil ikke se for mye på ham. Han bruker lang tid, virker ikke til å bry seg om noen ser. Etter ti minutter er han ferdig. Han kler rolig på seg og går.

Fredag, 12:20, 2016

Det lukter sterkt av urin mellom T-baneoppgangen og Riverside. Det er sneiper og masse fuglebæsj på bakken. En dame går ned trappene, sier urgh og tar skjerfet for nesen mens mannen hennes vifter bort duene med paraplyen. Hun holder skjerfet foran nesen helt til hun har gått gjennom Olafiagangen.

Onsdag, 10:09, 2016

På en overmadrass mellom et skilt og T-bane-inngangen ligger en mann og sover. Han er i 50-60 årene og ser ut til å være fra sørøst-Europa. Han har hengt jakken over gelenderet slik at det blir en slags skillevegg mellom ham og omverdenen. Han har to store poser med klær og utstyr.

Onsdag, 09:55, 2016

At private og kroppslige aktiviteter utføres i offentlige rom oppleves altså for mange som en ekskluderende mekanisme. Samtidig mener Mitchell (2003, s. 9) bostedsløse er den gruppen som har størst behov for retten til byen, da de ofte ikke har noe annet alternativ enn å bruke offentlige rom som private rom. Bostedsløse har slik en spesiell posisjon i kampen om hvem og hva slags mangfold som inkluderes i offentlige rom, og dermed også i offentligheten (Kawash, 1998). At denne gruppen ofte bortvises fra offentlige rom blir slik et rettferdighetsproblem, da man ved å nekte dem å utøve sine menneskelige og kroppslige behov i offentlige rom også fratrar man dem retten til å være del av offentligheten. I dette spørsmålet blir den romlige dimensjonen av sosial eksklusjon tydelig (Madanipour, 2011). Ekskludering av uønskede og konflikten mellom majoritetssamfunnets ønsker og sosialt utsatte gruppers behov og rettigheter i offentlige rom, vil diskuteres nærmere i kapittel 6 og 7. Diskusjonen av Olafiagangen som et offentlig rom som brukes av marginaliserte grupper som bostedsløse, er en av grunnene til at jeg argumenterer for at Olafiagangen er et dobbelt marginalt byrom.

4.3 Et dobbelt marginalt byrom

(Madanipour, 2010a) beskriver marginale offentlige rom som offentlige rom i vanskeligstilte nabolag. Han definerer vanskeligstilte nabolag som sosioøkonomisk og etnisk segregerte nabolag der det bor en stor andel vanskeligstilte og sårbare grupper – som arbeidsledige, etniske minoriteter og fattige (Madanipour, 2010a, s. 114). Grønland er som nevnt et område i Oslo som huser mange av Oslos fattige og vanskeligstilte innbyggere (Brattbakk, mfl., under utgivelse; Brattbakk og Andersen, 2017), og Olafiagangen kan slik kalles et marginalt offentlig rom. Et kjennetegn ved mange av Grønlands sårbare grupper er trangboddhet – store familier i små leiligheter (Brattbakk og Hagen mfl., 2015). Når man bor trangt spiller uterom en større rolle i innbyggernes hverdagsliv (Hagen mfl., 2016), og gode offentlige rom kan derfor være spesielt viktig for livskvaliteten til trangbodde på Grønland. Madanipour (2010a) mener marginale offentlige rom blir lite prioritert og tillagt lite verdi, noe som også kan sies om Olafiagangen. Mens Madanipour (2010a) omtaler marginale offentlige rom som offentlige rom i forsteder, ligger Olafiagangen sentralt og brukes av langt fler enn de som bor på Grønland. At byrommet brukes av vanskeligstilte fra hele Oslo og fra utenfor landets grenser, gir byrommet en ekstra dimensjon av marginalitet. Derfor beskriver jeg Olafiagangen som et dobbelt marginalt byrom.

Olafiagangen har siden 1600-tallet vært et dobbelt marginalt byrom, da det var et byrom for arbeiderklassen og byens vanskeligstilte⁵. Grønland og Vaterland var forsteder til Christiania, og da Vaterland bru var hovedinnfartsåre til byen fra Øst, kom bønder dit for å selge sine varer til byfolket. Her bodde de på gjestehus, frekventerte skjenkestedene og områdets bordeller, og på 1800-tallets Grønland var det “å bli bondefanget” og å oppleve “bondeanger” velkjente fenomen (Aftenposten, 2010). Bøndene reiste inn til byen og kom hjem uten penger da de hadde brukt opp alt de hadde tjent. Grønland og Vaterland var rimelige områder å bo og leve i sammenlignet med Christiania, og den fastboende befolkningen rundt Olafiagangen var blant byens fattigere befolkning. Olafiagangen har sitt navn etter den islandske sykepleieren Ólafía Jóhannsdóttir, som på tidlig 1900-tallet bodde i Smalgangen og viet sitt liv til å hjelpe prostituerte, alkoholskadde og andre vanskeligstilte i området (Kvistum, 2013). Ólafía grunnla et herberge for hjemløse unge kvinner, besøkte fengslede og lot folk i nød bo hjemme hos seg. Hun ble derfor kjent som “de ulykkeligens venn” og “Vaterlands apostel”. Slik har også byrommet lenge også vært både fryktet og stigmatisert, noe det fortsatt er i dag.

⁵ Se Andersen (2014, s. 75-85) om den historiske utviklingen av Oslo som en romlig klassedelt by

4.4 Fryktet og stigmatisert

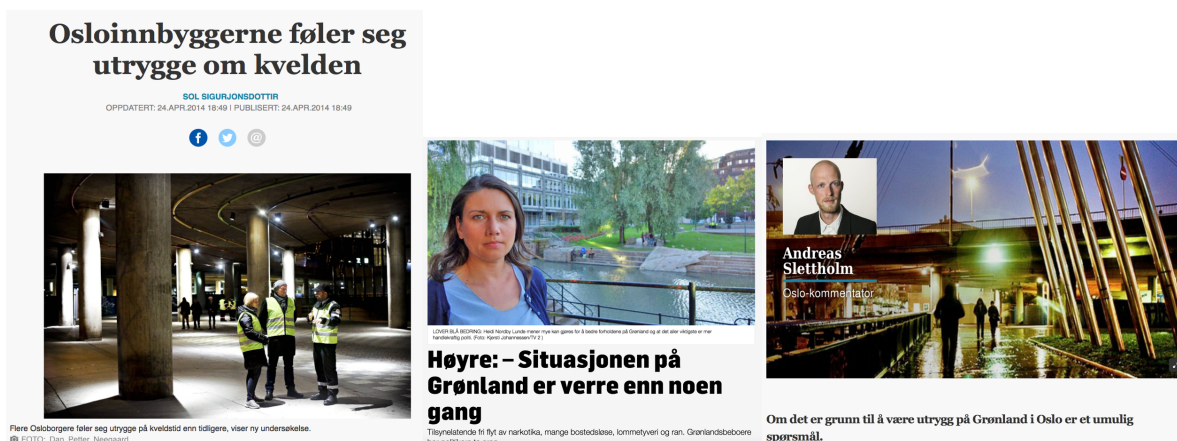
Mange informanter forteller at de ikke liker å gå gjennom Olafiagangen på kveldstid fordi det ikke føles trygt, og Olafiagangen trekkes frem som et ubehagelig byrom av mange som har svart på spørreundersøkelsen om Grønland til stedsanalysen. Andre mener det ikke er hyggelig der, men sier de ikke er redde. Ved å nevne at de ikke følte seg utrygge, refererte de likevel til idéen om Olafiagangen som utrygt. Olafiagangen og området utmerker seg også i Aftenpostens undersøkelse av hvor folk føler seg utrygge i Oslo (Aftenposten, 2013). Mange klager på at plassen er uoversiktlig og mørk, og flere kvinner forteller at de får uønsket seksualisert oppmerksomhet når plassen domineres av de som selger og kjøper cannabis. Olafiagangen er som nevnt den største åpne scenen for rusmiddelomsättning i Oslo. Politi-informanten beskriver det også som den siste scenen, hvor den siste kampen mot åpenlys kjøp og salg av cannabis utspiller seg (2017). Denne kriminaliteten medfører voldshendelser og konflikter, og statistikk fra politiet viser at Olafiagangen er blant områdene på Grønland hvor det skjer mest kriminalitet (se Brattbakk, mfl., under utgivelse). I intervjuet la politi-informanten likevel vekt på kriminaliteten oftest rammer internt, og at det ikke er farlig for uskyldige tredjeparter å være i Olafiagangen:

Det er ikke utrygt å gå i Olafiagangen og på Grønland, men det føles utrygt. Følelsen folk får når de går ut og ser salg, ran, forsøpling, folk som går på do der det passer dem – i seg selv er det ikke veldig alvorlig, men totalen skaper utrygghet. [...] Jeg har næringsdrivende som forteller de har mistet etnisk norske og eldre kunder som ikke tør komme. (2017)

Kriminalitet og opplevd utrygghet fungerer altså som en ekskluderende mekanisme i Olafiagangen. Og en viktig årsak til den opplevde utryggheten er de dominerende fortellingene om byrommet i media.

Stigmatisert og symbol på det utrygge Oslo

Til å være et byrom har Olafiagangen fått relativt mye medieoppmerksomhet, og de fleste sakene fremstiller Olafiagangen som et utrygt byrom preget av kriminalitet. Dette bidrar til at mange føler seg utrygge. Olafiagangen er blitt kalt Oslos farligste område (Nettavisen, 2015), og er også et yndet fotomotiv i saker om kriminalitet og trygghet på Grønland og i Oslo generelt (Figur 6). Olafiagangen brukes slik som et visuelt symbol på kriminalitet og utrygghet i hele byen, noe som er med på å stigmatisere både byrommet og Grønland som byområde, og bidrar til folks opplevde utrygghet.

Figur 7: Tre saker om utrygghet i Oslo og Grønland, med Olafiagangen som fotomotiv. Henholdsvis fra Aftenposten (2014), TV2 (2013) og Osloby (2016).

Sensommeren 2016 sendte NRK dokumentarene *Gatekampen* og *Politi og røver*, der Olafiagangen ble portrettert som episentert for kampen mot narkotika og gjengrelatert vold i Oslo (NRK 2016a; NRK 2016b). Bruken av dramatiske virkemidler og et ensidig fokus førte til en debatt om at Grønland stigmatiseres av mediene. En beboer på Grønland skrev i en kronikk på NRK.no at dette fører til at folk som ikke kjenner Grønland ikke tør dra til området (Andersen, 2016). Flere informanter kommenterte NRK-dokumentaren og pekte på at fremstillingen var overdreven og hadde stigmatiserende effekter:

Jeg synes pressen har et visst ansvar i det å male en bydel eller spisse på den måten de gjorde, det var i overkant. Mine daværende svigerforeldre var sånn herregud, hvordan kan du jobbe der, det er jo livsfarlig. Er du ikke redd for å bli drept hver dag når du går til jobb. Jeg sa nei, det er jeg ikke. Det er ikke pistolskyting og bander. Jeg skjønner jo at de spør, langt utpå bygda. Men de overdrev. Samtidig var det en reell sak, det var flere her som kjente igjen problematikken. Men journalistikken var dårlig og unyansert.
(Riverside-informant, 2016)

De fremstiller jo Grønland som føkkings Gaza! [Han slår ut med armene og ler, rister på hodet]. Fy faen ass.
(Norsk-somalisk ung mann)

Mediefortellinger om Olafiagangen har altså en effekt på hvordan rommet oppfattes, og kan bli en faktor som bidrar til økt opplevd utrygghet i Olafiagangen. For noen vil slike fortellinger føre til at de velger å ikke bruke byrommet, eller besøke Grønland som byområde. Den dominerende fortellingen om Olafiagangen er altså at det er et utrygt byrom, men som vi nå skal se finnes det motfortellinger om Olafiagangen som mer enn et negativt rom.

4.5 Mer enn et negativt rom: Alternative historier om Olafiagangen

Selv om den dominante fortellingen om Olafiagangen er negativt ladet, forteller flere om positive aspekter ved byrommet. De positive aspektene og potensialene som dukker opp i intervjuer og i mediesakene kan deles opp i materielle og sosiale. Av materielle aspekter trekker mange frem beliggenheten, at byrommet går ned til elven og har flotte solforhold, og at det er sentralt og ligger midt mellom øst og vest. Kunstinstallasjonene blir også omtalt som interessante og spennende (Holmboe Høibo, 2014), og flere mener byrommets størrelse gjør at man kan aktivisere det uutnyttede arealet under broen til ulike formål og grupper. Olafiagangens brutalistiske arkitektur gir byrommet en egen estetikk som oppleves annerledes og som appellerer til flere, noe jeg fikk bekreftet da jeg snakket med folk som tok bilder i byrommet. Fretex Grønland bruker for eksempel Olafiagangen som lokasjon for motefotografier, og en fotostudent snakket om byrommets unike estetikk og mangfold mennesker:

Hun mener stedet har en urban vibe og at det er mange karismatiske mennesker her. Mennesker som har levd mye, som ofte blir satt i bås. Mye historier. Det er et estetisk sted, og det er mye natur også, sier hun. Og så er det mye liv her på dagtid, sammenlignet med for eksempel Bislett.

Onsdag 11:50, 2016

To jenter tar bilder av en outfit foran en søyle. De er fra Fretex Grønland, og pleier å ta bilder for butikkens Instagramkonto her. De liker at det er så røft, og urbant. Teksturene her er spennende og kule, sier de.

Tirsdag, 11:20, 2016

Både i dybdeintervjuene, uformelle samtaler og i media trekkes Olafiagangen og områdets mangfold av mennesker frem som et positivt sosialt aspekt. Olafiagangen og området omtales som flerkulturelt, fargerikt og levende, og som arena for spennende møter mellom folk fra øst og vest. Olafiagangen er altså et annerledes byrom, både fysisk og sosialt, og bidrar slik til variasjon og mangfold i Oslos offentlige rom. Bruktmarkedet som ble lagt ned ble av mange sett på som en spesielt flerkulturell, levende og spennende sosial arena, unik for hele Oslo.

Figur 8: Fotoshoot til Fretex Grønlands Instagramkonto

4.6 Olafiagangen i endring. Et liminalt byrom.

Olafiagangen ligger i et byområde i hurtig endring. For å få en bedre forståelse av Olafiagangen er det nyttig å kjenne til ulike planer og ønsker ikke bare for selve byrommet, men også de omliggende områdene. Rom er produkter av relasjoner og interaksjoner på ulike nivå (Massey, 2005), og utviklingen av områdene rundt Olafiagangen vil også påvirke Olafiagangen. Før jeg presenterer relevante planer og prosjekter, vil jeg si noe om bruktmarkedet som ble holdt i byrommet hver helg i nesten 15 år.

Bruktmarkedet

Det er tomt og øde her. Det miljøet vi så etter var borte.

(Et par fra Ålesund som lette etter bruktmarkedet, 2017)

Jeg kaller det Olafiagangen, men det er ikke så mange som vet at det heter det. Jeg tror at hvis du snakker med minoriteter her så vil de si at det var der hvor bruktmarkedet var.

(Lokalpolitiker og ildsjel, 2016)

Figur 9: Bruktmarkedet i Olafsiagangen (Utrop, 2013)

Olafsiagangen er for mange kjent som “der det var bruktmarked”. Hver helg mellom 1999-2014 ble det arrangert bruktmarked med klær, møbler, elektronikk og mer til. Det var rundt 10 000 kunder hver lørdag, og avisen Utrop kalte markedet Norges største flerkulturelle marked (Utrop, 2013). Men markedet var omstridt, og etter en debatt med stemmer for og mot å stenge markedet, besluttet politiet i 2014 at det måtte stenge på grunn av utfordringer knyttet til heleri og kriminalitet (NRK, 2014). De som ville stenge markedet klagde over støy, kriminalitet, forsøpling og matavfall som tiltrakk seg rotter (Beboere på Grønland, udatert). De som ville at markedet skulle få holde åpent la vekt på hvordan det var en flerkulturell møteplass for en sosial, rimelig og miljøvennlig handel (MDG Gamle Oslo, 2014; Utrop, 2013). Driveren av markedet ønsket å samarbeide med politiet for å få bukt med kriminaliteten, men politiet mente situasjonen var ute av kontroll og stengte markedet (NRK, 2014). Watsons (2009) studie viser hvordan markeder er en sosial arena som er særlig egnet til å utløse møter på tvers av grupper, sosiale lag og aldre. Dette ble også vektlagt som en kvalitet ved markedet, som i følge bydelspolitikeren var en spesielt viktig møteplass for minoritetskvinner:

Det er mange som kontakter oss og sier de skulle ønske det kom tilbake. Spesielt da minoriteter. Det var også mange kvinner i bydelen her som ikke på en måte har anledning...

det er ikke alle kvinnene som bor her som har like mye bevegelsesfrihet... men da var bruktmarkedet et sånt sted hvor det var på en måte lov å være. Så det var mange som hadde sin eneste tur ut av huset ut til bruktmarkedet hver lørdag og søndag.

(Lokalpolitiker og ildsjel, 2016)

Markedet var folksomt og mangfoldig, drevet, organisert og gjennomført nedenfra, og står som vi nå skal se i kontrast til mange av dagens utviklingsprosjekter og -planer rundt Olafiagangen.

Sentrumsutvikling, områdeløft og gentrifisering

Olafiagangen ligger mellom byutviklingsprosesser knyttet til sentrumsutvikling, områdeløft, og gentrifisering. Disse prosessene preger Olafiagangen i dag og byrommets fremtid, og jeg vil nå kort beskrive prosessene i relasjon til Olafiagangen. Jeg vil gå igjennom dem slik de ligger geografisk i forhold til Olafiagangen. Denne gjennomgangen vil danne grunnlag for en mer analytisk diskusjon av hva disse prosessene kan bety for mangfold og inkludering i Olafiagangen i kapittel 6.1 om attraktivitet.

Øst for Olafiagangen ligger Grønland som etnisk sentrum og flerkulturelt nabolag. Som nevnt settes det i 2018 i gang et områdeløft for Grønland og Vaterland. Det er per dags dato for tidlig å si hva løftet vil innebære, men en oppgradering av Olafiagangen er sannsynlig. Områdeløft er offentlige drevet og initiert og har sosiale målsetninger. Samtidig kritiseres ofte områdeløft for å ikke hjelpe de vanskeligstilte, men resultere i å løfte områder heller enn mennesker. Mange områdeløft fokuserer mye på materielle oppgraderinger som fører til gentrifisering ved at områder blir dyrere og mer attraktive for andre enn den mer vanskeligstilte befolkningen (se bl.a. Andersson og Musterd, 2005, s. 386). Gentrifisering er som nevnt en prosess der middelklassebefolkning bosetter seg og forbruker tilbud i byområder som tidligere er karakterisert av lavereinntektsbefolkning (Glass, 1964), og gentrifisering har pågått i flere år på Grønland (Sæter og Ruud, 2005). Bydel Gamle Oslo har opplevd sterkest boligprisøkning i Oslo, og Grønland fremholdes som et område som vil fortsette å stige i pris (DNB Eiendom, 2016). Demografien har blitt mer preget av middelklassen enn tidligere (Huse, 2012; Brattbakk mfl., under utgivelse). Gentrifisering forklares ofte som drevet av en produksjons- og/eller en forbruksside (se bl.a. Slater, 2011). Produksjons-forklaringer peker på at private eller offentlige aktører investerer i og utvikler eiendommer i et tradisjonelt rimelig og mindre attraktivt byområde, mens forbruksforklaringer peker på at middelklassen endrer forbrukspreferanser og begynner å forbruke bolig og tilbud i et tidligere arbeiderklassestrøk (ibid.). I denne oppgaven

kaller jeg dette gentrifisering ovenfra og nedenfra. Grønland har til nå vært mest preget av gentrifisering nedenfra, men store eiendomsaktører som Thon Eiendom har nå bestemt seg for å satse mer på området, og gentrifisering ovenfra vil bli mer synlig.

Vest for Olafiagangen utvikles Oslos kommersielle sentrum østover, med prosjekter som kontorhøyhus på Lilletorget ved Vaterlandsparken, utviding av Hotell Oslo Plaza og utbygging av Oslo Spektrum konferanse- og konsertarena. Det skjer også en sterk gentrifisering ovenfra hvor Olav Thon Eiendom har store planer for området, med nytt hotell og kjøpesenter i Gunerius-kvartalet og en større utvikling av Brugata for å knytte Torggata og sentrum til Grønland (Thon Eiendom-informant, 2017). I intervju med Thon Eiendom ble det tydelig at utviklingen av Brugata vil påvirke Grønland. De ønsker å utvikle et byområde i Brugata og på Grønland i samme sjanger som Torggata – en gate som er et tydelig eksempel på gentrifisering ovenfra, og som er utviklet særlig med tanke på “Grünerløkkafolket” og med et rikere tilbud “serveringskonsepter” (Thon Eiendom-informant, 2017). Denne gruppen har andre preferanser og behov enn mange av Grønlands besøkende og beboere. Følgende sitat fra Thon Eiendom viser at de ser på Grønland som noe som bør utvikles, og gjerne i retning av slik det har blitt på Tøyen Torg som har fått flere tilbud for en urban middelklasse målgruppe og Fjordbyen, som er et eksklusivt område med arkitekttegnede kontorer, dyre boliger og kulturtilbud.

Vi har jo sett en fin akse hele tiden, fra Storgata ned Brugata og til Grønland. Aksen Brugata - Grønland er veldig trafikkert. Og vi har sett det, det har trigget oss. Det som har skjedd i Bjørvika, bak Grønland, er veldig bra. Det er blitt veldig fint der. Det har også skjedd mye på Tøyen og nedover, Tøyen Torg er også blitt veldig fint de siste årene. Så det området her [på kartet over sentrum tar han hånda over Grønland og fører den ned mot Fjordbyen] som ligger midt i mellom, det vil vi få gjort en del med.
(2017)

Figur 10: T.v: Skisse over Oslo Spektrum (LPO, udatert). T.h: Planlagt høyhus vis å vis Olafiagangen (CODE, 2015)

Nord for Olafiagangen ligger Tøyen som også gentrifiseres ovenfra og nedenfra, og som er under et områdeløftprogram med mye ressurser, som også er kritisert for å bidra til gentrifisering av området (Forskning.no, 2013). Noen hundre meter nord for Olafiagangen ligger det nye Sundtkvartalet, som huser aktører som Skanska og IBM. Entreprenørfirmaet Skanska kan bli en viktig endringsaktør i og rundt Olafiagangen. De har kjøpt en bygård ved Olafiagangen og ønsker å utvikle en akse fra Sundtkvartalet ned til Lakkegata, og på sikt knytte Sundtkvartalet nærmere Fjordbyen (Skanska-informanter, 2017). Skanska uttalte at de ønsker å både øke attraktiviteten til sitt prosjekt og gi noe tilbake til nærmiljøet på Grønland. Derfor samlet de våren 2017 en rekke aktører til workshop med Rodeo arkitekter, hvor de tegnet ulike forslag til oppgradering utenfor Lakkegata og i Olafiagangen. Slike samarbeid vil diskuteres nærmere i neste kapittel 5.

Overordnet bymessig kontekst:
- en fremtidig akse mellom Operaen og Botanisk hage

Figur 11: Skisse over en tenkt akse mellom Operaen og Botanisk hage.
Olafiagangen befinner seg like sør for det røde merket. Laget av Rodeo arkitekter for Skanska

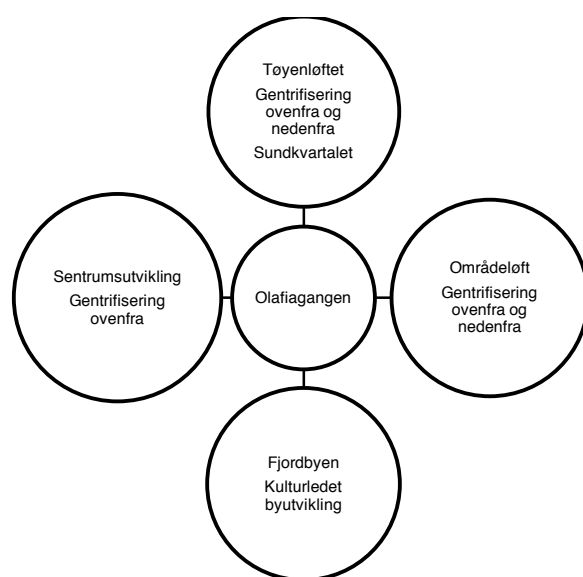
Sør for Olafiagangen ligger Galleri Oslo, Bussterminalen og deler av jernbanestasjonen – et område som skal gjennom en storstilt utvikling gjennom Oslo S områdeprogram (PBE, 2010). Denne prosessen er på et tidlig planstadiet, men kan innebære flytting av bussterminalen og riving av Galleri Oslo (ibid.). Dette vil knytte Grønlandsområdet tettere sammen med Fjordbyen. Men før innholdet i programmet vedtas og settes i gang vil Galleri Oslo og Bussterminalen oppgraderes ved blant annet å utvikle publikumsområder ut mot Olafiagangen, for å knytte bussterminalen nærmere publikum på Grønland og Vaterland (Aftenposten, 2016; Vaterlandsinitiativet-informant, 2017). I tillegg til Skanska, som ønsker å knytte Grønlandsområdet med Fjordbyen sør for Olafiagangen, viser følgende sitat at utvikleren av

Lilletorget også ønsker å bruke prosjektet til å utvikle en akse fra Bjørvika videre opp mot Tøyen:

Vi har jo valgt å investere tungt i aksen mellom Oslo S og indre Øst. Fordi vi tror det er en del av byen som kommer til å utvikle seg kraftig innenfor de neste 10 årene. Positiv utvikling for oss som investere, men også for kundene våre.

(Entra-informant, 2015)

Olafiagangen ligger med andre ord i et attraktivt område preget av attraktivitetsrettede byutviklingsprosjekter, og det er tydelig at byrommet er blitt interessant for eiendomsmarkedet. Olafiagangen har siden bruktmarkedet ble lagt ned befunnet seg i en overgangsfase hvor byrommets nåværende funksjon og fremtid er uklar. Olafiagangen kan slik ses på som et liminalt byrom. Liminalitet er et begrep som opprinnelig ble brukt til å forklare posisjonen man befinner seg i i overgangsritualer – en kritisk posisjon hvor du har forlatt det gamle men fortsatt ikke blitt inkorporert i det etablerte og postliminale samfunnet (Van Gennep, 2011 [1960]). Den liminale fasen defineres av at den er mer åpen og udefinerbar, at det er en posisjon som ligger på grensen og dermed innebefatter et usikkerhetsaspekt (Thomassen, 2012). I dette tilfellet ligger Olafiagangen i en romlig liminal posisjon mellom Grønland, et kommersielt sentrum, Fjordbyutvikling, og i en tid-romlig liminal posisjon mellom dagens Grønland og morgendagens, og gårsdagens Olafiagangen og morgendagens. De nevnte endringsprosessene, som jeg også har fremstilt i figur 12 nedenfor, vil påvirke fremtidens Olafiagangen. Men liminaliteten skaper også et mulighetsrom for en rekke ulike utviklingsbaner for Olafiagangen, noe som vil diskuteres nærmere i kapittel 7.

Figur 12: Endringsprosesser ved Olafiagangen, organisert etter øst-vest, og nord-sør.

4.7 Oppsummering

Jeg har i dette kapitlet sett på produksjonen av Olafiagangen som offentlig gjennom Lefebvres (1991) idéer om *romlig praksis* og *representasjonenes rom*, eller med Mitchells (2003, s. 128) ord – det levde rommet, i motsetning til det planlagte rommet. Gjennom å se på bruk, materialitet og folks opplevelser i og av byrommet, har jeg argumentert for at Olafiagangen er et offentlig rom til overs (SLOAP), et rom med et bredt mangfold brukere, samt et dobbelt marginalt, fryktet og stigmatisert rom. Ved å bruke Kohns (2004, s.11) definisjon av offentlig rom der eierskap, intersubjektivitet og tilgjengelighet er sentrale aspekter, er Olafiagangen et hel-offentlig rom når det gjelder eierskap, men noe mindre offentlig når det kommer til intersubjektivitet og tilgjengelighet. Når det gjelder intersubjektivitet – møter mellom mennesker – er Olafiagangen lite preget av interaksjon, og rommets fungerer mer som en korridor enn en destinasjon. Når det gjelder tilgjengelighet, er det nyttig å se til teori om sosioromlig inklusjon og eksklusjon – og hvordan det å inkludere noe fungerer ekskluderende på andre (Sibley, 1995; Mitchell, 2003). Dårlig vedlikehold, mørke, rusmiddelomsetning, stigma og at byrommet brukes som privat rom av bostedsløse, er faktorer som fungerer ekskluderende for mange, kanskje særlig barnefamilier og andre som ønsker ordnede og trygge byrom. At byrommet på kveldstid domineres av unge menn som ofte gir seksualisert oppmerksomhet fungerer i tillegg særlig ekskluderende på kvinner og jenter, noe som gjør at rommet oppleves dermed utilgjengelig for mange. Samtidig er det et byrom som ser ut til å virke tilgjengelig for grupper som ikke nødvendigvis føler seg hjemme i andre byrom, som hjemløse, fattige og rusbrukere. Med Arendts perspektiv på offentlighet (1998), er Olafiagangen kanskje et mer og ikke mindre offentlig rom, da et svært bredt spekter mennesker som ikke ellers er veldig representert i samfunnet både opptrer i og er representert der.

Diskusjonen om tilgjengelighet, motfortellingene om Olafiagangen som et estetisk og karismatisk rom, argumenter om Olafiagangen som et liminalt byrom, den konflikterende bruken, og interessene for byrommet, viser at Olafiagangen er et omstridt rom – en arena der ulike kamper om byen utspiller seg. Liminaliteten tilbyr samtidig en rekke utviklingsbaner for byrommet, noe som er relevant i en tid der rommet skal utvikles. I kapittel 6 vil jeg gå mer i dybden av Olafiagangen som omstridt rom ved å se på forhandlinger mellom det levde og det planlagte rom – eller det offentlige roms dialektikk (Mitchell, 2003). Men for å gjøre dette vil jeg først presentere og diskutere produksjonen av offentlige rom ovenfra, gjennom å se på Oslo kommunes politikk og praksis når det kommer til mangfold og inkludering i offentlige rom.

5 Mangfold og inkludering som mål for Oslos offentlige rom: Politikk og praksis

Forskningsspørsmål 2: Hvilken politikk har Oslo kommune på mangfold og inkludering i offentlige rom, og hvordan jobber kommunen med å implementere disse målene?

I dette kapittelet vil jeg diskutere den sosiale produksjonen av offentlige rom som mangfoldige og inkluderende arenaer gjennom linsen av Lefebvres (1991) idéer om *representasjoner av rom*. Representasjoner av rom er knyttet til formelle og institusjonelle instrumenter involvert i organisering og utvikling av rom (Butler, 2012, s. 40), og formidles gjennom språk skapt av aktører som planleggere, eiendomsutviklere, arkitekter og byråkrater. Med Mitchells (2003, s. 128) skille mellom levd og planlagt rom, rom produsert nedenfra og ovenfra, vil dette kapittelet i kontrast til det forrige se på det planlagte og styrte rommet, på produksjonen av offentlige rom ovenfra. Det empiriske grunnlaget for kapittelet er Oslo kommunes politikk på offentlige rom, samt intervjuer med informanter som representerer sentrale aktører i byutviklingen – både fra det offentlige, private og sivilsamfunnet.

De politiske dokumentene jeg har analysert gjelder alle Oslos offentlige rom, og i intervjuene stilte jeg spørsmål både om offentlige rom generelt og Olafiagangen spesifikt. Jeg vil dermed fokusere mer generelt på hvordan Oslos offentlige rom forsøkes produsert som mangfoldige og inkluderende arenaer, og mindre på Olafiagangen som spesifikt byrom. Dette vil hjelpe med å svare på første del av oppgavens hovedformål, som er *å undersøke Oslo kommunes politikk på og virkemidler for å sikre mangfold og inkludering i offentlige rom*. Dette kapittelet vil sammen med forrige kapittel om Olafiagangen danne et grunnlag for analysen og diskusjonene i kapittel 6.

For å kontekstualisere kommunens politikk og utvikling av offentlige rom, er det nyttig å kjenne til styringstrender i Oslos byutvikling og –planlegging, samt styring og planlegging av offentlige rom. Jeg vil derfor begynne med å presentere styringstrender i Oslos byutvikling og –planlegging, ulike aktørers innflytelse på byutviklingen, og hvordan dette relaterer seg til styring og planlegging av offentlige rom. Jeg vil så undersøke kommunens definisjon av offentlige rom og deres politikk på mangfold og inkludering i offentlige rom. Kapittelet avsluttes med en diskusjon av utfordringer knyttet til implementering av de politiske visjonene.

5.1 Offentlige rom i Oslos byutvikling og –planlegging

Byen og dens uterom utvikler seg i et samspill mellom politikk, planlegging og bruk, og ytre forhold som klimaendringer, internasjonale økonomiske kriser og politiske forhold. I dette samspillet handler en rekke aktører med ulik grad av makt. Dagens byplanlegging defineres ofte som markedsorientert eller markedsbasert (se bl.a. Lind, 2002; Sandkjær Hanssen, Hofstad, og Saglie, 2015). Myndighetene og politiske organer formulerer og beslutter byutviklingens visjoner og mål, mens de i hovedsak realiseres av markedet (Nordahl, 2015, s. 61). Mellom de offentlige visjonene og markedet forvalter byråkrater og planleggere politisk vedtatte mål i møte med private aktører, beboere og byens faktiske forhold. Private utbyggere er blitt betydningsfulle drivere i byutviklingen (Nordahl, 2015), noe som underbygges av at 82% av vedtatte planforslag i 2007 var private forslag (Falleth, Hanssen, og Saglie, 2008). Private aktørers innflytelse og definisjonsmakt over byutviklingen, fra planstadiet til gjennomføring, er altså et sentralt kjennetegn ved Oslos byutvikling.

Andersen og Skrede (2017) peker på at kommunen er blitt en regulerende og ikke utøvende aktør i byutviklingen, og kategoriserer norsk byutvikling og –planlegging som styrt av nyliberal logikk. Oslos byutvikling og -planlegging kan dermed sies å bære preg av generelle postmoderne og markedsliberale trender hvor man ser en mer fragmentert byutvikling dominert av private aktører og interesser. Byutviklingsprosjekter planlegges og gjennomføres gjerne gjennom ulike former for offentlig-private samarbeid (OPS) (Saglie, Hofstad, og Sandkjær Hanssen, 2015, s. 27), og sammenlignet med etterkrigstidas byplanlegging har det offentlige mindre monopol på makt, og et større mangfold aktører deltar byutviklingen. Nyliberale trender tar ulike former i møte med lokale kontekster (Brenner, Peck og Theodore, 2010), og Andersen og Skrede (2017) peker på at på i motsetning til mange andre land og byer, er ikke Oslos velferdsprogrammer og redistribusjonstiltak radikalt omstrukturert eller avvirket. Og selv om private aktører er sentrale, har også det offentlige betydelig makt over byutviklingen. I markedsorientert byplanlegging har lokale myndigheter varierende grad av innflytelse, og i de nordiske landene har lokale myndigheter sterk innflytelse på formulering av visjoner og juridisk makt til å ta avgjørelser, mens de har mindre innflytelse og muligheter over økonomiske ressurser til å implementere planer (Lind, 2002). Dette er i følge Lind (2002) en av årsakene til at det offentlige søker seg inn i samarbeid med private aktører. I en diskusjon av aktører og deres innflytelse over Oslos byutvikling (da som et bredere fenomen enn byplanlegging) skiller Andersen og Skrede (2017) mellom “mektige byutviklere” og “hverdagens byutviklere”. Førstnevnte kategori huser grunneiere, eiendomsutviklere,

investorer, eiendomsmeglere, arkitekter, planleggere, politikere, samt noen interesseorganisasjoner eller bemidlede lokale interessenter. På den andre siden finner man innbyggere, besøkende og innflyttere som ikke har mye direkte makt på økonomiske og politiske prioriteringer, men som påvirker byens utvikling gjennom deres levde hverdagsliv og forbruk av steder, bolig og tilbud i byen.

Offentlige rom i Oslos byutvikling og -planlegging

Offentlige rom står i en særstilling i diskusjoner av byutvikling og –planlegging. Offentlige rom har i utgangspunktet ikke en umiddelbar markedsøkonomisk funksjon men skal ideelt sett være en arena for innbyggernes utfoldelse, representasjon og rekreasjon, og et rom tilgjengelig for alle (Belina, 2003). Offentlige rom er et felles gode og en felles infrastruktur som vanskelig lar seg realisere uten en viss grad offentlig styring (Selvig, 2014, s. 42). Når det gjelder drift, vedlikehold, opprustning og tiltak i Oslos offentlige rom, er det i hovedsak lokale myndigheter som har ansvar (PBE, 2009a). Bydelen har ansvar for drift og tiltak i mindre offentlige rom, mens Bymiljøetaten har ansvar for større offentlige rom. Initiativ til prosjekter og opprustning av offentlige rom kan komme fra Bymiljøetaten, bydelen, bystyret, private aktører og innbyggere. I større utbyggings saker eller behandling av reguleringsplaner i områder med offentlige rom, er det Plan- og bygningsetaten som har ansvar for planer for de offentlige rommene, hvorpå deres forslag behandles og vedtas politisk. Men som nevnt har det private de senere årene fått en mer sentral rolle i både utvikling og styring av offentlige rom, som på Tjuvholmen der de offentlige rommene er privat eid og driftet, men regulert til offentlige formål (Sirowy, 2015). Bildet er komplekst, og i effekt styres, driftes og utvikles hvert byrom ulikt.

5.2 Kommunens definisjon av offentlig rom

I kommunens mest omfattende styringsdokument på offentlige rom – Kommunedelplan for torg og møteplasser – defineres offentlige rom som allment tilgjengelig uterom og felles arenaer som er tilgjengelige for allmenheten (PBE, 2009a, s.7). Det presiseres at ordet offentlig er en motsats til privat og at man med dette gjerne mener åpent og tilgjengelig. ”Ordet allmenn kan forstås som “for alle”, og ordene allmennhet – allemannsrett – allemannseie, som alle har forstavelen allmenn, spiller på fellesskapets rettigheter” (PBE, 2009a, s. 26). Dette samsvarer med Belinas definisjon på det ideelle offentlige rom som åpne og tilgjengelige for alle (2003). I planen fastslås det at ansvar for planlegging, forvaltning, drift og vedlikehold skal avklares,

og at bydelen alltid skal være en samarbeidspartner i prosjektutviklingen. Det stilles krav til at berørte brukergrupper, bydelsutvalg og lokalmiljø gis mulighet til å uttale seg på programmerings- og forprosjektstadiet (PBE, 2009a, s.11). Det stilles altså ingen krav til at offentlige rom skal være offentlig eid eller driftet, og det kreves kun høringsmulighet – en medvirkningsform som er ansett som en lav grad av involvering (Arnstein, 1969).

Et av kommunedelplanens mål er å fremme møteplassenes sosiale rolle i byen (PBE, 2009a, s. 6), og hele planen baserer seg på forståelsen av offentlige rom som sosiale arenaer. Dette gjør seg tydelig blant annet i valget av å bruke begrepet *torg og møteplasser* heller enn *offentlig rom*, og slik vektlegge møteplass-potensialet til offentlige rom. Kommunedelplanen definerer ikke sosial rolle eksplisitt, men omtaler samhandling, integrering, møter og sosial omgang, trygghet, mangfold, livskvalitet, fysisk og psykisk helse, inklusjon og tilhørighet som viktige sosiale aspekter og verdier ved offentlige rom (PBE, 2009a).

Med Kohns definisjon av offentlige rom bestående av tilgjengelighet, eierskap og intersubjektivitet (2004, s. 11), legger altså kommunens mest vekt på tilgjengelighet og intersubjektivitet, og mindre på eierskap. Kommunen definerer offentlige rom først og fremst etter deres *funksjon* som tilgjengelig for alle og som arena for møter.

5.3 Kommunens politikk på inkludering og mangfold i offentlige rom

Oslo kommune har ulike planer med politiske visjoner og målsetninger for byens offentlige rom, virkemidler for å skape disse byrommene, og for å sikre arealer til offentlige rom i byutviklingen. Jeg vil nå presentere relevante planer og undersøke hvilke politiske visjoner og virkemidler kommunen har på mangfold og inkludering i offentlige rom.

Øverst i kommunens planhierarki ligger Kommuneplan for Oslo. Planens samfunnsdel formulerer langsiktige prioriteringer og mål for kommunen, mens arealdelen er en juridisk bindende plan for arealbruk og –formål (Sandkjær Hanssen og Hofstad, 2015). Gjeldende kommuneplan, utarbeidet av forrige byråd, legger vekt på at offentlige rom skal være trygge, rene, fri for tagging og velholdte. Bortsett fra en frittstående setning om at “ulike brukergrupper krever ulik utforming av byrommene” (Oslo kommune, 2015, s. 23), er det ingen eksplisitt

politikk på at offentlige rom skal være inkluderende og mangfoldige. I det nye byrådets utkast til kommuneplan er fokuset på trygghet og vedlikehold i offentlige rom tatt ut, og inkludering et uttalt politisk mål for offentlige rom: “Byens offentlige rom skal være åpne, inkluderende arenaer for alle, uavhengig av alder og sosial bakgrunn” (Oslo kommune, 2017, s.45). Den overordnede politiske retorikken på offentlige rom er med dette i en utvikling fra en mer konservativ linje med fokus på estetikk, kontroll og orden, mot et fokus på offentlige rom som arena for inkludering.

Kommunedelplan for torg og møteplasser

Et steg ned i planhierarkiet ligger kommunedelplaner, blant annet Kommunedelplan for torg og møteplasser (PBE, 2009a). Denne er forankret i plan- og bygningsloven (2008) og er veiledende for utvikling av offentlige rom. Planen er det viktigste styringsdokumentet for offentlige rom, og en av planens viktigste funksjoner har vært sikre arealer til offentlige rom i en tid med fortetting (Selvig, 2014; Levende Oslo-informant, 2016; Plan- og Bygningsetaten-informant, 2017). Planen definerer eksisterende offentlige rom og fastslår at det skal utvikles minst ett offentlig rom i hver bydel innen fem år etter planen ble vedtatt. Den stiller også krav om at minst 5% av arealet i utbyggingsprosjekter skal settes av til offentlige rom (PBE, 2009a). Kommuneplanen brukes mest av Plan- og Bygningsetaten som er innblandet kun når offentlige rom inngår i søknadspliktige regulerings- og byggesaker, og Plan- og Bygningsetaten-informanten la vekt på at hver saksbehandler skal kjenne planen. Planen er også gjeldende for kommunens øvrige arbeid med offentlige rom, men det ble mindre klart hvor aktivt planen brukes hos Bymiljøetaten, Eiendoms- og Byfornyelsesetaten og bydelen. Kommunedelplanen kommer med en “verktøykasse” med eksempler på gode byrom, som skal fungere som et hjelpemiddel ved utvikling av offentlige rom (PBE, 2009b). Både i kommunedelplanen og dens verktøykasse er det et tydelig og gjennomgående budskap at offentlige rom skal være inkluderende arenaer for hele byens mangfold:

Det ligger i byens og byrommenes natur å være mangfoldige og åpne for allmennheten. Tilrettelegging for et mangfold av brukergrupper er derfor grunnleggende for å utvikle gode uterom i byen. At byrommene oppfattes som inkluderende for mange typer mennesker er avgjørende i en by der de sosiale forskjellene mellom folk øker.

(PBE, 2009b, s. 6)

Større kulturelt og etnisk mangfold tilsier behov for møteplasser der ulikhetene gis rom til å være tilstede.

(PBE, 2009a, s. 3)

At byens uterom er arenaer der ulikheter møtes fremholdes altså som en verdi for offentlige rom. Sitatet nedenfor viser også et mangfoldsperspektiv i tråd med bl.a. Youngs (2011), Jacobs (2016), Sennetts (2008) og Sandercock (2003) perspektiver på at mangfold kan føre til toleranse og forståelse for annerledeshet. Kommunen peker her på at det å omgås mennesker som er annerledes seg selv kan føre til aksept og toleranse:

Man er tilstede samtidig på samme sted, men oppholder seg der uavhengig av hverandre. Det skjer ingen direkte interaksjon og samhandling. Likevel innebærer tilstedeværelsen en tilvenning til det ukjente, der toleransegrensene for ulikhet justeres. Aksept av og fortrolighet til det fremmede, skjer som en gradvis læring. Dette er et første og viktig ledd i en mulig integreringsprosess mellom ulike mennesker. Den sosiale og kulturelle læringen skjer gjerne ubevisst, men forståelsen av normalitet og ulikhet utfordres og justeres.

(PBE, 2009a, s. 27)

Den generelle politiske retorikken i Kommunedelplan for torg og møteplasser vektlegger altså at offentlige rom skal være inkluderende og mangfoldige, og at mangfold kan føre til forståelse for andre. For å skille mellom generell politisk retorikk og konkrete virkemidler kan vi se på de juridisk bindende bestemmelsene som legger føringer for utvikling av offentlige rom. Her presenteres tre virkemidler for å sikre tilgjengelighet og mangfold i offentlige rom; Krav om universell utforming skal sikre at rommene kan anvendes av alle uansett fysiske forutsetninger; Mangfold skal sikres gjennom funksjonsblanding og variasjon, både i og mellom byrom (PBE, 2009a, s. 9); Og tydelige skiller mellom privat og allment tilgjengelige arealer skal tilstrebes for å fremme bruk for alle (PBE, 2009a, s. 9). Inngjerding og fysisk overdekking tillates ikke. Selvig (2015) peker på at kommunen har tydelige virkemidler for å sikre fysisk og visuell tilgjengelighet gjennom tiltak på sikt, gjerder og universell utforming. Men når det kommer til å nå mål om inkludering og mangfold som et mer komplekst fenomen, for eksempel brukernes følelse av å passe inn, har ikke kommunen noen konkrete virkemidler (Selvig, 2015). Heller enn å presentere et omfattende sett med konkrete virkemidler, diskuteres ulike utfordringer knyttet til det å skape inkluderende og mangfoldige offentlige rom i kapitlet kalt *Utfordringer*. Jeg vil nå se på hvordan kommunen i dette kapitlet problematiserer mangfold og inkludering som mål for byens offentlige rom.

Problematisering av mangfold og inkludering som mål

Kommunen omtaler det å skape byrom hvor byens mangfold inkluderes og kan sameksistere som en av de største utfordringene ved utvikling av offentlige rom (PBE, 2009a, s. 27). Det legges vekt på at tilrettelegging og konkrete tiltak i byrom bare til en viss grad kan påvirke om

mangfold og møter skjer, og at det først og fremst handler om å fremme en tolerant og inkluderende bykultur (ibid.). Kommunen legger særlig vekt på gentrifisering, estetisering og homogenisering, privatisering, kontroll og opplevd utrygghet som utfordringer for at byens mangfold inkluderes i offentlige rom.

Gentrifisering medfører endrede forbruksmønstre og tilbud i byområder. Siden ulike brukergrupper har ulike behov som kan være i konflikt med hverandre, ses gentrifisering på som en utfordring for å inkludere et mangfold brukergrupper i offentlige rom (PBE, 2009a, s. 30). Estetisering og homogenisering knyttes i planen til konkurransen mellom byer der attraktive omgivelser står i fokus, og omtales som en utfordring særlig for offentlige rom i indre by (PBE, 2009a, s. 40), noe som viser til en type byutvikling vi ser i Fjordbyen og andre attraktivitetsrettede byutviklingsområder. Det uttrykkes en bekymring for at estetisering for konkurransedyktig attraktivitet kan føre til en prioritering av tilrettelegging for kommersielle tilbud i offentlige rom og at dette kan ha en ekskluderende effekt. At steder blir mer like kan i følge planen føre til at byrom ender opp med å ikke kunne tilfredsstillende ulike brukergruppers behov (PBE, 2009a, s. 40) – et relevant poeng hva angår byutviklingsprosessene i de omliggende områder til Olafiagangen. Ulike former for privatisering og kontroll trekkes også frem som en utfordring for å skape inkluderende og mangfoldige rom. Uterom som begrenser sin offentlighet gjennom bruk av vektere og kameraovervåkning defineres i planen som halvprivatiserte uterom (PBE, 2009a, s. 35). Slik overvåkning og kontroll av uterom kan i følge planen medføre begrenset handlingsrom for enkelte grupper, eksempelvis ved at aktiviteter som skating, gatesalg og annen markedsføring anses som uønsket og begrenses (ibid.) – et poeng som også ble vist i det foregående kapittelet om Olafiagangen som et kameraovervåket byrom.

Opplevd utrygghet diskuteres også som et hinder for inkluderende byrom. Det hevdes at opplevd utrygghet i byens uterom er økende og at media har en forsterkende effekt på denne trenden (PBE, 2009a, s.36). Det er i følge planen først og fremst øde eller ensidige bymiljøer dominert av en type mennesker som virker utryggende (ibid.). Det vises til Jacobs (2016) og fremholdes at den viktigste trygghetsskapende faktoren er å ha øyne på gaten og derigjennom sosial kontroll. At opplevd utrygghet fungerer som ekskluderingsmekanisme ble også tydelig i forrige kapittel om Olafiagangen. Planen omtaler også utfordringer knyttet til drift, forvaltning og offentlig-private samarbeid, noe som vil diskuteres nærmere i neste del om implementering og utfordringer på veien fra idealer til praksis.

Planen vier hele 15 sider til å diskutere komplekse utfordringer knyttet til å utvikle gode offentlige rom, men tematikk rundt grupper og aktiviteter som typisk er uønskede i offentlige

rom tas ikke opp. Selv om rusbruk, overnatting og tigging i offentlige rom ofte er oppe til offentlig debatt, er problematikken fraværende i planen. Kommunens politiske styringsdokumenter på offentlige rom har dermed verken virkemidler eller drøftinger av en av de mest sentrale utfordringene knyttet til mangfold og inkludering i Olafiagangen som offentlig rom.

Levende Oslo – andre visjoner for offentlige rom i det kommersielle sentrum

Kommunedelplan for torg og møteplass gjelder ikke offentlige rom i sentrum, Kvadraturen og Havnepromenaden (PBE, 2009a). Disse er gjenstand for et samarbeid kalt Levende Oslo, et offentlig-privat samarbeid som ligger under Eiendoms- og Byfornyelsesetaten i Oslo kommune. Levende Oslo vil utvikle Oslo sentrum til en levende, attraktivt og tilgjengelig bykjerne (Oslo kommune, udatert-a). Målene for de offentlige rommene i det kommersielle sentrum skiller seg fra målene i Kommunedelplan for torg og møteplasser. Mangfold nevnes verken på nettsidene til Levende Oslo, ei heller i deres styringsdokumenter (Levende Oslo, 2006). Levende Oslos hovedmål er å gjøre byens sentrum tilgjengelig og attraktiv, og tilgjengelighet defineres som “mulighet for å bruke sykkel, kollektivtransport og bil i sentrum” (Levende Oslo, 2006). Sammenlignet med kommunedelplanens tilnærming til tilgjengelighet som et mer sammensatt konsept, er denne definisjonen snever. I intervju med sekretariatsleder for Levende Oslo, forklares det at Oslo sentrum fikk en egen plan utenfor Kommunedelplan for torg og møteplasser fordi arealer til offentlige rom allerede var sikret i indre by. Levende Oslo-informanten pekte samtidig på at offentlige rom i det kommersielle sentrum har en noen annerledes funksjon enn i områder med flere beboere, og dermed krever noen annen politikk og styring:

Det er noen andre problemstillinger knyttet til plassene i sentrum enn i bydelene hvor det bor masse mennesker. Tematisk sett så har man tatt ut det som er det kommersielle sentrum. Intensjonen med kommuneplanen er jo at det offentlige arealet skal tilrettelegges for de beboerne som er der, mens i sentrum så er det mer kommersiell utnyttelse som vil være viktig. Så det er tematisk annerledes i sentrum, det har litt annerledes formål. (2016)

På mitt spørsmål om Levende Oslo har styringsverktøy med bestemmelser og føringer for utvikling av offentlige rom, som Kommunedelplan for torg og møteplasser, svarte informanten at de har noe de kaller estetisk plan som er detaljert, men som kun omhandler dekket og det estetiske (Levende Oslo-informant, 2016). At estetikk og kommersiell utnyttelse er visjoner for offentlige rom i det kommersielle sentrum, mens mangfold og inkludering er mål for byens

nabolagsrom, viser en interessant konflikt om retten til byen. Dominerende idéer om attraktivitet og estetikk fører som nevnt ofte til byrom utformet for en kjøpesterk middelklasse, og slik også en ekskludering av mindre “attraktive” brukergrupper (Lees, 2008; Bergsli, 2015; Bjerkeset og Aspen, 2015). Dette hindrer et bredt spekter mangfold brukere og aktiviteter i offentlige rom, et problem også kommunen selv anerkjenner i deres diskusjon av estetisering og homogenisering i Kommunedelplan for torg og møteplasser (PBE, 2009a). Det er også relevant for Olafiagangen som både er et nabolagsrom og sentrumsrom, og et liminalt byrom på grensen mellom attraktivitetspregede byutviklingsprosjekter og et kommersielt sentrum som utvikler seg østover. Som vist i kapittel 4, skjer det en attraktivitetsrettet byutvikling i Olafiagangens omliggende områder, og jeg vil i neste kapittel se nærmere på dette som en konfliktlinje når det kommer til mangfold og inkludering i Olafiagangen.

Kommunens politikk på mangfold og inkludering i offentlige rom er i sum motstridende. Med utkastet til det nye byrådets kommuneplan kan det virke som det overordnede politiske fokuset flyttes fra trygghet og vedlikehold til mangfold og inkludering. Kommunedelplan for torg og møteplasser fokuserer i stor grad på mangfold og inkludering som mål for offentlige rom. Samtidig fører kommunen en annen politikk for offentlige rom i det kommersielle sentrum enn i byens nabolag. I sentrum legges det vekt på attraktivitet, mens i nabolagsrommene er de sosiale aspektene som inkludering og mangfold fokusområde. Forskjellene i kommunens politikk på sentrum- og nabolagsrom er interessant særlig i en sosioøkonomisk og etnisk segregert by som Oslo (se Ljunggren, 2017). I Oslo er nabolagene og bydelene noe mer homogene, mens de innbyggere fra ulike nabolag jevnlig bruker sentrum. Slik kan man se på sentrum som en mer egnet arena for møter på tvers av ulik bakgrunn, og sentrums offentlige rom som viktigere for inkludering og mangfold i Oslo som by. Likevel prioriteres attraktivitet og en type estetikk i sentrumsrommene over det å legge til rette for et mangfold byrom med tilbud for byens mangfoldige befolkning.

Da Olafiagangen dekkes av Kommunedelplan for torg og møteplasser (PBE, 2009a), vil jeg til tross for en motstridende politikk ta utgangspunkt i at mangfold og inkludering er sentrale og relevante politiske visjoner for oppgavens case. I produksjonen av offentlige rom ovenfra (Mitchell, 2003), må man i tillegg til å se på politiske visjoner også se på hvordan det får faktiske utfall gjennom implementering av visjonene. Jeg vil nå diskutere noen utfordringer knyttet til kommunens implementering av visjoner om inkludering og mangfold i offentlig rom.

5.4 utfordringer på veien fra idealer til praksis: Byråkrati, det privates rolle og postpolitisk inkludering og mangfold

I intervjuene ble det mer snakk om utfordringer med å implementere idealene om mangfoldige og inkluderende uterom gjennom byplanleggingen og bypolitikken, enn om hvordan de faktisk implementerer dem. Jeg vil nå presentere og diskutere byråkrati, det privates roller, og inkludering og mangfold som postpolitiske begrep som ulike hindre for å implementere visjoner om mangfoldige og inkluderende byrom.

5.4.1 Fragmentert byråkrati

Det er jo en kunst i seg selv og finne hvem du skal kontakte, hvem som faktisk bestemmer.

(Skanska-informant, 2017)

-Takk for tips! Det er ikke så lett å ringe sentralbordet til Bymiljøetaten og bli satt over til riktig person.

Nei dét er nåla i høystakken det. Det er sjansespill, det er lotto, det.

(Levende Oslo-informant, 2016)

Samtlige informanter som jobber eller har jobbet med prosjekter i offentlige rom har uttrykt at det er vanskelig å få oversikt over kommunens ansvarsområder og byråkrati. Det er interessant hvordan dette ikke bare gjelder private aktører og beboere, men at kommunens egne byråkrater og politikere er nesten like forvirret. Da jeg spurte sekretariatsleder i Levende Oslo og ansatt i Eiendoms- og Byfornyelsesetaten om jeg kunne ta kontakt med ham i etter intervjuet fordi jeg sikkert kom til å ha noen spørsmål om hvordan byråkratiet fungerte, fikk jeg til svar at ”det er ikke lett det der. Det er så mange nivåer og et prosjekt kan oppstå fra mange ulike utgangspunkt. Så det er ikke gitt at det er noe veldig tydelige svar”. Også Plan- og Bygningsetaten, politikere og beboere bekreftet at det var vanskelig å få oversikt over de ulike konstellasjonene som utvikler og drifter offentlige rom:

Det er veldig vanskelig for oss politikere å vite hvilke uterom bydelen egentlig styrer over og har vedlikeholdsansvar for og hva kommunen og etatene har ansvar for. Og så kommer noen byrom inn under Tøyenløftet, som skal oppgraderes og som vi da får muligheten til å gjøre noe med. Det er mange ting vi synes er vanskelig å få gjort noe med.

(Leder for Gamle Oslo Bydelsutvalg, 2016)

Vi opplever at kommunen ikke er i sync i det hele tatt. Det er masse etater, og Bymiljøetaten fungerer dårligst. Kommunen har gått på samme smell som alle andre med at de outsourcer ut all drift. Du skal ha kjempegod styring om du gjør det.
(Sameie-informanter, 2016)

Disse problemene anerkjennes også i Kommunedelplan for torg og møteplasser, hvor det pekes det på at “dagens situasjon kjennetegnes ved manglende ansvar for helhet, også innen drift og vedlikehold er forvaltningsansvaret splittet” (PBE, 2009a, s. 42). Vanskeligheten med å finne ut hvem som har ansvar for hva i byens uterom ble også tydeliggjort i rapporten *Hva nå Tøyen. Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo* (Brattbakk og Hagen, mfl., 2015), der forskerne forsøkte å finne ut hvem som hadde ansvaret for en ødelagt benk. Etter tre måneder, flere intervjuer og et forsøk på å melde inn vedlikeholdsbehovet på Bymiljøetatens app, konkluderes det med at det er mange som har ansvar i uterommene i Tøyen, men ingen som har ansvar for det hele (ibid.).

Det er særlig to implikasjoner av dette som er relevante for spørsmål om kommunens makt og muligheter til å sette sine idealer om mangfoldige og inkluderende offentlige rom ut i praksis. Det første poenget er noe banalt, men samtidig sentralt. Om kommunen ikke greier å sette i stand en benk og ingen har ansvaret for å se på helheten, er det tvilsomt om de er rustet til å implementere og gjennomføre relativt komplekse sosiale målsetninger om at byrom skal være inkluderende og mangfoldige. Det andre poenget er at fragmenteringen og den uoversiktlige situasjonen er et demokratisk problem. Selv brukte jeg nesten et halvt år med internettsøk, eposthenvendelser, telefoner og rådføring med informanter fra kommunen før jeg fikk tak i riktig person i Bymiljøetaten. Forskeren bak stedsanalysen brukte tre måneder for å finne ut hvem som hadde ansvaret for en benk, og Skanska-informanten fortalte at vedkommende hadde brukt 20% av sin stillingsandel de siste månedene på å komme i kontakt med kommunen for å få bygget en bro (2017).

Det er altså ekstremt høy terskel for å få informasjon, oversikt og for å påvirke kommunens arbeid i offentlige rom. En effekt kan bli at kun de mest standhaftige og ressurssterke får informasjon og påvirkningsmulighet over prioriteringer i offentlige rom. Styring, utvikling og drift av Oslos offentlige rom skjer over hodene på de fleste av byens innbyggere. Det blir dermed de mektigste byutviklerne som får til å forme byen etter sitt ønske, noe som bryter med Lefebvres tolkning av retten til byen som folks rett til ikke bare å bruke men også utforme byen de bor i (1991). Dette kan også ha konsekvenser for hva slags mangfold man får både av ulike typer offentlige rom og hvilke mennesker som bruker dem. Jacobs (1958) peker på at byens komplekse og mangfoldige liv og form aldri kan skapes av en abstrakt logikk

hos noen få mennesker. Om byens innbyggere – blant annet på grunn av et uoversiktlig byråkrati kun de sterkeste får oversikt over og kan påvirke – ikke får mulighet til å utforme prosjekter og tilbud i offentlige rom, hvordan kan da innbyggermangfoldets behov og ønsker for byens rom realiseres? En slik situasjon legger til rette for at mangfold defineres av noen få og ressurssterke, og står i fare for å legge til rette for å produsere en by for det hegemoniske middelklasse-mangfoldet (Lees, 2008) over det produserte mangfoldet (Lefebvre, 1991), da sistnevnte ikke får tilgang til retten til å utforme byen. Dette poenget gir også resonans i den neste diskusjonen om private aktørers makt og innflytelse over utviklingen av offentlige rom.

5.4.2 Det privates roller og betydning

Det privates roller og betydning for utvikling av inkluderende og mangfoldige byrom ble mye diskutert i flere av dybdeintervjuene. Flere informanter pekte på at kommunen har for lite penger til å gjennomføre prosjekter i offentlige rom, samt til å drifte og vedlikeholde dem (Leder for Gamle Oslo Bydelsutvalg, 2016; Bymiljøetaten-informant, 2017; Plan- og Bygningsetaten-informant, 2017; Levende Oslo-informant, 2016; Sameie-informanter, 2016; Thon Eiendom-informant, 2017; Aspelin Ramm-informant, 2017). Men selv om det er økonomisk effektivt å la private aktører utvikle og drifte offentlige rom, kan det ha komplekse innvirkninger på inklusjon og eksklusjon i offentlige rom (Sirowy, 2015). Jeg vil her diskutere tre utfordringer knyttet til det privates roller og betydning for inkludering og mangfold i offentlige rom, nemlig offentlig-private samarbeid, privat kontroll over byrom, og offentlige rom som merverdi.

Offentlig-private samarbeid

I en byutviklingskontekst der private aktører både er initiativtakere og gjennomførere av prosjekter er det ikke overraskende å se at private aktører har en sentral plass i finansiering, utforming og drift av byens offentlige rom. Kommunen ønsker å bygge ut og oppgradere byens offentlige rom, men manglende finansiering gjør at det offentlige snur seg til private aktører og midler (Selvig, 2015; Sirowy, 2015; Levende Oslo-informant, 2016; Plan- og Bygningsetat-informant, 2017). Mange av informantene snakket om utfordringer knyttet hvilken rolle private aktører og midler skal spille i utvikling og styring av offentlige rom.

Utvikling av offentlige rom skjer ofte i samspill mellom private og offentlige aktører, men samspillene kan se svært ulike ut. Midler til offentlige rom skal i utgangspunktet komme fra Oslo kommune, men det er også vanlig at kommunen gir prosjektbidrag, samt at private aktører selv betaler. Noen ganger er det det offentlige som prosjekterer, betaler og

gjennomfører, noen ganger gir kommunen eller det private et finansielt bidrag, andre ganger er det de private som utformer forslag, finansierer og bygger selv – da med tillatelse fra Bymiljøetaten eller Plan- og Bygningsetaten. Offentlige arealer i Torggata og Brugata er for eksempel bygget med delfinansiering fra gårdeiere, Europarådets plass er bygget av Eiendomsspar, og i Ruseløkkveien var det Storebrand som utformet forslag, og finansierte og gjennomførte, med godkjenning av kommunen (Levende Oslo-informant, 2016). Verken kommunen eller de private aktørene virker fornøyde med formen på samarbeidene mellom det offentlige og det private når det kommer til prosjekter i offentlige rom. De private aktørene ønsker seg et slankere og mer oversiktlig samarbeid, mens kommunen synes litt ukomfortabel med å gi de private aktørene for stor innflytelse, noe følgende sitat fra informanten i Levende Oslo viser:

I Olafslagangen ville de private gå inn i et samarbeid med det offentlige og finne ut sammen hva de ville gjøre med området. Og det er ikke kommunen like godt rigget for, for å si det sånn. Det er veldig vanskelig for folkevalgte organ å gå inn og forhandle med private næringsinteresser. Det er mye enklere for kommunen å ta stilling til konkrete planer som kommer fra privat utbygger. Det er liksom noe med innsyn i de prosessene. Det er vanskelig for kommunen å samarbeide med private, fordi det er veldig ulike hensyn. Hvem bestemmer egentlig hva i et sånt samarbeid. Derfor er det enklere at kommunen mottar en plan som er ferdigtegnet og i henhold til regulering og så godkjenner kommunen da det tekniske innholdet. Eller ber om å få ting endret. Og når planene godkjennes, gjerne med en driftsavtale, kan de private bygge der. (2016)

Her peker informanten på utfordringer mye omtalt i samfunnsgeografisk teori om styresett (*governance*) gjennom offentlig-private samarbeid (OPS). Byutvikling gjennom offentlig-private nettverk og samarbeid kritiseres for å være uoversiktlige, uforutsigbare og ikke være underlagt samme demokratiske kontroll som formelle offentlige styringsformer (Se bl.a. Desfor og Jørgensen, 2004; Allmendinger og Haughton, 2010; Metzger, 2011). Slike nettverk favner bredere enn det offentlige byråkratiet og involverer alltid private aktører, men ikke alltid aktører fra det sivile samfunn. Styring gjennom OPS gjør det også uklart om og når medvirkning skal inn i prosessen, og mye informasjon kan gis og beslutninger tas i fora uten samme krav til offentlig innsyn som formelle offentlige styringsinstitusjoner (Metzger, 2011). Medvirkning og høringsmuligheter kan forekomme i slike samarbeid, men at nettverkene er uklare, vanskelig å få oversikt over eller innpass i, er et demokratisk problem.

Et annet problem er hvem som skal stilles til ansvar for utviklingen. Private aktører er ikke folkevalgte og har sin egen agenda, som er lønnsomhet og profitt. De må ikke svare til folket, men til sin egen bedrift. Politikere er folkets representanter og svarer derfor til dem, og offentlige tjenestemenn skal forvalte den demokratiske vedtatte politikken – i dette tilfellet om

å skape offentlige rom der hele byens mangfold inkluderes. Da jeg spurte lokalpolitikeren og ildsjelen om hvordan hun tenkte Olafiagangen kunne utvikles i en inkluderende retning, svarte hun at eiendomsutviklere ikke måtte få utvikle det, “men legge mest mulig av kontrollen på den prosessen under områdeløftet, for de har tydelig sosiale målsetninger.” Hennes poeng med at det offentlige har sosiale målsetninger, mens det private vil tjene penger er en sentral utfordring om sosiale og ikke-kommersielle mål om mangfold og inkludering i offentlige rom skal realiseres.

Privat makt over bruk og tilgang til offentlige rom

En annen mulig konsekvens av at det private får en for stor rolle i utvikling, drift og styring av offentlige rom kan være at det offentlige mister makt over byrommene. Effekten kan bli at rommene mister sin funksjon som allment tilgjengelige for alle – slik debatten om de offentlige byrommene på Tjuvholmen eksemplifiserer. Tjuvholmen er privat eid og de offentlige rommene er regulert som offentlige, men driftes og eies privat. Sommeren 2014 ble det innført badeforbud i Tjuvholmen Sjøbad, noe som førte til diskusjoner om retten til de offentlige rommene. Hvem skal få bruke byrommene og på hvem sine prinsipper? Selv om salgavtalen mellom Oslo Havn og utbyggerne fastslår at området skal være åpent og allment tilgjengelig til alle døgnets tider, ble det satt ut sperringer og vektere for å kontrollere at badeforbudet og andre forbud, som salg av gatemagasiner, ble overholdt (Sirowy, 2015). Informanten fra Plan- og Bygningsetaten pekte på at privat eierskap eller drift kan øke muligheten for at offentlige rom i effekt blir mindre offentlige:

Utgangspunktet er at offentlige rom skal være offentlig eid og driftet. Men på grunn av at det offentlige ikke nødvendigvis har penger til drift, så kan det i mange situasjoner være hensiktsmessig at det blir gjort avtaler om privat drift. Krav blir stilt fra det offentlige, men det er privateid og privat drifta. Men nå er vi mye tydeligere på det der med at det i utgangspunktet skal være offentlig regulert og overdratt til det offentlige. En gjør seg noen erfaringer. Det offentlige har mindre styring hvis det er privat driftet og privat eid. For eksempel var det en diskusjon sommeren 2014 om bading på Tjuvholmen, som er privat eid og driftet kontra bading på Sørenga som er et offentlig regulert og utbygd anlegg. Da var det noen avtaler der som gjorde at de mente at de kunne si at de ikke kunne bade. (2017)

Når det private får økt kontroll og makt over offentlige rom kan altså eierinteressene få styre logikken i de offentlige rommene mer enn om det er offentlig eierskap og kontroll (Bjerkset og Aspen, 2015). Dette er et poeng som også er relevant for neste utfordring for omsetting av

idealer om mangfold og inkludering i offentlige rom – nemlig når offentlige rom får funksjon som merverdi.

Offentlige rom som merverdi

Sirowy (2015, s. 205) peker på hvordan dagens byutvikling stort sett resulterer i pene moderne, trygge uterom, men neppe i helt offentlige rom med tilbud og tilstedeværelse av reelt mangfoldige brukere med ulik bakgrunn. Ønsket om å utvikle en attraktiv by som skal tiltrekke seg investeringer og kjøpesterke mennesker med kulturelt forbruksmønster er en viktig årsak til at pene, moderne og trygge uterom utvikles. Ønsket om å utvikle en attraktiv by står også sterkt hos kommunen (se bl.a. Bergsli, 2015; Sæter og Ruud, 2005; Levende Oslo, 2006), men jeg vil her fokusere på de private aktørene. Mens Selvig (2015, s. 42) hevder offentlig rom ikke uten videre gir stor økonomisk avkastning for utbyggere, vil jeg argumentere for at offentlige rom i økende grad anerkjennes som en faktor som gir merverdi i eiendomsutviklingen. Dette kommer også frem i følgende sitater fra sentrale eiendomsutviklere i Oslo:

Jeg har et analysebyrå som overvåker leiepriser på kontorer og har kvartalsgjennomganger på priser. Og nå sier han for første gang at verdien av byrom, det har aldri vært noe tema før, mens nå er det verdsatt i prosjekter. Så det at du har et område der det er gode gjennomtenkte byrom blir sett på som en driver for leiepriser og for trivsel for kontorbedrifter. Det har sikkert vært en faktor tidligere også, men nå kommer plutselig en fyr som sitter med regneark hele dagen ut av boksen og forteller om rikets tilstand, og sier at verdien av gode byrom er uvurderlig. Gode byrom ses nå på som en driver, at verdien av gode byrom rundt prosjekter er uvurderlig.

(Aspelin Ramm-informant, 2017)

I tillegg jobber jeg med et prosjekt der vi har kjøpt et bygg ved Olafiagangen, som vi skal gjøre om til leilighetshotell. I den forbindelse har vi lyst til å gjøre noe med gata utenfor, i samarbeid med de interessentene rundt, som er Oslo kommune, bydelen, ikke minst. Det var det som gjorde at vi tok initiativet til workshopen. Og så ser vi jo litt ut over den gata vi er i, nedover mot Olafiagangen og mot bussterminalen. For det er jo masse folk som går gjennom der. Og å skape attraktivitet i hele området der tror vi det er veldig positivt for vårt prosjekt også. I tillegg til for området.

(Skanska-informant, 2017)

Vi har tro på området her [Grønland/Vaterland], så i den grad vi kan være med til å utvikle byen her, så ser vi på det. Men vi jobber med kontoreiendom som utgangspunkt, og så sannn vi ser det så må det også være noe som gjør kontorene attraktive, altså det å få til et attraktivt byliv for de som ønsker å leie et kontor.

(Entra-informant, 2015)

Disse sitatene viser hvordan eiendomsutviklere ser på rommene utenfor sine prosjekter som merverdi. Når offentlige rom anses og utvikles som en merverdi for private

byutviklingsprosjekter får man en konflikt knyttet til de offentlige rommenes funksjon relevant for spørsmål om mangfold og inkludering. Eiendomsutviklerne uttalte at de ønsker å bevare mangfold i deres prosjekter på Grønland, og Skanska fokuserer på sosial bærekraft i deres arbeid. Men at private eiendomsaktører drives av profittmotivet bør ikke være et radikalt utsagn. Dette er de selv er ærlige om, noe følgende sitat fra Thon Eiendom-informanten viser: “Vi er nødt til å kunne se et potensial [om vi investerer]. At vi får igjen mer penger over tid” (2017). Dette viser en konflikt knyttet til hvilken funksjon offentlige rom skal ha i byutviklingen, om de først og fremst skal være et velferdsgode for alle byens innbyggere, eller ha en funksjon som merverdi og noe private aktører kapitaliserer på.

Disse ulike målene for offentlige rom resulterer i ulike byrom. Om profittmotivet gjelder, vil byrom utformes for en pengesterk middelklasse eller bedrifter som ønsker attraktive omgivelser, og andre investorer. I en slik byutvikling gis retten til byen og dens offentlige rom til eliten og det induserte mangfoldet, som i følge Lefebvre (1991) både defineres av og passer inn i den dominerende kulturen og det rådende politisk-økonomiske systemet. Om mangfold og inkludering som visjon tas på alvor, må hele spekteret av byens beboere gis en rett til byen, også de mindre ressurssterke og mindre “attraktive” brukerne – altså det ubehagelige eller produserte mangfoldet som er fundamentalt annerledes og som utfordrer dominerende kultur og politisk-økonomiske system (Lefebvre 1991). Når man kobler profittmotivet til de private sammen med styringstrenden der private aktører i økende grad finansierer, utformer og drifter offentlige rom, ser man at det privates roller i utvikling av offentlige rom er en utfordring om målet skal være å utvikle offentlige rom som er reelt inkluderende for hele byens mangfold.

Jeg vil nå gå tilbake til kommunen og presentere den siste utfordring jeg identifiserte for implementering av kommunens mål, nemlig hvordan mangfold og inkludering er vanskelig å realisere på grunn av manglende enighet og felles forståelse av hva det betyr og hvordan en kan skape det.

5.4.3 Inkludering og mangfold som postpolitiske begrep?

Når jeg stilte spørsmål om hvordan representanter fra kommunen jobbet med å implementere målene om at offentlige rom skal være inkluderende og mangfoldige, ble det tydelig at det er opp til den enkelte politiker eller saksbehandlers overbevisning og tolkning hvordan målene kan omsettes til praksis i spesifikke prosjekter:

Det er veldig naturlig for meg å tenke det, det sitter i ryggmargen. Og det føler jeg litt det er det Gamle Oslo er, og har vært ganske lenge. Vi ønsker å være inkluderende. Det er mange solidariske folkevalgte og folk i bydelen. Det er viktig for oss.

(Leder for Gamle Oslo Bydelsutvalg, 2016)

Den som har ansvar har med seg sitt sunne bondevett. Skjønn og idéer. Det var litt fleipete, men dette [Kommunedelplan for torg og møteplasser] er ikke en bibel alle vet om. Og så er det ulike syn på...ta Bjørvikaområdet, det er ulike syn på om disse offentlige rommene er gode eller ikke.

(Plan- og Bygningsetaten-informant, 2017)

De som er administrativt ansatte som byplanleggere for eksempel, når de jobber med en reguleringsplan, så kan de trekke frem momenter fra kommunens planer og lokale vedtak. De har fagkunnskapen og overblikket. Så det er veldig personavhengig av dem også.

(Lokalpolitiker og ildsjel, 2016)

Disse sitatene viser at det ikke er noen tydelig enighet eller forståelse av hva inkludering og mangfold som mål for offentlige rom skal bety i praksis. At ord som *bondevett*, *skjønn*, *ryggmargen*, *magefølelse* og *personavhengig* nevnes når jeg spør politikere og byråkrater om hvordan de jobber med å sikre og utvikle inkluderende offentlige rom, viser hvordan mangfold og inkludering er vage politiske begreper som tolkes på ulike måter og dermed også romme en rekke ulike tiltak og virkemidler. Slik kan man argumentere for at begrepene og politikken er apolitisk eller postpolitiske. Postpolitiske begreper er politiske begreper det er konsensus om, de er åpne og ofte positive (Swyngedouw, 2007), som bærekraft eller attraktivitet. Slike begreper er udefinerte og kan romme svært ulik politikk, og kommunens politikk på mangfold og inkludering i offentlige rom virker til å være under en generell diskurs der mangfold og inkludering er noe ønsket, men at innholdet i politikken er varierende og ofte motstridende. I dette ligger også viktige maktaspekt. At begrepene er positive og åpne vanskeliggjør motstand og kritikk (Swyngedouw, 2007). Få er imot en inkluderende by eller en mangfoldig by. At begrepene er vanskelig å utfordre, rommer mye og aktører kan tolke og definere i sitt favor, gjør det enklere for aktører som allerede har makt til å dominere og avgjøre innholdet i og utfallet av politikken. Det at det er postpolitisk betyr imidlertid ikke at det er politikkløst. Det får faktiske utfall, som påvirker menneskers muligheter og hverdagsliv.

I en by der de mektige byutviklerne ønsker å utvikle offentlige rom for en kjøpesterk middelklasse og kontorbedrifter på bekostning av mindre attraktive grupper, vil postpolitiske politiske visjoner om mangfold og inkludering kunne ende opp som en utfordring for å faktisk nå mål om inkludering og mangfold. Larsen og Hansen (2012, s. 144) mener retten til byen kan være med å politisere den postpolitiske byen der konflikter mellom ulike rettigheter til byen glemmes i en konsensus om nødvendigheten av en konkurransedyktig og attraktiv by. Spesifikke kamper om byrom kan spille en rolle i politiseringen av byen (ibid.), noe jeg ønsker å gjøre i det neste kapittelet hvor jeg spesifikt diskuterer Olafiagangen som et omstridt rom der ulike kamper om byen utspiller seg.

5.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg sett på produksjonen av offentlige rom som mangfoldige og inkluderende arenaer ovenfra, gjennom å se på *representasjoner av rom* (Lefebvre, 1991) i kommunens politikk, samt styring og utvikling av offentlige rom. Kommunen har motstridende politikk på inkludering og mangfold i offentlige rom, med en kommunedelplan som i stor grad fokuserer på mangfold og inkludering og en kommuneplan som fokuserer på trygghet, vedlikehold og orden. Dette kan muligens være i endring med det nye byrådets utkast til kommuneplan, hvor det legges vekt på at offentlige rom skal være mangfoldige og inkluderende arenaer. Jeg har også identifisert en konflikt mellom kommunens ønsker for sentrumsrommene, som skal være attraktive, og nabolagsrommene, som skal være inkluderende og mangfoldige. I Oslo som en segregert by med mer sosioøkonomisk og etnisk homogene nabolag utenfor sentrum, er sentrumsrommene muligens bedre egnet til å være byrom hvor byens mangfold kan inkluderes og sameksistere.

Kommunens politikk og praksis i produksjonen av offentlige rom preges av motstridende og vage politiske mål, fragmentert byråkrati, og en markedsrettet logikk og styringsform som også er rådende innen byutviklingen generelt. Dette presenterer sentrale hindre for å skulle sikre og produsere inkluderende og mangfoldige byrom for hele byens befolkning. Mangfold og inkludering fremstår slik som et komplekst samfunnsproblem (*wicked problem*) som er vanskelig å definere, implementere og løse (Rittel og Webber, 1973). En slik kritikk er også å finne i Andersen og Skredes (2017) artikkel om bærekraft som politisk visjon for Oslos byutvikling og -planlegging, eller lokal implementering av folkehelsemål i norske kommuner og byer (Hofstad, 2013).

Dette kapitlet har bidratt til å vise hvordan ulike hensyn, politikk, virkemidler og interesser gjør offentlige rom til gjenstand komplekse kamper om retten til utforming og bruk av byen. På bakgrunn av dette og forrige kapittel, vil jeg nå diskutere forholdet mellom idealer, politikk og realitetene i Olafiagangen.

6 Omstridt inkludering og mangfold i Olafiagangen

Forskningsspørsmål 3: Hva kan Olafiagangen fortelle om utfordringer og muligheter knyttet til å realisere mål om mangfold og inkludering i offentlige rom?

Der jeg i de to foregående kapitlene fokuserte mer eksplisitt på *romlig praksis* og *representasjonelt rom* (kapittel 4), og *representasjoner av rom* (kapittel 5), vil jeg her se på samspillet og forhandlingene mellom disse romlige produksjonsformene. Mellom Olafiagangen og kommunens politikk og praksis. Hva forteller disse forhandlingene om muligheter og utfordringer for at kommunen kan realisere visjonene om offentlige rom som mangfoldige og inkluderende arenaer?

Forrige kapittels funn om fragmentert byråkrati, det privates roller og mangfold og inkludering som postpolitiske konsepter som utfordringer for implementering av mål om mangfold og inkludering i offentlige rom, svarer til dels også på dette forskningsspørsmålet. Men i dette kapittelet vil jeg se mer spesifikt på forholdet mellom idealer, politikk og realitetene i Olafiagangen, og gå i dybden av Olafiagangen som et omstridt rom når det gjelder mangfold og inkludering. Omstridte rom er rom hvor sosiale konflikter utspiller seg på og er knyttet til en spesifikk geografisk arena (Low og Lawrence-Zúñiga, 2003). Slike kamper kan være direkte, som når byrom brukes til protest og demonstrasjon. I Olafiagangen er “kampen om byrommet” mer subtil og utspiller seg i uformelle forhandlinger mellom ulike brukere og interessenter, mellom politikk og praksis. Konfliktene er knyttet til rommets betydning og narrativ, som utrygt eller karismatisk. Det er også en brukskonflikt om hvem som dominerer byrommet i dag, hvem som ekskluderes, og hvem som er ønsket i byrommet. I byrom implementeres og utøves dominerende politikk, lover og makt, og her brytes og utfordres politikken og makten – ofte av de på utsiden av den sosiale, etniske og økonomiske makten (Short, 2006, s. 212). Olafiagangen er med andre ord arena for makt og motstand.

For å identifisere spenninger og konfliktlinjer mellom idealer, politikk og realitetene i Olafiagangen, bygger jeg videre på funn fra de to foregående kapitlene, samt empiri fra observasjonene, intervjuene og dokumentanalysen. Jeg har identifisert fire konfliktlinjer når det gjelder mangfold og inkludering som mål for Oslos offentlige rom. Disse er attraktivitet, kriminalitet og trygghet, uønskede aktiviteter og grupper i offentlige rom, samt en mer

overordnet kamp om velferd. Jeg nå vil diskutere hva disse forteller om utfordringer og muligheter knyttet til å realisere mål om mangfold og inkludering i offentlige rom generelt og Olafiagangen spesielt.

6.1 Attraktivitet

Attraktivitetsrettet byutvikling har vært et gjennomgående tema i oppgaven. Attraktivitet er nok et postpolitisk begrep som brukes for å rettferdiggjøre, muliggjøre eller operasjonalisere ulike politiske prioriteringer og programmer, og brukes av ulike aktører på ulik måte. Ordet er positivt ladet og dermed også vanskelig å kritisere og gjøre motstand mot uten å virke kritisk til noe som er tilsynelatende “bra” (Swyngedouw, 2007). Jeg bruker attraktivitetsbegrepet her som et analytisk begrep for å diskutere byutvikling og –planlegging for estetisk attraktive bymiljø for en urban middelklasse, eller for å tiltrekke seg investeringer. Jeg argumenterer for at ønsker om attraktivitetspreget utvikling av Olafiagangen og området rundt er en utfordring for mangfold og inkludering som visjoner for Olafiagangen.

Olafiagangen ligger som nevnt mellom endringsprosesser som Fjordbyutvikling, gentrifisering ovenfra og nedenfra og en østgående utvikling av det kommersielles sentrum. Bortsett fra områdeløftet, som er offentlig styrt og har sosiale målsetninger⁶, har prosessene til felles at de er markedsstyrte og utvikler byen for en kjøpesterk middelklasse med et visst kommersielt og kulturelt forbruk av byen. De private aktørene ønsker flere serveringskonsepter og færre grønnsakshandlere, vil gjøre området mer likt Torggata, og ønsker å trekke utviklingen i Fjordbyen opp til Grønland. Attraktivitetsrettet byutvikling kan også skje gjennom generell forskjønning og gentrifisering, noe mindre monumentale prosjekter som Tøyen Torg og Alexander Kiellands plass er eksempler på. Attraktivitet har også vært et uttalt politisk ønske for Olafiagangen, eksemplifisert ved at tidligere byråd Guri Melbye ønsket at Olafiagangen og området skulle tiltrekke seg “de hippe og kule fra Grünerløkka” (Nettavisen, 2015). Bjerkeset og Aspen (upublisert manus) peker på at flere av Grønlands byrom har en ordinær, rufsete og røff karakter – et uttrykk som står i kontrast til attraktive byrom. Og selv om gentrifisering av Grønlandsområdet har vært diskutert i over ti år (Sæter og Ruud, 2005), er det enda ikke blitt slik at den urbane hippe middelklassen dominerer bybildet i området. Olafiagangen og andre

⁶ Områdeløft er også blitt kritisert for å skape attraktive områder heller enn å løfte menneskene som bor der (se bl.a. Lees, 2008; Andersson og Musterd, 2005)

byrom på Grønland representerer dermed noe annet enn den “attraktive byen”, både estetisk og sosialt.

Attraktivitet som ekskluderende mekanisme

Det er vanskelig å utvikle et område til å både være tilgjengelig for alle og samtidig attraktivt for turisme og investeringer (Nafstad, 2013, s. 204; Andersen og Røe, 2017; Bergsli, 2015). Det å skulle knytte Grønland sammen med Bjørvikaområdet er for eksempel ikke en ukontroversiell byutviklingsstrategi. Andersen og Røe (2016) peker på flere kontraster og konflikter mellom Bjørvika og Grønland. Mens Grønland er et tradisjonelt arbeiderklassestrøk med mange etniske minoriteter, er Barcode planlagt og designet for næringslivseliten og fungerer som en visuell manifestasjon av finanseliten og den kreative klassen. Dette bidrar i følge artikkelforfatterne til pågående gentrifisering og sosioromlig segregering. Om Olafiagangen skal bli attraktivt eller få en oppgradering der den noe rufsete og ordinære karakteren bevares, og hva dette har å si for inkludering og mangfold, er en konfliktlinje som gjorde seg synlig da jeg viste informantene renderingene med forslag om å innlasse Nylandsveien og lage en innendørs markedshall i Olafiagangen.

Figur 13: Bilde 1 og 2: Forslag om innglassing av Olafiagangen (MAD, 2015)

Noen informanter så på renderingene som et uttrykk for en attraktivitetsrettet utvikling av Olafiagangen. Særlig interessant var Riverside-informantens refleksjoner rundt hvilke ekskluderende konsekvenser en slik utvikling kan ha for lokalbefolkningen i området:

Det trenger kanskje ikke se ut som på operaen liksom. Jeg tror at hvis man gjør det for fancy, sånn som dette, hvor det ser ut som forsøk på Dubai eller noe, det blir for dumt, for da skviser du ut mange av de som allerede bruker området. Jeg ser jo også at når det gjelder Tøyenløftet, som på mange måter har vært kjempepositivt, så har lokalbefolkningen, de som er født og oppvokst på Tøyen ... Flere av de ungdommene jeg prater med føler seg skviset ut av sitt eget nærmiljø. Spesielt rundt Tøyensenteret. Fordi at det har blitt dyrt og hipt og alle de tingene, spesielt da de med en annen etnisitet

enn norsk. Som ikke har råd til å gå på Postkontoret og spise pizza eller drikke drinker. Det er liksom ikke deres ting. Det er kjempebra med Deichman for ungdom. Men jeg tror at om man skulle beholdt lokalinitiativet her – og da mener jeg også dopselgerne og sånn, for de er jo en del av bybildet og mennesker de også – om man skulle beholdt de og likevel fått inkludert flere av barnefamiliene eller ungdom og eldre som bor her i nærområdet, så kan man ikke gjøre det operafancy. Man kan ta enkle grep. Med å rett og slett gjøre det litt hyggeligere og da favne om alle, i stedet for at det skal bli Barcode og skvise ut folk som ikke føler seg hjemme lenger. (2016)

Informanten er her bekymret for at områder og byrom som er “fancy” og “hipt”, som Barcode, Operaen og Tøyen Torg kan fungere ekskluderende. Hun peker på to ulike ekskluderende mekanismer attraktive byområder og offentlige rom kan ha: At det for noen grupper kan føles fremmedgjørende, og at et økende prisnivå kan ekskluderer mindre pengesterke grupper. Dette er mekanismer Bjerkeset og Aspen (2015), Bergsli (2015), Hagen mfl. (2016) og Andersen og Røe (2017) også har pekt på at forekommer i byområder utviklet for attraktivitet.

En annen konsekvens av attraktivitetsrettet byutvikling er økning i leieprisene og at en del mindre og smalere kommersielle tilbud ikke har råd til å betale leie, eller at de blir byttet ut til fordel for mer “passende” leietakere. To av barene som i dag ligger ved Olafiagangen fryktet dette da forslaget om innglassing ble diskutert:

De som ble veldig nervøse av dette forslaget er pubene som er på hvert sitt hjørne her. De har Oslos billigste øl, og det er jo en grunn til det. De var veldig redde for at de skulle bli kastet ut. Så de tok kontakt med meg og sa oioioi, skal vi bli borte nå? Og så sa jeg neinei, jeg er jo ikke ute etter å utrenske dere, det viktigste for meg er å skape mer positivt liv i et område som ser ganske stygt ut. Jeg ser jo at de fungerer som en arena for sosialklienter hvor de treffer hverandre og tar vare på hverandre. Men jeg var opptatt av at her må vi ta en kamp om gangen, og denne gangen gjaldt det selve uteområdet.

(Initiativtaker til oppgradering av Olafiagangen, 2017)

At mindre og smalere aktører ikke lenger har råd til å betale leie eller blir byttet ut kan føre til at mangfoldet av tilbud blir mindre ved at kun de største og mest pengesterke aktørene, samt de som er ønsket av eiendomsutviklerne, får bli. Som en konsekvens av dette vil mangfoldet brukere av byområder endre seg. Informanten sitert ovenfor pekte på at barene har en funksjon som møteplass for sosialklienter, og blant annet på grunn av at disse møteplassene eksisterer, er arbeidsledige og uføre grupper representert i og rundt Olafiagangen. Attraktivitetsutvikling kan altså føre til at rimelige kommersielle tilbud presses ut av et område, noe som igjen presser ut grupper som er avhengige av disse tilbudene – både fordi det er rimelig og fordi tilbudene som forsvinner fungerte som en sosial møteplass som ikke lenger eksisterer.

Attraktivitetsrettet utvikling av byområder og offentlige rom gir resonans i et perspektiv på mangfold som strategi for økonomisk vekst. Dette mangfoldet er imidlertid snevert, og inkluderer ikke et produsert mangfold (Lefebvre, 1991). I attraktive byområder får offentlige rom funksjon som merverdi, noe som skal bidra til å høyne et områdes attraktivitet. De blir salgbare landskap der en rekke grupper som ikke hører til den urbane middelklassen – eller det induerte mangfoldet (Lefebvre, 1991) – ekskluderes gjennom mekanismer som nettopp prisnivå på omliggende tilbud eller fremmedgjøring gjennom klassepreg, etnisitet eller estetikk (se også Bjerkeset og Aspen, 2015; Bergsli, 2015; Hagen mfl., 2016; Andersen og Røe, 2017).

Kommunedelplan for torg og møteplasser peker på konkurransedyktig attraktivitet som en utfordring for mangfold og inkludering i offentlige rom, da byrom kan ende opp med å ikke tilfredsstillende mangfoldet av brukergrupper sine behov (PBE, 2009a, s. 40). Samtidig er følgende utsagn fra byråd for kultur, idrett og frivillighet i Oslo under en debatt i Oslo, et uttrykk for at attraktivitet er ønsket fra kommunens side: “Jeg tror hele gentrifiseringsdebatten er misforstått. Alexander Kiellands plass er mye bedre nå enn da det bare var pil råtne folk der”. Kommunen anerkjenner altså at attraktivitetsrettet utvikling er en utfordring for mangfold og inkludering i offentlige rom, men ønsker samtidig en by der det ubehagelige mangfoldet presses ut til fordel for en mer ønsket del av befolkningen.

Sosioromlig inklusjon og eksklusjon er imidlertid et komplekst konsept, og det er ikke så enkelt som å si at såkalte attraktive og kontrollerte offentlige rom er ekskluderende for absolutt alle som ikke tilhører en urban middelklassemajoritet. Flere minoritetskvinner og –jenter velger for eksempel å dra til Aker Brygge, et kommersialisert og attraktivt byrom, fordi det rene og kontrollerte byrommet føles trygt (Andersen, 2014, s. 186). Fainstein (2006, s. 18) peker også på at kritikk av byfornyelse kan ende opp med å indirekte si at svakerestilte grupper ikke vil ha det fint rundt seg – at byfornyelse kun er viktig for de urbane elitene. Dette er ikke min hensikt. Olafiagangen er per i dag heller ikke et veldig tilgjengelig og attraktivt byrom for de som ikke passer inn i en urban middelklasse-definisjon, og bør oppgraderes og vedlikeholdes bedre også for disse brukergruppene.

6.2 Trygghet og kriminalitet

Olafiagangen er et fryktet byrom og Oslos største arena for åpen omsetning av cannabis, og opplevd utrygghet er en tydelig ekskluderingsmekanisme. Opplevd utrygghet diskuteres også i Kommunedelplan for torg og møteplasser som et hinder for å skape inkluderende byrom (PBE, 2009). Jeg vil nå vise hvordan trygghetsskapende tiltak også kan representere utfordringer for, og ulike oppfatninger av de kriminelle som mulighet for å realisere visjoner om Olafiagangen som mangfoldig og inkluderende offentlig rom.

Ekskluderende trygghetstiltak

De som selger rusmidler i Olafiagangen er primært gutter og menn. Noen er etnisk norske og andre er uten lovlig opphold i Norge, men de fleste er norske unge menn med en eller to foreldre med ikke-vestlig etnisitet (Uteseksjonen, 2017a). Av disse er noen født i Norge mens andre har selv kommet Norge som flyktning, eller er familiegjennforent med en flyktning (ibid.). Politiets innsats mot rusmiddelomsetningen i området er derfor hovedsakelig rettet mot unge menn som er synlig ikke-etnisk norske. En konsekvens av dette er at mange unge menn som er mørke i huden har opplevd å bli stoppet av politiet i og rundt Olafiagangen, noe følgende sitat viser.

Jeg ble sjekka av politiet i går da jeg skulle til Riverside og spille FIFA. Jeg hadde en lader i lomma og de bare hei, hva er det du har her, liksom. Og jeg bare ehm... en lader? Dette er offentlig sted, det skal gå an å bare sitte her eller gå her liksom.

(Norsk-somalisk ung mann)

Både Riverside-informanten (2016) og bydelspolitikeren (2016) fortalte at de kjente flere med ikke-etnisk norsk utseende som hadde blitt stoppet av politiet når de gikk i og ved Olafiagangen. En utvekslingsstudent fra Ghana på universitetet i Oslo fortalte meg at han unngikk Olafiagangen fordi han ofte ble stoppet av politiet. Følgende utsagn fra en politibetjent, som jobber med å bekjempe kriminalitet i Olafiagangen, om å kontrollere alle med en viss "uniform" viser en holdning om at kontroll på bakgrunn av utseende, såkalt raseprofilering, er greit:

Figur 14: Sitat fra politibetjent, fra NRK-dokumentaren *Gatekampen*. Foto fra *Olafiagangen*. (NRK, 2016a)

Politiinnsatsen i området har som formål å skape trygghet og forebygge kriminalitet, men å bli stanset av politiet kan føles ubehagelig og skaper frykt. Politikontroller kan fungere integritetskrenkende, mistenkeliggjørende og skaper en frykt for å være i offentlige rom (Nafstad, 2013, s. 109). Slik kan tiltak for trygghet for noen skape utrygghet og fungere ekskluderende for andre. Organisasjonen mot Offentlig Diskriminering (OMOD) mener kontroller basert på hudfarge ikke bare fører til at grupper føler seg diskriminert og ekskludert i offentlige rom, men at det også kan føre til radikalisering, opprør og utenforskap særlig blant unge (Vårt Land, 2016). Hagen mfl. (2016) peker i sin studie av unges bruk av uterom på Tøyen på at gjentatte offentlige intervensjoner som politikontroller kan skape frustrasjon og avstandsfølelse til storsamfunnet.

Et annet tiltak for å få bukt med kriminalitet i Olafiagangen er kameraovervåkning. En kartlegging peker på at Olafiagangen er et svært kameraovervåket byrom (Plessner, 2009). Vekterne på Grønland Torg og sameiene har egne kameraer som viser deler av Olafiagangen, og våren 2017 satte politiet opp et kamera som ser hele plassen under Nylandsveien. Kameraovervåkning er et tiltak for å stanse kriminalitet og skape trygghet, men også et tiltak som kan skape forsterket og en ny type utrygghet: Kameraovervåkning kan underbygge idéen om byrom som farlige, og kan også skape frykt for å bli overvåket (Cochrane, 2007, s. 78). Slik kan overvåkning som trygghetstiltak også bli en ekskluderingsmekanisme. I stedsanalysen av Grønland (Brattbakk, mfl., under utgivelse) vises det til at mens mange beboere etterlyser bedre belysning og mer politi i gatene, er det ingen som har ytret ønske om mer kameraovervåkning. Dette kan bety at kameraovervåkning ikke nødvendigvis er et grep som gjør folk tryggere i offentlige rom. Atkinson (2003, s. 1830) peker på at trygghet er et legitimt

ønske som kan undermineres om tiltak for trygghet fører til at grupper ekskluderes og/eller defineres som farlige. Dette gjelder også Olafiagangen, og trygghet blir slik omstridt når det gjelder mangfold og inkludering som mål for Olafiagangen og Oslos offentlige rom.

Kriminelle eller sårbar gruppe?

En annen konfliktlinje knyttet til kriminalitet og trygghet i Olafiagangen er motstridende perspektiver og fortellinger om de kriminelle, hva kriminalitet er og hvilke konsekvenser det har og for hvem. Som vi så i kapittel 4, bekrefter politi-informanten at vold og kriminalitet ikke rammer uskyldig forbipasserende. Politi-informanten hevdet det ikke er *de facto* utrygt å gå i Olafiagangen, men at det *føles* utrygt (2017). I mediesakene om Olafiagangen og om utrygghet i Oslo, er likevel hovedfortellingen at byrommet er utrygt. Dette bidrar til opplevd utrygghet. I slike historier blir de kriminelle menneskene fremstilt som et problem for de andre, dem som ønsker en trygg by. De stereotypifiseres, fremstilles ensidig og stigmatiseres. Nafstad (2013) peker på hvordan stigmatiserte grupper og mennesker reduseres til noen “andre”, som er annerledes enn “oss”, noen vi ikke kan identifisere oss med, og i noen tilfeller heller ikke anerkjenne eller respektere. Stigmatisering bidrar til å devaluere og ekskludere mennesker i ulike samfunnsarenaer, også offentlige rom (Nafstad, 2013, s. 250).

Fortellingene om de farlige kriminelle unge mennene blir stående som en kontrast til hvordan Uteseksjonen (2017b) og Riverside-informanten (2016) forteller om kriminaliteten og de kriminelle. I Uteseksjonens rapport omtales de kriminelle først og fremst som marginaliserte, som en sårbar gruppe som står utenfor samfunnet. Mange av dem mangler fast bolig og har ikke utdanning eller arbeidserfaring til å få jobb (Uteseksjonen, 2017a). Mange har sammensatte utfordringer i sin livssituasjon og de fleste røyker mye cannabis og drikker mye alkohol. Intervjuene med Riverside og Uteseksjonen skilte seg også ut ved at de var opptatt av at de som selger også må ha en plass i offentlige rom, at de må inkluderes, ikke bare i byens rom, men tilbys hjelp av det offentlige til å komme ut av sin kroniske utenforskap og integreres i storsamfunnet. Om man ser på disse menneskene som farlige eller som en sårbar gruppe, kan dermed ha konsekvenser for hvilken plass man mener de bør ha i det offentlige rom.

Diskusjoner knyttet til kriminalitet og opplevd utrygghet i offentlige rom viser hvordan sosioromlig inklusjon og eksklusjon er et komplekst fenomen, at det er subjektivt og flytende (Sibley, 1995). Samtidig som mange av de kriminelle i Olafiagangen er sosialt ekskluderte fra storsamfunnet, kan deres tilstedeværelse og aktiviteter i offentlige rom ekskludere andre. I tillegg kan reaksjoner på kriminalitet fungere ekskluderende, som ved økt kontroll og

overvåkning av byrom og politikontroller på bakgrunn av utseende. Olafiagangen blir med dette en arena for en flerdimensjonal og kompleks sosioromlig interessekonflikt mellom majoritetssamfunnets behov for trygghet og kontroll, andres hverdagsliv i byen, og marginaliserte gruppers muligheter til å komme ut av utenforskap.

6.3 Uønskede aktiviteter og grupper

Tilstedeværelsen av typisk uønskede aktiviteter og grupper i Olafiagangen, og hvordan det offentlige velger å håndtere dette, representerer både utfordringer og muligheter for å realisere kommunens visjoner om mangfold og inkludering i Olafiagangen. Jeg vil nå presentere eksempler på at uønskede aktiviteter og grupper ekskluderes, samt eksempler på at typisk uønskede brukere inkluderes i offentlige rom. Jeg har tidligere diskutert hvordan ekskludering kan være en bieffekt av f.eks. attraktivitetsrettet byutvikling, men vil her fokusere på konkrete grep, i hovedsak utført av det offentlige, som er myntet på å ekskludere eller inkludere i offentlige rom.

Direkte og indirekte ekskludering av typisk uønskede

Å ta aktive grep for å ekskludere er en naturlig motsats til inkludering, og representerer derfor en utfordring for å skape inkluderende og mangfoldige offentlige rom. Selv om jeg nå vil vise eksempler på ekskludering, vil jeg presisere at det ikke utøves noe omfattende nulltoleranseregime og omfattende ekskludering i Olafiagangen, slik man kan lese i en del av den amerikanskdominerte litteraturen om ekskludering av uønskede i offentlige rom (f.eks. Davis, 1990; Mitchell, 2003). Olafiagangen er i motsetning til sterkt kontrollerte rom et byrom der typisk uønskede faktisk stort sett får være representert. Eksemplene sier likevel noe om hva og hvem som ikke er ønsket i byens offentlige rom. Da jeg allerede har diskutert de som selger rusmidler, kommer jeg ikke til omtale disse i denne delen.

Selektiv bruk av alkoholloven som grunnlag for bøtelegging eller bortvising kan si noe om hvem som er ønsket i offentlige rom eller ikke. Til tross for at det ikke er lov å nyte alkohol i offentlige rom, er det i Norge vanlig å nyte alkohol i byens parker om sommeren uten å bli straffet. Likevel blir noen straffet for å bryte denne loven. Politi-informanten forteller at de bortviser kjenninger med hjemmel i alkoholloven også før det har foreligget en straffbar episode ut over alkoholkonsum på offentlig sted:

Jeg vet jo hvem av dem som er kriminelle, det er ikke så stor forskjell på dem og gjengen ved siden av som griller og drikker øl med vennene sine, og med en gang jeg prøver å bruke alkohol som unnskyldning på å vise de bort før det blir voldshandlinger, så blir det jo rasisme sant. (2017)

Feltnotatene under viser hvordan Bård, som omtrent daglig sitter i Olafiagangen og tar seg en boks øl, har fått flere bøter for alkoholkonsum på offentlig sted. Han mener politiet gir høyere bøter når det er arrangementer på Oslo Spektrum. Om dette er tilfelle, kan det vise at ekskludering av uønskede aktiviteter og mennesker i større grad kan forekomme når et byområde skal være attraktivt.

Bård sitter som vanlig med en boks øl og tar seg en røyk. Jeg sitter og ser på elva og følger med på politiet, sier han og peker over mot Vaterlandsparken. Han er fra Groruddalen, men nå bor han på institusjon på Grønland. Dette her er offisielt sted, sier han. Man kan få bøter. For hva, spør jeg. Har du fått bot? Ja, sier han. Har en på 15000 hjemme nå sier han, peker bak seg og humrer. For å drikke øl? Ja. Og når det er arrangement der borte [Oslo Spektrum] blir det dyrere. De skrur opp, vet du. En gang var det noe arrangement, da skrudde de prisene opp. På bota. Så de justerer det etter hva som skjer.

Onsdag, 11:50

Folk flest får altså som oftest være i fred når de drikker i offentlige rom, men disse eksemplene illustrerer at om man for eksempel er en kjenning av politiet eller hverdagsdrikker på feil sted til feil tid, kan det være større risiko for at alkoholloven brukes for å bli ekskludert i offentlige rom gjennom å bli bortvist eller få bøter.

En annen aktivitet og gruppe som er uønskede i Oslos offentlige rom er bostedsløse. I Oslo er det forbudt å overnatte i offentlige rom (Lovdata, 2013), og hjemløse bortvises stadig fra Olafiagangen for å ha sovet der. En ansatt i Rusken, et kommunalt program under Bymiljøetaten som har til mål å skape en “ren og trivelig by” (Rusken, udatert), fortalte at de var med politiet på nattlige aksjoner for å bortvise hjemløse:

Når vi er med på politiaksjoner her i området så er vi ferdige i femtida om morgenen. Og 90 % av gangene jeg har vært med og vært her, har vi bortvist folk som sover her. Den gamle mannen med skjegg, du har sett han? Han har sovet her fem ganger etter det. Ja, Rusken er med politiet på aksjoner, over hele byen.

(Rusken-ansatt, Bymiljøetaten, 2016)

At et kommunalt program som arbeider for en ren og trivelig by bortviser hjemløse, bidrar til å skape et narrativ der de hjemløse er et element som forsøpler bybildet, at de er en byrde for “folk flest”. Å bortvise hjemløse som sover i offentlige rom står også i sterk kontrast til rettferdighetsperspektiver på tilstedeværelsen av sårbare grupper, spesielt de med særskilt behov for tilgang til offentlige rom for å dekke sine primære behov (Mitchell, 2003: s. 9). Kawash (1998) mener forbud mot primærbehov i offentlige rom – som det å sove og gå på do – er et forsøk på å eliminere den hjemløse kroppens tilstedeværelse i bybildet. Hun mener forbud mot overnatting og bevisst fravær av offentlige toaletter viser storsamfunnets ubehag rundt hjemløse, narkomane og synlig fattige, og er et uttrykk for manglende anerkjennelse av deres situasjon. Det uttrykker også et ønske om en “ansvarlig befolkning” som oppfører seg “sivilisert” i offentligheten (Kawash, 1998). Samtidig som det å utføre private aktiviteter i offentlige rom kan virke ekskluderende på mange, skaper en ekskludering av mennesker med disse behovene en ond spiral. Deres behov, kropp og livssituasjon forsvinner ikke om overnatting forbys, og effekten blir at grupper kriminaliseres og nedverdiges heller enn å inkluderes.

Under observasjonene så jeg flere ganger tyngre rusbrukere bli bortvist av politiet fra Olafiagangen og Vaterlandsparken. Rusavhengige og fattige tilreisende ekskluderes også ofte fra offentlige rom, og noen meter vest for Olafiagangen ligger Brugata, den største åpne arenaen for tyngre rusbruk etter miljøet på Plata ble borte (=Oslo, 2017; Politi-informant, 2017). Nafstads avhandling (2013) viser hvordan rusbrukere er uønskede i de fleste offentlige rom i Oslo. I Smalgangen, handlegaten som munner ut i Olafiagangen, er gateløpet regulert til offentlig rom, men privat driftet. Her ble jeg fortalt av en butikkansatt at han pleier å tilkalle vektere for å bortvise fattige tilreisende som tigger eller selger gatemagasiner, også fra offentlig grunn i gågaten utenfor. Tigging og bladsalg er i utgangspunktet tillatt i offentlige rom, og personer skal være beskyttet ved lov mot bortvisning på slikt grunnlag. I følge politiloven (1995) § 26 er det kun politiet som har lov til å bortvise personer fra offentlig grunn, og det er tvilsomt om vektere egentlig har myndighet til å bortvise fra offentlig grunn⁷. Dette viser hvordan semiprivaliserte rom kan resultere i lavere terskel for ekskludering av uønskede, men lovlige aktiviteter og grupper, slik blant annet Bjerkeset og Aspen (2015) og Sirowy (2015) argumenterer for.

⁷ Se Nafstad (2013, s. 168-179) for en diskusjon om vektteres politisære virksomhet i offentlige rom.

Figur 15: Spor etter soving i Olafiagangen

Forbud, bortvising og bøtelegging er eksempler på hvordan aktiviteter og dermed også mennesker ekskluderes direkte fra det offentlige rom. Å forby aktiviteter er en velkjent måte å ekskludere visse grupper som ofte utfører aktivitetene fra offentlige rom på (f.eks. Mitchell, 2003; Bjerkeset og Aspen, 2015; Nafstad, 2013). Det er ikke per definisjon ulovlig å være hjemløs, fattig tilreisende, rusbruker eller en kjenning av politiet, men gjennom forbud mot aktiviteter som typisk er knyttet til slike grupper – som å sove, tigge, drikke eller gå på do – kan effekten bli at disse gruppene systematisk ekskluderes fra offentlige rom.

Ekskludering av uønskede aktiviteter og grupper kan også skje indirekte, som da Vaterlandsparken skulle rustes opp sommeren 2015. Vaterlandsparken ligger vis-à-vis Olafiagangen og da parken skulle oppgraderes, ble bydelspolitikeren og prosjektlederen fortalt av Bymiljøetaten at de ønsket hun skulle lage et prosjekt som kunne jage romfolk bort fra området. Sitatet nedenfor viser hvordan tilrettelegging for visse grupper, her småbarnsfamilier, kan brukes som et aktivt grep for å ekskludere andre grupper i offentlige rom:

Bymiljøetaten var veldig tydelige på at de ønsket seg et prosjekt som kunne jage bort romfolk. Det trodde ikke jeg det var lov å si. Jeg forklarte at jeg ikke var politi eller sosialarbeider, at jeg ikke kunne gjøre det. Men jeg kan sette sammen et prosjekt som kan trekke inn andre grupper, som i beste fall kan sameksistere eller dempe noe av det opplevde bråket rundt romfolket. Det er en gjeng på kanskje 5 eller 10, de er ikke så mange, men de hoier ganske mye, så i volum så kan det virke som det er mer, at de påvirker plassen mer enn de gjør da. De ønsket seg et prosjekt som kunne trekke småbarnsfamilier, for når barnevognmafian kommer så er det vanskelig å stoppe dem, mente de.

(Lokalpolitiker og ildsjel, 2016)

“Hvis vi får et vedtak om å jage folk bort fra et sted, så blir de ikke borte. De flytter seg.”

Direkte og indirekte ekskludering av typisk uønskede aktiviteter og grupper representerer en utfordring for realisering av kommunens visjoner om mangfold og inkludering i offentlige rom. Flere har også påpekt en såkalt “plataproblematikk” når det gjelder Olafiagangen – at visse grupper ekskluderes fra byrom etter byrom, og at man flytter på problemer heller enn å løse dem. Bydelsutvalslederen i Gamle Oslo reflekterte over en oppgradering av Olafiagangen kan ende opp med å ha samme effekt:

Så det er noe vi må tenke på, at inkludering ikke bare er for noen. Det er for alle. En oppgradering av Olafiagangen og Vaterlandsområdet kan jo faktisk bidra til å flytte en gruppe mennesker vekk enda en gang. Først fra plata, så fra Vaterlandsområdet og Grønland. Jeg vil jo selvfølgelig ikke ha hele sentrumsproblematikken inn på Grønland, fordi det er et nærmiljø, et oppvekstmiljø. Men jeg er jo heller ikke for å bare flytte på folk hele tida, presse folk. Kanskje de burde vært nede på plata? Jeg tenker jo når jeg hører sånn som det er snakk om Tøyen og Grønland nå, så er jeg jo redd for at man bare flytter på det miljøet en gang til, og hvor flytter man det til da? Kanskje i et annet bomiljø eller boområde?

(Leder for Gamle Oslo Bydelsutvalg, 2016)

Nafstads gjennomgang av norske lover på oppførsel og aktivitet i offentlige rom fra 1800-tallet til i dag, viser at bortvisning og ekskludering av “uverdige” eller “brysomme” fattige er en rød tråd (2013, s. 76). Lovverket er blitt brukt for å få det brysomme ut av syne i det offentlige rom, enten lovens fokus har vært på løsgjengeri eller ro og orden. Selv om lovene er ulike, er de blitt rettet mot de samme type menneskene. De er fattige, har ikke de samme mulighetene som majoritetsbefolkningen, mange ruser seg og har ustabile boforhold (Nafstad, 2013, s. 70). Altså mennesker som av ulike årsaker ikke har funnet sin plass i den normative samfunnsstrukturen og som lever et liv som ikke er like akseptert (ibid.). De tilhører det produserte mangfoldet (Lefebvre, 1991), det ubehagelige mangfoldet. Ved en utvikling av Olafiagangen vil spørsmål knyttet til hvilken plass typisk uønskede aktiviteter og grupper skal ha i byrommet og byen bli en naturlig problemstilling. Og om kommunen skal realisere sine visjoner om mangfold og inkludering i byrommet, er det nyttig å se hvordan disse gruppene kan inkluderes i offentlige rom.

Uønskede som mulighet for mangfold og inkludering

At Olafiagangen brukes mye av vanskeligstilte grupper som ofte er uønskede i offentlige rom, kan også være en mulighet for å realisere visjoner om mangfold og inkludering. At hele

spekteret av områdets mangfold skulle inkluderes, var et sentralt mål for prosjektet bydelspolitikeren og ildsjelen hadde i Vaterlandsparken ved Olafiagangen. Prosjektet innebar en mindre oppgradering av Vaterlandsparken med å sette ut sjakkspill og dyrke planter i pallekarmer. Da jeg spurte prosjektlederen om hvordan hun jobbet med inkludering som mål for prosjektet, ble det tydelig at hennes idé om mangfold og hvem som skulle inkluderes i Vaterlandsparken står i kontrast til Bymiljøetatens idé om hvem som skulle få (og fratas) retten til bruk og utforming av Vaterlandsparken.

Jeg snakket med alle på forhånd, så alle var innforstått med at her skal alle som går forbi være hjertelig velkomne. Her kan alle bidra, og at det skal vi aktivt jobbe for, å hente inn folk. Resultatet var at alt fra metadonbrukere til et par av bydelens psykotiske alkoholikere som jeg kjenner fra før, til studenter og turister og tilfeldig forbipasserende og familier var med! For det var jo veldig konkrete oppgaver – å skru og skjære, fylle jord eller putte planten oppi, og hele tiden var det mat og drikke til alle. Vi har jo snakket om “vår måte å jobbe på”, vi har aldri definert den, men det er liksom det å proaktivt rekruttere og proaktivt være ekstremt inkluderende, så at flest mulig føler eierskap til prosjektet. En av personene som ble med, ei indisk dame, var bare ut og spaserte og kom bort og spurte om hun kunne hjelpe til. Dag to hadde hun ansvar for catering, og siden har hun tatt med seg vennene sine dit en gang i uka for å passe på plantene. Hun tok med seg naboen sin fra oppgangen, en ganske sliten metadonbruker, for her ville han føle seg hjemme, og masse andre folk som spiste et godt måltid. Hvis det innimellom var noen tiggere som var litt intense så sa vi ja, alle som jobber får mat, bli med og jobb! Jeg trenger litt hjelp til å flytte den her, eller...

(Lokalpolitiker og ildsjel, 2016)

Dette sitatet viser også hvordan man kan jobbe for å skape inkluderende og mangfoldige byrom i områder der typisk uønskede aktiviteter og grupper er tilstede. Med dette prosjektet forsøkte prosjektlederen å skape rom for at ulike mennesker kunne være sammen i offentlige rom, noe hun mente de lyktes med (Bratseth og Gallis, 2015). I løpet av prosjektet samarbeidet en småbarnsfamilie med en hjemløs og en forbipasserende indisk dame. En fattig tilreisende fra Romania spilte sjakk med en norsk mann fra Senegal (ibid.). Prosjektet førte slik til både sameksistens og interaksjon på tvers av bakgrunn og livsstil i offentlige rom. Desember 2016 observerte jeg et lignende tiltak i Olafiagangen da Frelsesarmeen arrangerte julekonserten “Under broene”, med gratis mat og underholdning. Frelsesarmeen (2016) ønsket å holde julekonsert i et miljø der de og andre ofte finner mennesker som har søkt ly for vær og vind og som ikke lett får plass i det gode selskap (ibid.). På konserten så jeg et bredt mangfold mennesker som spiste sammen og så på konserten, deriblant hjemløse, rusbrukere, tilreisende, de som selger rusmidler, og “folk flest”, mange bosatt på Grønland. Det var ingen konflikter mellom ulike typer bruk, eller grupper.

Både bydelspolitikeren og Frelsesarmeen gjorde en innsats for å aktivt inkludere mer marginaliserte brukere av byrom. De ble invitert med og gitt en plass, sammen med majoritetsbefolkningen. Dette viser at om kommunen skal greie å realisere visjonene om mangfold og inkludering, må ikke bare de marginaliserte få en juridisk sikret tilgang til offentlige rom, men et bredere og dedikert program for mangfold og inkludering, med eksempler som fungerer. Forskning viser for eksempel at det å samle mennesker rundt felles prosjekter og aktiviteter, som å dyrke planter, øker sannsynligheten for å sameksistens på tvers av ulikheter (Kavli, 2013; Wessel, 2009). Disse prosjektene vil imidlertid også kunne skape samhold mellom noen, men også skape avstand til andre som kanskje ikke vil føle seg velkommen eller inkludert.

Med denne diskusjonen blir det tydelig at indirekte og direkte ekskludering av visse aktiviteter og grupper fra offentlige rom, både av offentlige og private aktører, er en sentral utfordring om kommunen skal realisere sine visjoner om inkludering og mangfold i offentlige rom. Særlig problematisk blir det når det utkrystalliserer seg grupper som er uønsket i de fleste byrom, som rusbrukere, fattige tilreisende og hjemløse – grupper som tilhører et produsert mangfold (Lefebvre, 1991). Det blir også tydelig at Oslo kommunes politikk på inkludering og mangfold i offentlige rom er flerstemt og motsetningsfylt, ikke bare når det kommer til politikk og utvikling av offentlige rom (se kapittel 5), men også når det gjelder arbeidet til ulike grener av det offentlige. Uteseksjonen, Riverside og bydelspolitikeren er offentlige aktører som jobber for å hjelpe eller inkludere marginaliserte i offentlige rom, mens politiet og politivedtektene gjør mer for å ekskludere og bortvise. Dette viser at politikk på offentlige rom, sosialpolitikk og kriminalitetspolitikk kan ende opp med å jobbe mot hverandre og ikke med hverandre, noe som utgjør nok et hinder for å nå mål om mangfoldige og inkluderende offentlige rom. Dette bidrar til å styrke argumentet om at kommunens visjoner om mangfold og inkludering er postpolitiske – at de er upresise og inneholder ulike typer politikk og programmer som kan være i konflikt med hverandre, men som i hovedsak støtter opp om den allerede etablerte makten og samfunnsstrukturen. Men også i et postpolitisk klima finnes det små rom for motstand og å tenke annerledes, noe eksemplene om de prosjektene som satser på og får til inkludering av et bredt spekter mangfold viser.

At det er allerede marginaliserte som ofte ekskluderes gjennom en rekke mekanismer utøvd av ulike aktører, bringer oss over på en diskusjon om sosial inklusjon som et flerdimensjonalt konsept (Madanipour, 2011), som et problem som ikke kan løses ved å kun se på problemer og

muligheter knyttet til byrom. Jeg vil derfor avslutte kapittelet med å diskutere hvordan kampen om inkludering og mangfold i Olafiagangen også er en kamp om sosial inklusjon på flere nivå; en kamp om velferd.

6.4 Kampen om velferd

Når en diskuterer sosialt utsatte grupper og sosiale problemer i offentlige rom kan man stå i fare for å tillegge det offentlige rom for stor betydning. Sosial urettferdighet kan manifestere seg i offentlige rom, forsterkes i offentlige rom, eller lindres i offentlige rom. Derfor er offentlige rom en viktig romlig kategori. Både Uteseksjonen, politi-informanten og bydelspolitikeren trakk frem at problemer knyttet til Olafiagangen er av en mer strukturell art, og ikke noe som vil løses ved å kun fokusere på byrommet:

Det handler jo ikke bare om å gjøre plassen penere. Det handler like mye om asylpolitikk og ruspolitikk og store samfunnsutfordringer. Det vi også har erfaring med her på Grønland er at hvis vi får et vedtak om å jage folk bort fra et sted, så blir de ikke borte. De flytter seg. Hvis man går for tungt inn på å rydde Vaterland for narkotikaomsetning, vil den ikke bli borte, men flytte seg. Og hvor vil den flytte seg da? Lenger inn i Smalgangen? Vil den flytte seg enda mer inn i private bakgårder?

(Lokalpolitiker og ildsjel, 2016)

Jeg er litt lei av at man fokuserer problemløsningen på Vaterland. Problemene er på Vaterland, men løsningene er nok ikke der.

(Politi-informant, 2017)

Informantene peker her på at offentlige rom har en begrenset mulighet til å forklare og løse samfunnsproblemer, at verken det å regulere de typisk uønskede ut av eller å inkludere dem i offentlige rom, vil løse deres problemer eller problemer knyttet til deres tilstedeværelse. Når jeg stiller spørsmål om *hva Olafiagangen kan fortelle om utfordringer og muligheter knyttet til å realisere visjoner om mangfold og inkludering i offentlige rom*, er et av flere svar at mange av problemene i Olafiagangen er symptomer på strukturelle utfordringer som ikke vil løses ved å utvikle rommet i en inkluderende eller mangfoldig retning. Offentlige rom er én viktig arena å jobbe på om man vil skape en sosialt rettferdig og inkluderende by, men ikke den viktigste. For å utjevne forskjeller må man gi marginaliserte romlig frihet og tilgang, og samtidig identifisere og endre strukturelle årsaker til at noen er hjemløse, fattige eller marginaliserte.

Kampen om Olafiagangen er altså ikke bare en kamp om retten til å være inkludert offentlige rom, men om å være sosialt inkludert i hele samfunnet. Olafiagangen er fortsatt viktig, da offentlige rom kan bidra til å gjøre marginaliserte mer eller mindre sosialt inkluderte. Rusbrukere, fattige tilreisende, unge kriminelle fra vanskeligstilte familier, papirløse rusmiddelsgere og hjemløse trenger et sted å være, og å godtas som fullverdige medlemmer av by- og samfunnslivet. En del av denne kampen handler om å skape et tolerant storsamfunn som ikke frykter annerledeshet, en kultur- og holdningsendring hos byens innbyggere og politikere som får faktiske følger på politikk- og lovutforming. Men mange av de marginaliserte trenger mer enn å bli godtatt i byrommene, mange trenger arbeid, bolig, et støtteapparat som tilbyr muligheter for økonomisk støtte, utdanningstilbud og aktivitetstilbud. For å få til dette må man også jobbe med overordnet arbeidspolitikk, ruspolitikk, integreringspolitikk, kriminalpolitikk, velferdspolitikk og fordelingspolitikk. Kampen står altså ikke kun om tilgang til rom, men om tilgang til velferd. Og denne kampen må tas i de politisk-økonomiske strukturene som skaper og opprettholder ulikhet, som illustrert av Belina nedenfor.

Substantially, the struggle is not about access to public spaces but about wealth. Concerning the geography of the struggle, it is finally important to note that the developments that explain the recent emphasis that is put on the eviction of undesirables from urban spaces are not fought out on the local scale but concern global capitalism and its regulation by the nation state. (2003, s. 12)

I kampen for velferd kan det at sosialt ekskluderte er representert og samlet i offentlige rom også være en mulighet for sosial inklusjon, jamfør Madanipours forståelse av sosial inklusjon som tilgang til økonomiske, politiske og kulturelle sfærer (2011). Det at de som selger rusmidler i Olafiagangen var samlet der, var noe Riverside-informanten så som en mulighet for deres arbeid med å forsøke å hjelpe dem med å komme ut av miljøet og inn i arbeid eller utdanning (2016). Å samle utsatte grupper kan altså gjøre det lettere å tilby hjelp. Fransiskushjelpens Sykepleie på hjul ser også flere fordeler enn ulemper ved et samlet åpent rusmiljø (=Oslo, 2017). De mener det er enklere å gi hjelp til tyngre rusbrukere når de er samlet og at spredningspolitikken til kommunen vanskeliggjør deres jobb med å hjelpe. Flere grep i tråd med dette kunne for eksempel vært å bruke det at disse gruppene er samlet til å gi dem mulighet til å utføre sine primærbehov, gi informasjon om overnattingsmuligheter, om tilgjengelig hjelpeapparat og støtteordninger, eller gi medisinsk behandling. Selv om kampen om sosial inklusjon og velferd har røtter i og løsninger utenfor offentlige rom, kan offentlige rom altså spille en rolle og tilby muligheter for sosial inklusjon.

6.5 Oppsummering

Gjennom å se på samspillet mellom Olafiagangen som offentlig rom (*romlig praksis og representasjonelt rom*) og kommunens politikk og praksis når det gjelder mangfold og inkludering som mål for offentlige rom (*representasjoner av rom*), har jeg i dette kapittelet forsøkt å svare på hva Olafiagangen kan fortelle om muligheter og utfordringer for at kommunen kan realisere visjonene om offentlige rom som mangfoldige og inkluderende. Jeg har argumentert for at attraktivitet, kriminalitet og utrygghet, typisk uønskede aktiviteter og grupper, og velferd er fire konfliktlinjer som gjør Olafiagangen særlig omstridt når det kommer til mangfold og inkludering. Slik presenterer de også ulike utfordringer og muligheter for at kommunen skal realisere visjonene som mangfold og inkludering i offentlige rom.

Olafiagangen er et omstridt og politisk byrom som utfordrer idéer om mangfold og inkludering i offentlige rom. Særlig utfordrende er tilstedeværelsen av typisk uønskede grupper, som til en viss grad får lov til å være representert i Olafiagangen, samtidig som bortvisninger og prosjekter i offentlige rom forsøker å regulere dem vekk fra byrommet. Kontrasten mellom de attraktivitetsrettede markedsdrevne byutviklingsprosessene som omgir byrommet og dagens bruk og brukere av byrommet viser at den rådende byutviklingen av Oslos sentrumsområder kommer i konflikt med det å skulle inkludere hele byens mangfold. At Olafiagangen oppleves utrygt og er preget av ulovlig rusmiddelomsetning, presenterer en annen utfordring for å realisere visjoner om mangfold og inkludering, spesielt når tiltak for økt trygghet kan føre til nye typer ekskludering, for eksempel gjennom politikontroller basert på hudfarge eller kameraovervåkning. Samtidig kan en mer empatisk tilnærming til de kriminelle tilby muligheter for at deres tilstedeværelse i offentlige rom ikke skal oppleves utrygt og ekskluderende. Diskusjonen om typisk uønskede i Olafiagangen og offentlige rom har vist at allerede marginaliserte mennesker og grupper også ekskluderes fra offentlige rom, gjennom både direkte og indirekte ekskluderingsgrep, gjerne utført av det offentlige. At det likevel finnes noen som gjennomfører prosjekter i byrom for å inkludere marginaliserte, viser at det kan finnes muligheter i Olafiagangen for å skape et byrom der forskjelligheter får utspille seg og sameksistere. Et siste viktig poeng er at kampen om Olafiagangen er ikke bare en kamp om retten til tilgang til offentlige rom, men om retten til å være et anerkjent medlem av bysamfunnet og til velferd. Jeg vil nå avslutte oppgaven med å presentere studiens hovedfunn og konkluderende diskusjoner om urbant mangfold, inklusjon og sosial rettferdighet.

7 Konkluderende diskusjoner

Formålet med studien har vært å undersøke Oslo kommunes politikk og virkemidler for å sikre mangfold og inkludering i offentlige rom, og se på hva Olafiagangen kan fortelle om utfordringer og muligheter knyttet til mangfold og inkludering som mål for offentlige rom. I kapittel 4 har jeg vist at Olafiagangen er et rufsete mellomrom som oppleves utrygt av mange, og som preges av aktiviteter og grupper som typisk er uønskede i bybildet. Samtidig finnes det motfortellinger om rommet som estetisk og sosialt annerledes og karismatisk. Olafiagangen er også blitt interessant for et eiendomsmarked som fører en attraktivitetsrettet byutvikling. Studien har vist at byrommet befinner seg i en liminal fase med en uklar fremtid, og hvor ulike kamper om byen utspiller seg. Når det gjelder Olafiagangen som *offentlig* rom, kan man med Kohns (2004) definisjon argumentere for at byrommet ikke er offentlig nok, på grunn av lite interaksjon og at mange føler seg ekskludert på grunn av utrygghet. Men med Arendts perspektiv på offentlighet (1998), kan man argumentere for at Olafiagangen er et mer offentlig rom, da et svært bredt spekter mennesker opptrer i og er representert i byrommet. I kapittel 5 ble det tydelig at mangfold og inkludering er komplekse mål som er vanskelig for kommunen å implementere og realisere, både på grunn av utfordringer knyttet til styresett (*governance*), en uklar og flerstemt politikk og praksis hos kommunen, og en dominerende markedsrettet logikk i byutviklingen.

I kapittel 6 har jeg argumentert for at attraktivitetsrettet byutvikling, kriminalitet og utrygghet, uønskede aktiviteter og grupper i offentlige rom, samt en overordnet kamp om velferd presenterer utfordringer og muligheter for at kommunen skal realisere sine visjoner om mangfold og inkludering i Olafiagangen. Olafiagangen er en arena for forhandling om mangfold, inkludering og retten til byen, og byrommet utfordrer kommunens visjoner om mangfold og inkludering. Det produserte eller ubehagelige mangfoldet i Olafiagangen – fattige tilreisende, hjemløse og kriminelle – er vanskelig å forholde seg til, både for byboere og i byplanleggingen og -politikken. Dette mangfoldet utgjør en kjerne i det som gjør Olafiagangen omstridt når det kommer til mangfold og inkludering. Dette funnet er i overenskomst med tidligere studier som viser at mangfold kan være utfordrende, og at inklusjon ofte kommer med en ekskluderende bakside (Madanipour, 2011; Sibley, 1995; Mitchell, 2003). Å utvikle offentlige rom innebærer dermed å veie hensyn og interesser opp mot hverandre, og ta avgjørelser som medfører inklusjon og eksklusjon.

Jeg vil nå løfte funnene fra analysen inn i en overordnet diskusjon av de overordnede teoretiske perspektivene, nemlig mangfold, inkludering og sosial rettferdighet. Jeg vil argumentere for at mangfold og inkludering er konfliktfylte idéer som rommer motstridende interesser og verdier. For å produsere sosialt relevante analyser med sympati for marginaliserte grupper, avsluttes oppgaven med å se på hva teorier om sosialt rettferdig byutvikling kan tilby den konfliktfylte problemstillingen knyttet til å realisere visjoner om mangfold og inkludering i Olafiagangen og andre offentlige rom.

7.1 Mangfold vs. mangfold

Mangfold er et politisk mål for Olafiagangen og de fleste av Oslos offentlige rom (PBE, 2009a; Oslo kommune, 2017), og har vist seg å være et konfliktfylt mål både i teori og praksis. Mangfold presenteres som positivt og ønsket, men idéene og ønskene om mangfold i offentlige rom blir særlig utfordret når typisk uønskede grupper er tilstede, slik som i Olafiagangen. I kapittel 5 argumenterte jeg for at mangfold er et postpolitisk begrep som er så udefinert og konsensusbasert at den enkelte saksbehandler og byråkrat selv må finne ut hvordan de vil omsette målet til praksis. Dette kommer til syne blant annet i de motstridende oppfatningene bydelspolitikeren og byråkraten fra Bymiljøetaten hadde om mangfold og inkludering i Vaterlandsparkprosjektet. De private utbyggerne og eiendomsutviklerne sier også at de ønsker å bevare det lokale mangfoldet i sine utviklingsprosjekter på Grønland. Samtidig utvikler de eiendommer for å øke attraktivitet for egne prosjekter, som er kontorer, hoteller og konseptuelle serveringssteder – tilbud for et snevert og indusert mangfold (Lefebvre, 1991). Lees (2003, s. 614) peker på at samtidig som mangfold ofte er et uttalt mål for større oppgraderingsprosjekter i byutviklingen, ender byutvikling med mål om mangfold ofte med å fortrenge et bredt spekter mangfold til fordel for et snevert mangfold som kan kategoriseres under middelklasse mangfold. Det brede spekteret av mangfold presses i følge Lees (2003, s. 614) ut gjennom at prosjektene satser på nettopp attraktivitetspreget byutvikling, samt tiltak for sosial kontroll og trygghet – to faktorer som er svært relevante for Olafiagangen.

Olafiagangen blir med dette et eksempel på hvordan idéer om urbant mangfold inneholder elementer av dominans og motstand. Mange av aktivitetene og gruppene som er typisk uønskede i offentlige rom, er eksempler på produsert mangfold – mangfold som bryter med og utfordrer de etablerte normene og samfunnsstrukturene (Lefebvre, 1991, s. 372). Dette

mangfoldet oppleves av mange som ubehagelig. Det induerte mangfoldet, som defineres av og passer inn i den dominante kulturen og politisk-økonomiske systemet (ibid.), er på den andre siden et behagelig mangfold da det ikke utfordrer men støtter opp om *status quo*. At byutviklingen inkluderer og tilrettelegger for det induerte mangfoldet, fører til at det induerte middelklasse mangfoldet blir hegemonisk (Lees, 2008), og deler av det brede spekteret mennesker og livstiler som eksisterer innsnevres fordi det ikke passer inn. Lefebvre (1991, s. 373) mener produsert mangfold og forskjellighet truer den sosiale ordenen og stabiliteten til den dominerende kulturen og strukturene, og at hegemoniske krefter derfor forsøker å ekskludere og absorbere dette mangfoldet. Med dette perspektivet kan et svar på spørsmålet om hvorfor enkelte grupper systematisk ekskluderes i utviklingen av byrom, være at deres livsstil og væremåte utfordrer den hegemoniske kulturen og etablerte samfunnsstrukturer. I arbeidet med denne oppgaven har det vist seg at det produserte eller ubehagelige mangfoldet i Olafiagangen – de hjemløse, fattige tilreisende, de kriminelle, rusbrukerne – er vanskelige å forholde seg til i byplanleggingen, -politikken og -utviklingen. Jeg vil nå argumentere for at mangfoldet i Olafiagangen oppleves kaotisk og bruke teori om orden og uorden for å belyse ulike ståsted i konflikten rundt Olafiagangens mangfold.

Orden vs. uorden

I mediasakene og i intervjuene ble det tydelig at den dominerende fortellingen om Olafiagangen er at det er kaotisk med negativt fortegn, at det er et byrom som bør ordnes, eller temmes. Olafiagangen oppfattes som uordnet og noe kaotisk på flere måter. Her møter man mennesker som lever annerledes enn majoriteten, som hjemløse, fattige, kriminelle, papirløse og rusavhengige. Det er et stort register synlig mangfold etnisiteter, religiøse uttrykk og klassetilørigheter blant de som bruker byrommet. Bruktmarkedet som ble lagt ned er også blitt beskrevet som kaotisk og uoversiktlig. At byrommet er materielt forfallent, dårlig vedlikeholdt, og et liminalt rom med utydelige signaler om hva det skal brukes til, forsterker et uordnet inntrykk. Olafiagangen er også et byrom der måker, duer og rotter – den urbane utemmede naturens dyr – er tydelig tilstede, noe som forsterker et kaotisk inntrykk.

Det urbane kaoset er både ønsket og fryktet, romantisert og svartmalt. Cochrane (2007) peker på at de dystopiske fortellingene om byen som arena for sosial nød og kriminalitet formidler et urbant kaos som bør temmes, og mye av den vestlige bypolitikken har vært en respons på frykt for byens ustyrighet og uorden, særlig knyttet til urban kriminalitet, utrygghet, fattigdom og sosial nød (Cochrane, 2007, s. 69). Bannister og Fyfe (2001, s. 807) mener fortellinger om

byen som ustyrlig og kaotisk er blitt dominerende, og at mangfoldets forskjelligheter blir sett på som skummelt og overveldende, noe som må ryddes opp i. Eller med Lefebvres ord, noe som må ekskluderes og absorberes (1991, s. 373). I Oslo har bypolitikken og -planleggingen forsøkt å temme byens ustyrlighet siden Christian IV grunnla Christiania i 1624, og organiserte byen ved å prioritere og inkludere de bemidlede klassene, mens de vanskeligstilte ble regulert ut av det sentrale byområdet (Andersen, 2014, s. 281). En slik frykt og et behov for å skape orden kan man også spore i det forrige byrådets overordnede politikk på offentlige rom (Oslo kommune, 2015), der det fremholdes at offentlige rom skal være trygge, rene, fri for tagging og velholdte. Man kan også se en frykt for et urbant kaos i mediasakene og narrative om Olafiagangen, Grønland og Vaterland som utrygge områder.

Hva som oppfattes som kaotisk er sosialt konstruert – formulert og definert av det rådende systemet og påført periferien (Short, 2006, s. 207). Slik blir skillet mellom kaos og orden knyttet til makt, kultur og politikk. En studie av Gelfand mfl. (2011, i Nafstad, 2013, s. 252) viser at Norge, sammenlignet med 32 andre land, er et svært strengt samfunn når det kommer til forventninger om å følge normer. Det norske samfunnet har en lav toleranse for avvikende oppførsel, og Nafstad (ibid.) mener dette er med på å forklare hvordan normavvikere som rusbrukere blir møtt og håndtert i norske offentlige rom. At bortvisninger av mennesker fra offentlige rom oftest begrunnes i nettopp forstyrrelser (eller potensielle forstyrrelser) av ro og orden (Nafstad, 2013, s. 114), støtter opp om et argument om at ordensperspektivet står sterkt i utøvelse av ekskludering fra offentlige rom.

Den attraktivitetspregede utviklingen som omgir Olafiagangen representerer en type byutvikling som produserer ordnede, mer ensartede og sterile bymiljø. Slike bylandskap står i kontrast til dagens mer utemmede og rufsete Olafiagangen. Konflikten om Olafiagangen handler altså mye om man ser byrommet som et rom som må temmes og ordnes eller som et mangfoldig urbant byrom et bredt mangfold grupper er en naturlig del av. Sennett (2015) kritiserer mye av dagens byplanlegging og byutvikling for å lage “fine” byrom heller enn å lage noe som er virkelighetsnært. Resultatet blir strømlinjeformede og homogene bylandskap som maskerer heller enn å representere virkeligheten. Denne kritikken kan vi kjenne igjen hos Zukin (1998), som påpeker en Disneyfisering (attraktivisering) av byen og dens offentlige rom, kjennetegnet av byrom utformet som om de var forbruksrettede rom. Hun mener attraktive byrom har en renhet, optimisme og visuell koherens som skal legitimere kontroll over en ukjent og potensielt ustyrlig offentlighet (Zukin, 1998). For å skape trygghet gjøres byrom attraktive for “normale” folk, mens upassende mennesker ryddes vekk (Nafstad, 2013, s. 195). Bruk av

design for å tiltrekke seg en kritisk masse “normale” og lovlydige brukere for å gjøre et byområde mer “sivilisert” er hva Zukin (1998) kaller “passivering med cappuccino”, noe en attraktivitetsrettet utvikling av Olafiagangen vil stå i fare for å gjøre.

Kaos som urban verdi

I intervjuer ble Olafiagangen også beskrevet som spennende, karismatisk og levende rom, og at det er positivt og interessant at det er så mange ulike mennesker der. Dette fremstår som en motfortelling til det dominerende narrative om Olafiagangen som kaotisk og noe som må temmes. Kaos oppfattes gjerne med negativt fortegn, men noen informanter snakket altså om Olafiagangens uorden som positivt. Dette er i tråd med blant annet Mitchell (2003), Sennett (2008), Jacobs (2016) og Robins’ (1999) perspektiv på kaos som en urban kjerneverdi verdt å kjempe for. Byer er per definisjon steder for eksponering for, møter og konfrontasjon mellom ulike mennesker, kulturer og livsstiler, og slik også kaotiske rom (Robins, 1999, s. 35). Young (2011) mener offentlige rom er en av byens viktigste arenaer for mangfold – der hele spekteret av offentligheten skal ha mulighet til å bli sett, hørt, leve sine liv. De er arena for møter og læring mellom fremmede. I *The Uses of Disorder* knytter Sennett (2008 [1970]) kaos til friksjonen som oppstår når mennesker som er ulike hverandre møtes eller eksponeres for hverandre. Den konfliktfylte friksjonen kan oppleves ubehagelig, men er i følge Sennett nødvendig for å bli kjent med og lære og tolerere usikkerheten man opplever i møte med annerledeshet – og slik lære å tolerere andre (2008, s. 108). Ubegaget gir et behov for å kontrollere omgivelsene, å rense vekk forstyrrende elementer. Men for å få kunnskap om mennesker, miljø og samfunnet rundt seg, må man ikke rense omgivelsene for friksjon, men anerkjenne og sette pris på de små konfliktene som oppstår i møte med annerledeshet (Sennett, 2008, s. 139).

Mitchell (2003, s. 150) peker på at frykt for kaos ofte fører til forsøk på å planlegge ordnede offentlige rom frie for kaoselementer. Han mener temming av uordnede offentlige rom ikke er forenlig med retten til byen og sosial rettferdighet. Skal man ta ønsker om en mangfoldig og inkluderende by på alvor, må man tolerere en viss grad av uorden og risiko for fare (Mitchell, 2003, s.5). Mitchell mener kontroll over og ekskludering av det ukontrollerte mangfoldet truer byrommenes grad av offentlighet. Han mener også det er nødvendig å inkludere og bevare det ubehagelige mangfoldet om de demokratiske aspektene ved offentlige rom som arena for representasjon skal ivaretas (Mitchell, 2003, s. 150). Bergsli og Sandkjær Hanssen (2017) mener at når offentlige rom som samler folk fra alle samfunnslag, i alle aldre og med ulik bakgrunn, blir sosial rettferdighet og urettferdighet synlig, noe som er viktig for å

danne bevisste borgere. Med et slikt perspektiv – som man kan spore i lokalpolitikernes prosjekt i Vaterlandsparken, Riverside-informantens refleksjoner og Frelsesarmeens konsertopplegg – kan Olafiagangen ses på som et spesielt egnet byrom for møter mellom ulikheter, et byrom hvor man kan lære om og godta det og de som er annerledes, et byrom som tydelig eksponerer folk for og gjør de bevisste på eksisterende sosial urettferdighet.

Rufsete byrom preget av produsert mangfold kan altså oppleves ubehagelig og kaotiske. Slike byrom utfordrer dermed idealer og idéer om inkludering og mangfold som mål for offentlige rom. Hva skal og vil byplanleggingen, –politikken og –utviklingen tolerere, inkludere og legge til rette for i byrom, og hva tolereres ikke? Perspektiver og reaksjoner på urbant kaos/uorden er en verdiladet debatt hvor man på den ene siden finner ønsker om orden, trygghet og kontroll, mens det på den andre siden fremholdes at urbant kaos/uorden er en verdi. Denne konflikten er tydelig når det kommer til Olafiagangen. Byrommet er fryktet av mange i befolkningen, sett på som kaotisk og ubehagelig. Men det er også flere som ikke føler seg utrygge og som verdsetter det uordnede mangfoldet og uttrykket. Denne verdiladde konfliktlinjen viser seg også når man ser på inkludering som omstridt når det kommer til offentlige rom.

7.2 Inkludering vs. inkludering

Realitetene i Olafiagangen bekrefter Mitchell (2003) og Belinas (2003) teorier om at det ideelle offentlige rommet der alle føler seg inkludert ikke eksisterer i virkeligheten. Vi har sett hvordan inkluderende og ekskluderende mekanismer ligger både eksplisitt og implisitt i omgivelsene og bidrar til å organisere samfunnet og dets rom på en måte som oppleves undertrykkende eller ekskluderende for noen, og tiltrekkende for andre (Sibley, 1995). En satsning på attraktivitet vil for eksempel kunne ekskludere visse mennesker og grupper gjennom mekanismer som fremmedgjøring, utskifting av omliggende tilbud, samt prisøkning både på tomter og omliggende tilbud. Samtidig fungerer visse mennesker og gruppers tilstedeværelse og aktiviteter ekskluderende på andre. Mitchell (2003) peker på at det alltid vil være noen og noe som ekskluderes, noen som for eksempel ikke føler seg hjemme, som føler seg utrygge eller fremmedgjort. Derfor mener Belina (2003) det er en empirisk og teoretisk umulighet at offentlige rom er tilgjengelige for alle, og at totalt inkluderende offentlige rom er et normativt ideal heller enn noe som eksisterer eller kan skapes. Bruktmarkedet i Olafiagangen ble for eksempel både kalt en av de viktigste inkluderende og flerkulturelle møtestedene i Oslo, og som noe som gjorde hele Oslo utrygt. Dette viser hvordan det som inkluderer noen fungerer

ekskluderende på andre (Sibley, 1995; Belina, 2003; Mitchell, 2003). I en slik situasjon er bypolitikken og –planleggingen viktige arenaer for forhandlinger om inkludering. Her veies hensyn opp mot hverandre, og det tas daglige avgjørelser som fører til inkludering av noen og ekskludering av andre.

At ekskluderende mekanismer ofte er usynlige for majoriteten, og at sosioromlig inklusjon og eksklusjon er dynamisk og subjektivt (Sibley, 1995), gjør det å skulle nå mål om inkluderende byrom til en kompleks oppgave (*wicked problem*), et komplekst samfunnsproblem som er vanskelig å definere, implementere og løse (Rittel og Webber, 1973). Og i et postpolitisk klima der alle vil ha inkludering, men ulike aktører fyller begrepet med ulikt innhold, blir målet om inkludering spesielt uklart. For å rydde opp i inkludering som et vagt mål, er det nyttig å se på kampen for inkludering i offentlige rom som omstridt og ideologisk ladet (Belina, 2003).

En konfliktlinje som hele tiden har gjort seg synlig i arbeidet med denne oppgaven er at alle ønsker og er positive til inkludering, men at de med dette mener og vil forskjellige ting. Alle mine informanter ønsket at Olafiagangen og offentlige rom skulle være inkluderende, men hadde ulike idéer om hva inkludering betyr og hvem som skal inkluderes. Selv om flere av informantene anerkjente at spørsmålet om inkludering var vanskelig nettopp fordi det å inkludere noen kan bety å ekskludere andre, har jeg kunnet identifisere to særlig motstridende ønsker for inkludering i Olafiagangen. På den ene siden har man de som mener det er viktig at de som i dag føler seg ekskludert på grunn av opplevd utrygghet inkluderes. På den andre siden er de som legger vekt på at også de som selger rusmidler, de hjemløse, de fattige tilreisende, rusbrukere og andre minoritetsgrupper må inkluderes.

Dette funnet stemmer overens med Belinas (2003) påstand om at kampen om tilgang til offentlige rom preget av typisk uønskede grupper ofte er en kamp mellom de som vil ha trygge og ordnede byrom fri for kriminalitet og uønskede grupper og aktiviteter, og de som vil at de typisk “uønskede” skal ha lik tilgang på offentlige rom som andre. De som ønsker trygge og ordnede byrom argumenterer for at offentlige rom ikke er tilgjengelige om ikke majoriteten ønsker å være der. Dette er et argument som har vært gjentakende både i intervjuer og mediasaker om Olafiagangen og byrommene rundt Akerselva, slik som i Aftenposten-saken *Politiet ber folk ta tilbake Akerselva* (Aftenposten, 2014). Et gjennomgående argument er at Olafiagangen i dag ekskluderer majoriteten, og dermed er det ikke et inkluderende offentlig rom. På den andre siden argumenteres det for å inkludere heller enn å regulere, designe eller kontrollere ut typisk uønskede grupper og aktiviteter. I diskusjoner om hvilken rolle det

ubehagelige mangfoldet skal ha i offentlige rom blir begrepet offentlig rom på den ene siden brukt og mobilisert som et ideologisk kodeord for “lov og orden”, mens det for den andre siden mobiliseres for “sosial rettferdighet” (Belina, 2003, s. 2). Slik blir dette en ideologisk kamp hvor ulike leire bruker samme konsept om offentlig rom, og samme retorikk om inkludering. Når alle vil ha inkludering, men begrepet mobiliseres både for å ekskludere og for å inkludere uønskede i offentlige rom, blir det tydelig at inkludering ikke bare er et uklart, men også et omstridt mål for offentlige rom.

Både mangfold og inkludering er altså idéer som rommer ulikt tankegods som ofte kan være ideologisk motstridende. Når visjoner om mangfold og inkludering for Oslos offentlige rom kan romme motstridende idéer og verdier, blir målene spesielt utfordrende for kommunen å realisere. Dette funnet er nyttig da ulike idéer om mangfold og inkludering har ulike romlige utfall. Det er også nyttig i analyser av interessekonflikter knyttet til offentlige rom. Men denne konklusjonen tilbyr utover dette få konstruktive innspill om målet er å produsere kritisk kunnskap om ulikhet, marginalisering og maktstrukturer, og bidra til samfunnsendringer gjennom å presentere muligheter for endring (Stokke, 2014; Brenner, 2012). Fainstein (2006, s. 23) peker på at behovet for orden avvises ved å stemples som noe som kun støtter opp om de privilegertes posisjon i samfunnet. Orden og trygghet er i følge Fainstein essensielle funksjoner i et samfunn, og hun mener vi må finne ut hvordan vi kan tolke disse verdiene på en måte som ikke undertrykker motstand, produserer sterile miljø eller kun gagner de allerede privilegerte (ibid.). Samtidig mener hun at når likhet, mangfold og demokrati kommer i konflikt med hverandre, slik som i Olafiagangen, må likhetsprinsippet veie tyngst (Fainstein, 2010). Med støtte til dette perspektivet vil jeg avslutte oppgaven med å peke fremover, og sette problematikk knyttet til mangfold og inkludering i Olafiagangen i et sosialt rettferdighetsperspektiv.

7.3 Kampen om Olafiagangen og sosial rettferdighet

Denne studien har vist at en kjerne i det som gjør Olafiagangen omstridt når det kommer til mangfold og inkludering er tilstedeværelsen av typisk uønskede aktiviteter og grupper. At typisk uønskede ofte er sosialt marginaliserte og ekskluderte, samtidig som deres tilstedeværelse også fungerer ekskluderende, har også vist at grupper kan være både ekskluderte og ekskluderende, dominant og dominert (Sibley, 1995). I tillegg har vi sett

hvordan sosioromlig inkludering av noen gjerne fører til at andre ekskluderes (Madanipour, 2011; Sibley, 1995; Mitchell, 2003), for eksempel gjennom opplevd utrygghet, fremmedgjøring, prisnivå eller direkte ekskludering gjennom lover og reguleringer.

At Olafiagangen befinner seg i en liminal fase (van Gennep, 2011 [1960]), gjør byrommets fremtid usikker og åpen for flere utviklingsveier. Ved en eventuell utvikling av byrommet er det Oslo kommune som har overordnet ansvar for hvordan byrommet skal utvikles i en inkluderende og mangfoldig retning (PBE, 2009a). Når mangfold kan være kontroversielt og utfordrende for majoriteten, og når inklusjon ofte kommer med en ekskluderende bakside, blir det tydelig at det å jobbe for mangfold og inkludering i offentlige rom handler om å veie hensyn og ulike interesser opp mot hverandre og ta avgjørelser som medfører både inklusjon og eksklusjon. Disse interessene er komplekse og knyttet blant annet til trygghet, kapitalinteresser, sårbare grupper, investeringsmuligheter, politisk stabilitet og demokrati. Inkludering og mangfold er i tillegg idéer som kan romme ulike typer politikk og idéer og få svært ulike utfall, både materielt og sosialt. I en slik situasjon kan idéer om en sosialt rettferdig by bidra med nyttige perspektiver. Jeg vil nå kort oppsummere rettferdighetsperspektivene i studien, for så anvende dem på tre tenkte scenarier for Olafiagangen.

Om byplanleggingen og –politikken skal ha rettferdighet som ledestjerne, slik Fainstein (2010) foreslår, er utjevning av ulikheter et sentralt mål. Fainstein (2010) mener byplanlegging og -politikk bør konsentrere seg om hvordan man kan skape utfall som faktisk forbedrer innbyggernes liv og muligheter, og som refordeler ressurser for å løfte de som har minst opp til et anstendig nivå. Planlegging og politikk for en rettferdig by vil altså forsøke å utjevne forskjeller ved blant annet å inkludere og løfte marginaliserte og mindre ressurssterke grupper. Anvendt på offentlige rom kan et slikt perspektiv tale for at offentlige rom særlig skal utvikles for å inkludere samfunnets marginaliserte og undertrykte. Retten til byen er en idé om at alle byens innbyggere skal ha rett til å bruke, appropriere og forme byen i sitt bilde (Lefebvre, 1991). Bruksretten og -verdien er viktigere enn eiendomsretten og markedsverdien, og konseptet utfordrer en markedsbasert byutvikling. Lefebvre la vekt på at retten til byen ikke kun er en besøksrett, men retten til sentralitet (Merrifield, 2011). Når det gjelder mangfold i byrom, mener Fainstein (2010) den rettferdige byen har et rikt tilbud av offentlige rom, og at rommene skal være tilgjengelige og varierte. Samtidig peker hun på at homogenitet ikke nødvendigvis er et onde, og at i offentlige rom kan en grad av homogenitet skape trygghetsfølelse, en følelse av å være inkludert og forhindre konflikt (Fainstein, 2010). Om

homogenitet i byrom skal gå hånd i hånd med idealet om en rettferdig by, mener Fainstein (2010) at a) alle grupper må få tilgang til like mye rom på bynivå, og b) at ekskluderende og homogene byrom dominert av privilegerte verken skapes og opprettholdes. Byens offentlige rom må altså være mangfoldige på bynivå, men ikke nødvendigvis på mikronivå (Fainstein, 2006, s. 22). Samtidig som noe homogenitet kan aksepteres, skal altså ikke sosial eksklusjon aksepteres. Denne balansen er vanskelig, og for å analysere inklusjon og eksklusjon i offentlige rom bør ikke byrommene ses på isolert men i sammenheng med hverandre, nabolaget, byen og øvrig samfunnskontekst.

Da Olafiagangen befinner seg i en liminal fase med uklar fremtid, vil jeg nå skissere tre alternative utviklingsbaner for Olafiagangen og diskutere dem i lys av retten til byen og den rettferdige byen (Fainstein, 2010). Alternativene er ikke ment til å være faktiske eller reelle alternativer, men til å fungere som idealtyper – forenklete mentalt konstruerte idealer utledet fra virkeligheten – karikerte alternativer som kan hjelpe en med å drøfte og forstå virkeligheten ved å fremheve enkelte aspekter ved den (Weber, 1975).

Attraktivitet

Attraktivitetsrettet byutvikling og –planlegging utvikler som diskutert estetisk attraktive bymiljø for en kjøpesterk urban middelklasse eller for å tiltrekke seg investeringer. Olafiagangen er omringet av attraktivitetsrettede byutviklingsprosjekter, og forslaget om innglassing av Olafiagangen ble som nevnt oppfattet som uttrykk for attraktivitetsrettet utvikling av Olafiagangen. Siri Holmboe Høibo (2014) kritiserte forslaget i en Aftenposten-kronikk, der hun mente forslaget hadde en kjøpesenterestetikk og middelklasse målgruppe som de fleste andre byutviklingsområder i Oslo. Hun så dette som en trussel mot Grønlands og Oslos materielle og sosiale mangfold, og la vekt på at sosialt utsatte grupper har rett til å bruke offentlige rom, og må inkluderes i utviklingen og bruk av byrommet. Dette er et sentralt argument hos blant annet Don Mitchell (2003). ”Vil vi ha en by preget av åpenhet og toleranse, må vi tenke nytt. Vi må snakke med de sosialt utsatte, og ikke bare om dem” (Holmboe Høibo, 2014).

Å skulle utvikle Olafiagangen til et attraktivt byrom tilrettelagt for den urbane middelklassen vil med stor sannsynlighet ha en ekskluderende bieffekt for mange av de som bruker byrommet i dag, på grunn av prisøkning, skiftende omliggende tilbud eller fremmedgjøring. Bypolitikk og -planlegging med sosial rettferdighet som ledestjerne skal søke å ta grep som bidrar til utfall som utjevne ulikheter mellom mennesker, inkludere sosialt svakerestilte og marginaliserte, og sikre romlig frihet (Madanipour, 2011; Sibley, 1995;

Fainstein, 2010), samt tilgang for alle og ikke de få og allerede inkluderte (Lefebvre, 1991; Mitchell, 2003). Den såkalte plataproblematikken gjør attraktivitetsrettet utvikling av Olafiagangen til et særlig kontroversielt grep, da byrommet brukes av en del svakerestilte grupper som reguleres og designes ut av byrom etter byrom i sentrale områder. Å designe dem ut av nok et sentrumsnært byrom vil altså være et brudd med et sosialt rettferdighetsperspektiv som søker å utjevne forskjeller og inkludere marginaliserte. Attraktive offentlige rom kan være tilgjengelige når det kommer til regler for tilgang og bruk, men dette vil ikke være tilstrekkelig om man tolker retten til byen som mer enn en besøksrett, men som retten til sentralitet, til å appropriere og utforme byen etter eget ønske (Lefebvre, 1991).

Om vi ser ut over det enkelte byrom og på bynivå, styrkes rettferdighetsargumentet mot attraktivitetsrettet utvikling av Olafiagangen ytterligere. Gjennom gentrifisering, Fjordbyutvikling og utvidelse av det kommersielle sentrum østover, blir attraktive byrom og byområder mer utbredt i indre øst, og resulterer i et sentrumsområde som er preget mer av homogenitet enn mangfold. Noe homogenitet i byrom trenger ikke være et brudd med rettferdighetsperspektivet så lenge alle grupper har tilgang til like mye rom på bynivå, og ekskluderende og homogene byrom dominert av privilegerte verken skapes og opprettholdes (Fainstein, 2010). En attraktivitetsrettet utvikling av Olafiagangen vil nettopp skape nok et byrom for de allerede sosialt inkluderte og privilegerte, og gjøre at byens marginale grupper mister enda et sentralt byrom de kan være representert i. Attraktivitet er altså vanskelig å forene med idéer om sosial rettferdighet og mangfold i byutviklingen, noe som også støttes av blant annet Andersen og Røe (2017), Bergsli (2015) og Nafstad (2013). Attraktivitet vil dermed være en strategi som vanskelig lar seg legitimere ut fra et sosialt rettferdighetsperspektiv.

Å inkludere og tilrettelegge for de uønskede

En annen mulighet kunne vært å aktivt inkludere de mer sårbare gruppene som er i Olafiagangen ved å sette ut flere sittemuligheter, offentlige toaletter, tillate overnatting, sette ut griller og vedlikeholde plassen og tilbudene. Heller enn å ekskludere sårbare grupper fra offentlige rom, ville man slik inkludert dem og gitt dem rom og en plass i bybildet. Mange av gruppene som bruker Olafiagangen har lite tilgang på ressurser, makt og narrativer, og dermed lite tilgang på sosial inklusjon i samfunnet (Madanipour, 2011). Rom er arenaer som muliggjør eller forhindrer tilgang, og dermed en arena hvor de sosialt ekskluderte enten kan bli mer ekskluderte eller mer inkluderte. Et slikt tiltak ville vært mer legitimt i et sosialt rettferdighetsperspektiv som taler for at samfunnets mer svakerestilte og marginaliserte grupper må inkluderes og gis plass i offentlige rom (Fainstein, 2010; Mitchell, 2003; Lefebvre

1991). Jamfør Fainsteins (2010) tanker om homogenitet i det enkelte offentlige rom og på bynivå, ville et slikt grep ville sannsynligvis gitt mer homogenitet på byromsnivå, men mangfold på bynivå, da det ville vært et rom som skilte seg ut fra andre sentrale offentlige rom.

Med et rettferdighetsperspektiv bør rusbruk, tiggning, fattigdom, bostedsløshet og kriminalitet forstås og takles som et problem for dem det angår, ikke for dem som ikke er sosialt ekskluderte og som synes det er ubehagelig å bli eksponert for nød og ulikhet. Og som diskutert i kapittel 6 kan det at utsatte grupper er samlet i offentlige rom gjøre det lettere å hjelpe de marginale med å forbedre sin situasjon. Å inkludere og samle de typisk uønskede gruppene i Olafiagangen vil for mange høres radikalt ut. Politi-informanten (2017) frykter et åpent og samlet kriminelt- eller rusmiljø øker rekruttering til miljøene, og et slikt tiltak kunne også blitt kritisert som et grep for å tiltrekke seg flere fattige tilreisende, som en invitasjon til at bostedsløse kan sove og sette opp leire overalt. På samme måte som attraktivitetsrettet utvikling ville fungert ekskluderende på noen, ville et slikt alternativ også fungert ekskluderende på andre. Å la det ubehagelige og produserte mangfoldet (Lefebvre, 1991) – de hjemløse, fattige, mennesker som ruser seg eller produserer mer avfall enn de med fast bolig – dominere byrommet, vil kunne oppfattes som en trussel for de som ønsker ordnede og trygge miljø. Offentlige toaletter og avfall etter matlaging eller soving vil også kreve mer når det kommer til drift. I tillegg vil et slikt byrom kanskje fungere særlig ekskluderende for barn, unge og barnefamilier, grupper som ofte er ønsket å prioritere å legge til rette for byen. Men for å sitere Mitchell (2003, s. 5), skal man ta ønsker om en mangfoldig og inkluderende by på alvor, må man tolerere en viss grad av utrygghet, uorden og risiko for fare.

Forsøk på sameksistens

En tredje mulighet er å ikke sette de marginale opp mot majoritetsbefolkningen eller *vice versa*, men å forsøke og bygge bro så de kan sameksistere i Olafiagangen. Om man lykkes med det, vil man skape mangfold både på byromsnivå og på bynivå, da byrom sjeldent utformes og styres etter en filosofi om at de skal deles av både marginaliserte grupper og folk flest. Det var dette bydelspolitikeren gjorde med sitt prosjekt i Vaterlandsparken, og Frelsesarmeen med sin konsert med gratis mat.

Både bydelspolitikeren og Frelsesarmeen gjorde som diskutert en innsats for å aktivt inkludere mer marginaliserte brukere av byrom. De ble invitert med og gitt en plass. Skal dette gå, må det altså mer til enn at marginaliserte har juridisk tilgang til offentlige rom. Særlig da mangfold og inkludering i dag forstås og implementeres ulikt, må det et mer omfattende og

konkret politisk program til for at grep som gjøres faktisk skal føre til byrom som gir plass til de sosialt ekskluderende i bybildet. Kommunedelplan for torg og møteplasser (PBE, 2009a) diskuterer en rekke utfordringer for å skape inkluderende og mangfoldige uterom, men hvilken plass de marginaliserte skal ha i byens rom er ikke problematisert. Dette kan være uttrykk for at tematikken er vanskelig og ubehagelig å håndtere i politikk på, utvikling og styring av offentlig rom.

Da Oslo er en sosioøkonomisk og etnisk segregert by der nabolagene og bydelene er noe mer homogene, mens de innbyggere fra ulike nabolag jevnlig bruker sentrum, kan sentrumsnære offentlige rom ses på som en egnet arena for sameksistens og møter på tvers av ulik bakgrunn. I en rapport fra det danske Socialministeriet (2010) om hvordan byfornyelse kan inkludere sosialt utsatte, konkluderes det med at sameksistens mellom sosialt utsatte og andre er vanskelig, men at oppdeling av byrom har vist seg å fungere, for eksempel ved å sette opp et leskur for øldrikkere. Olafiagangen er et stort byrom og gir derfor muligheter for tilrettelegging for flere typer aktiviteter og ulike brukerbehov. Byrommet brukes også allerede i dag av et bredt spekter mangfold, ikke bare utsatte grupper men også barnefamilier på helgehandel i Smalgangen og på Grønland. Med et slikt perspektiv kan Olafiagangen være et spesielt egnet byrom for møter mellom ulikheter, et byrom hvor man kan lære om å godta det og de som er annerledes, og et byrom som tydelig eksponerer og bevisstgjør folk på eksisterende sosial urettferdighet.

Et byrom der utsatte grupper sameksisterer med andre, vil utvilsomt være mer legitimt i et sosialt rettferdighetsperspektiv enn å satse på attraktivitet. Om man tror på at mangfold kan skape toleranse og forståelse (Young, 2011; Jacobs, 2016; Sennett, 2008; Sandercock, 2003) og at det å eksponeres for ulikhet skaper borgere som er bevisst på sosialt urettferdighet i samfunnet (Bergsli og Hanssen, 2017), vil en slik satsning også gi enda større resonans enn forrige alternativ der de marginaliserte får byrommet for seg selv. Et slikt byrom vil fortsatt kunne fungere ekskluderende for noen, da særlig for dem som frykter det ubehagelige mangfoldet. Men mange vil kanskje velge å oppholde seg der og bruke byrommet, til tross for noe konflikterende bruk, aktiviteter og grupper. Hvordan man kan få til sameksistens mellom ulike grupper i offentlige rom, er noe jeg ikke får diskutert inngående i denne oppgaven, og også noe det bør forskes mer på (se bl.a. Wessel, 2009). Men svarene ligger ikke alene i byromsutviklingen – de må søkes i holdningsendring for forståelse for annerledeshet, samt den mer overordnede by- og samfunns politikken.

Litteraturliste

- =Oslo. (2017). Brugata er den nye Plata. Men. Hentet 3. september 2017, fra <http://www.erlik.no/brugata-er-den-nye-plata-men/>
- Aftenposten. (2010). Grønland. Bydelen ingen ville ha. Hentet 23. august 2017, fra <https://www.aftenposten.no/article/ap-wejKG.html>
- Aftenposten. (2013). Her føler oslofolk seg utrygge. Hentet 24. august 2017, fra <https://www.aftenposten.no/article/ap-4dxB6.html>
- Aftenposten. (2014). Politiet ber folk ta tilbake Akerselva. Hentet 3. september 2017, fra <https://www.aftenposten.no/article/ap-3d60.html>
- Aftenposten. (2016). Oslo bussterminal er blitt kåret til byens nest styggeste bygg. Nå skal den bli lekker. Hentet 21. august 2017, fra <https://www.aftenposten.no/article/ap-4gQLR.html>
- Aitken, S. C. (2005). Textual Analysis: Reading Culture and Context. I R. Flowerdew og D. Martin (Red.), *Methods in Human Geography: A guide for students doing a research project*. New York: Routledge.
- Allmendinger, P., og Haughton, G. (2010). Spatial Planning, Devolution, and New Planning Spaces. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 28(5), 803–818.
- Alvesson, M., og Sköldberg, K. (2009). *Reflexive Methodology: New Vistas for Qualitative Research* (2. utg.). London: Sage.
- Amin, A. (2008). Collective Culture and Urban Public Space. *City*, 12(1), 5–24.
- Amin, A., og Thrift, N. (2002). *Cities: Reimagining the Urban*. Cambridge: Polity Press.
- Andersen, B. (2001). Making Territory in Urban America: New Urbanism and Kentlands. *Betwixt & Between. Hovedfagsstudentenes årbok. Sosialantropologisk institutt ved Universitetet i Oslo.*, 89–102.
- Andersen, B. (2009). *Evaluering av URO - Et kriminalitetsforebyggende prosjekt i regi av Oslo røde kors*. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Andersen, B. (2014). *Westbound and Eastbound: Managing Sameness and the Making of Separations in Oslo*. Universitetet i Oslo, Sosialantropologisk Institutt, Oslo.
- Andersen, B., og Brattbakk, I. (2017). *Oppvekststedets betydning for barn og unge. Nabolaget som ressurs og utfordring* (AFI rapport No. 02:2017) (s. 78). Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet, Høgskolen i Oslo og Akershus, 2017.
- Andersen, B., og Røe, P. G. (2016). The social context and politics of large scale urban architecture: Investigating the design of Barcode, Oslo. *European Urban and Regional Studies*, 24(3), 304–317.
- Andersen, B., og Skrede, J. (2017). Planning for a Sustainable Oslo: the Challenge of Turning Urban Theory into Practice. *Local Environment*, 22(5), 581–594.
- Andersen, K. S. (2016, august 17). Kampen om Grønland. Hentet 24. august 2017, fra <https://www.nrk.no/ytring/kampen-om-gronland-1.13090796>
- Andersson, R., og Musterd, S. (2005). Area-based policies: a Critical Appraisal. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 96(4), 377–389.
- Arendt, H. (1998). *The Human Condition* (2. utg.). Chicago: The University of Chicago Press.
- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of planners*, 35(4), 216–224.
- Atkinson, R. (2003). Domestication by Cappuccino or a Revenge on Urban Space? Control and Empowerment in the Management of Public Spaces. *Urban Studies*, 40(9), 1829–1843.
- Bannister, J., og Fyfe, N. (2001). Introduction: Fear and the city. *Urban Studies*, 38(5–6), 807–813.
- Beboere på Grønland. Hvordan det kunne bli om folk ville blitt hørt - En underskriftsliste av beboere i sameiet Grønlandstorg. Hentet 12. august 2017 fra <http://www.pangstart.oslo.kommune.no/getfile.php/131775219/bydel%20gamle%20oslo%20%28BGO%29/Intranett%20%28BGO%29/bruktmarked.pdf>
- Belina, B. (2003). Evicting the undesirables. The idealism of Public Space and the Materialism of the Bourgeois State. *Belgeo. Revue belge de géographie*, (1), 47–62.
- Bergsli, H., og Hanssen, G. S. (2017). Byrom for alle? *Plan*, 48(1), 40–43.

- Bjerkeset, S., og Aspen, J. (2015). Gaven til byen - Tjuvholmen og offentlige byrom. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 31(4), 329–340.
- Bjerkeset, S., og Aspen, J. (upublisert manus). Bedre enn sitt rykte? Offentlige rom på Grønland i Oslo.
- Bodnar, J. (2015). Reclaiming Public Space. *Urban Studies*, 52(12), 2090–2104.
- Bradshaw, M., og Stratford, E. (2010). Qualitative Data Design and Rigour. I I. Hay (Red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography* (s. 69–81). Ontario: Oxford University Press.
- Bratberg, Ø. (2014). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bratseth, K., og Gallis, H. (2015). *Vaterlandsparken. Fra «Oslos farligste sted» til frodig urban oase. Rapport: Erfaringer fra Sjakkplassen*. Oslo.
- Brattbakk, I., Andersen, B., Hagen, A.L., Ruud, M. E., Ander, H. E., Breistrand, H., Skajaa, J og Dalseide, A. M (under utgivelse). *Tett på byen: på sporet av det nye Grønland. Sosiokulturell stedsanalyse av Grønland i bydel Gamle Oslo*. (No. 04) Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Brattbakk, I., Hagen, A. L., Rosten, M. G., Sæter, O., Osuldsen, J., Andersen, B., Bratseth, K. (2015). *Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo* (No. 8) (s. 155). Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Brenner, N. (2012). What is Critical Urban Theory? I N. Brenner, P. Marcuse, og M. Mayer (Red.), *Cities for People, not for Profit: Critical Urban Theory and the Right to the City*. London: Routledge.
- Brenner, N., Peck, J., og Theodore, N. (2010). Variegated Neoliberalization: Geographies, Modalities, Pathways. *Global Networks*, 10(2), 182–222.
- Brinkmann, S., og Kvale, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Butler, C. (2012). *Henri Lefebvre: Spatial Politics, Everyday Life and the Right to the City*. New York: Routledge.
- Carmona, M. (2010a). Contemporary Public Space: Critique and Classification, part one: Critique. *Journal of Urban Design*, 15(1), 123–148.
- Carmona, M. (2010b). Contemporary Public Space, part two: Classification. *Journal of Urban Design*, 15(2), 157–173.
- Castree, N. (2008). The Limits to Capital (1982): David Harvey. I P. Hubbard, R. Kitchin, og G. Valentine (Red.), *Key Texts in Human Geography* (s. 61–70). London: Sage.
- Cloke, P., Cook, I., Crang, P., Goodwin, M., Painter, J., og Philo, C. (2004). Talking to People. I *Practising Human Geography* (s. 123–168). London: Sage.
- Cochrane, A. (2007). *Understanding Urban Policy: a Critical Approach*. Malden: Blackwell.
- CODE. (2015). OsloSolar. Hentet 24. august 2017, fra <http://www.code.no/pub/code/news/?aid=1131&cid=401>
- Dagens Næringsliv. (2016). Slik blir Oslos nye «twin towers». Hentet 22. august 2017, fra <https://www.dn.no/nyheter/2016/12/06/2147/Eiendom/slik-blir-oslos-nye-twin-towers>
- Davis, M. (1990). *City of Quartz. Excavating the Future in Los Angeles*. London: Vintage.
- Desfor, G., og Jørgensen, J. (2004). Flexible Urban Governance. The Case of Copenhagen's recent Waterfront Development. *European Planning Studies*, 12(4), 479–496.
- DNB Eiendom. (2016). Disse boligområdene i Oslo vil stige mest i pris i 2017. Hentet 24. august 2017, fra <http://www.dnbeiendom.no/altombolig/kjop-og-salg/lokale-boligmarked/oslo/disse-omradene-i-oslo-vil-stige-mest-i-2017/>
- Dowling, R. (2010). Power, Subjectivity, and Ethics in Qualitative Research. I I. Hay (Red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography* (s. 26–40). Ontario: Oxford University Press.
- Duneier, M., Kasinitz, P., og Murphy, A. (Red.) (2014). *The Urban Ethnography Reader*. New York: Oxford University Press.
- Dunn, K. (2010). Interviewing. I I. Hay (Red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography* (s. 101–139). Ontario: Oxford University Press.
- Emerson, R., Fretz, R., og Shaw, L. (2011). In the Field: Participating, Observing, and Jotting Notes. I *Writing Ethnographic Fieldnotes* (s. 21–43). Chicago: University of Chicago Press.
- Fainstein, S. (2006). Planning and the Just City. Presentert på Conference on Searching for the Just

- City, GSAPP, Columbia University. Hentet 22. 2017 august, fra <https://www.researchgate.net/publication/242072460> *Planning and the Just City*
- Fainstein, S. (2010). *The Just City*. Ithaca og London: Cornell University Press.
- Fainstein, S. S. (2005). Cities and Diversity: Should we Want it? Can we Plan for it? *Urban affairs review*, 41(1), 3–19.
- Falleth, E. I., Hanssen, G. S. er, og Saglie, I.-L. (2008). *Medvirkning i byplanlegging i Norge* (No. 37) (s. 116). Oslo: Norsk Institutt for By-og Regionforskning.
- Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class. And how it's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*. New York: Basic Books.
- Florida, R. (2003). Cities and the Creative Class. *City & Community*, 2(1), 3–19.
- Forskning.no. (2013). Utviklingen av Tøyen kan gi fraflytting. Hentet 31. august 2017, fra <http://forskning.no/arkitektur-kulturpolitikk-demografi-samfunnsgeografi/2013/07/utviklingen-av-toyen-kan-gi-fracflytting>
- Fossheim, H., og Ingierd, H. (Red.). (2013). *Forskeres taushetsplikt og meldeplikt*. Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteene.
- Frelsesarmeen. (2016). Bli med på en annerledes julekonsert - Frelsesarmeen. Hentet 3. september 2017, fra http://www.frelsesarmeen.no/no/om_oss/nyheter/Bli+med+p%C3%A5+en+annerledes+julekonsert.d25-SxlzO39.ips
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic books.
- Gehl, J., og Svarre, B. (2013). *Bylivsstudier*. Nykøbing: Bogværket.
- Gerring, J. (2007). *Case Study Research: Principles and Practices*. New York: Cambridge University Press.
- Glass, R. L. (1964). *London: Aspects of Change*. London: MacGibbon og Kee.
- Hagen, A. L., Andersen, B., Brattbakk, I., Dahlgren, K., Ascher, B. E., og Kolle, E. (2016). *Ung og ute. En studie av ungdom og unge voksnes bruk av uterom*. (No. 6). Arbeidsforskningsinstituttet.
- Hannerz, U. (1980). *Exploring The City. Inquiries Toward an Urban Anthropology*. New York: Columbia University Press.
- Harvey, D. (1989). From Managerialism to Entrepreneurialism: the Transformation of Urban Governance in Late Capitalism, *Geografiska Annaler*(71B), 3–17.
- Harvey, D. (2009). *Social Justice and the City [1973]*. Athens, Georgia: University of Georgia Press.
- Harvey, D. (2012). *Rebel Cities*. London: Verso.
- Hay, I. (Red.). (2010). *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Ontario: Oxford University Press.
- Hofstad, H. (2013). *Håndtering av «wicked problems» i kommunal planlegging*. Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo. Hentet 2. september 2017 fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/37540/dravhandling-hofstad.pdf?sequence=1>
- Holmboe Høibo, S. H. (2014). Byfornyelse med rom for alle. Hentet 22. august 2017, fra <https://www.aftenposten.no/article/ap-OnAXw.html>
- Howitt, R., og Stevens, S. (2010). Cross-Cultural Research: Ethics, Methods, and Relationships. I I. Hay (Red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography* (s. 40–69). Ontario: Oxford University Press.
- Huse, T. (2012). *Tøyengata: et nyrikt stykke Norge* (2. utg.). Oslo: Flamme.
- Jacobin. (2017). Richard Florida Is Sorry. Hentet 24. august 2017, fra <http://jacobinmag.com/2017/08/new-urban-crisis-review-richard-florida>
- Jacobs, J. (1958). Downtown is for People. *Fortune. The Exploding Metropolis*, 168, 124–131.
- Jacobs, J. (2016). *The Death and Life of American cities [1961]*. New York: Vintage.
- Kavli, I. M. (2013). «Går det bra med grønnsakene dine?» *Parsellhager som flerkulturelt samlingspunkt og integreringsarena*. Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo, Oslo. Hentet 10. august 2017 fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/37646>
- Kawash, S. (1998). The Homeless Body. *Public culture*, 10(2), 319–339.
- Kilian, T. (1998). Public and Private, Power and Space. I A. Light og J. Smith M. (Red.), *The Production of Public Space*. Oxford: Rowman og Littlefield Publishers, Inc.

- Knox, P., og Pinch, S. (2010). *Urban Social Geography: an Introduction*. New York: Routledge.
- Kohn, M. (2004). *Brave New Neighborhoods: The Privatization of Public Space*. New York: Psychology Press.
- Kommunedelplan for Torg og Møteplasser, Kdp. 17. Oslo: Oslo kommune, Plan- og Bygningsetaten. (2009). Hentet 20. juli 2017 fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/Innhold/Plan%2C%20bygg%20og%20eiendom/Overordnede%20planer/Kommunedelplaner/Kommunedelplan%20torg%20og%20m%C3%B8teplasser%20%28Kdp%2017%29.pdf>
- Kusenbach, M. (2003). Street Phenomenology. The Go-Along as Ethnographic Research Tool. *Ethnography*, 4(3), 455–485.
- Kvistum, V. (2013). Ólafía Jóhannsdóttir. I *Norsk biografisk leksikon*. Hentet 1. juli 2017 fra http://nbl.snl.no/%C3%93lafia_J%C3%B3hannsd%C3%B3ttir
- Larsen, H., og Hansen, A. (2012). Retten til byen. I J. Andersen, M. Freudendal-Pedersen, L. Koefoed, og J. Larsen (Red.), *Byen i bevegelse: mobilitet, politik, performativitet*. (s. 131–147). Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Lees, L. (2001). Towards a Critical Geography of Architecture: the Case of an Ersatz Colosseum. *Cultural Geographies*, 8(1), 51–86.
- Lees, L. (2008). Gentrification and Social Mixing: Towards an Inclusive Urban Renaissance? *Urban Studies*, 45(12), 2449–2470.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Levende Oslo. (2006). Prosjektplan for Levende Oslo. Hentet 24. august 2017, fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/1327109/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Slik%20bygger%20vi%20Oslo/Levende%20Oslo/PROSJEKTPLAN%20FOR%20LEVENDE%20OSLO%20pr.%2029.3.06.pdf>
- Lind, H. (2002). Market-Oriented Land-Use Planning, a Conceptual Note. *Planning and Markets*, 5(1), 42–50.
- Ljunggren, J. (Red.). (2017). *Oslo. Ulikhetenes by*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Lovdata. (2013). Forskrift om endring i forskrift om politivedtekt, Oslo kommune, Oslo. Hentet 9. september 2017, fra <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2013-05-31-572>
- Low, S. M., og Lawrence-Zúñiga, D. (Red.). (2003). *Anthropology of Space and Place: Locating Culture*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Low, S., Taplin, D., og Scheld, S. (2005). *Rethinking Urban Parks: Public space and cultural diversity*. Austin: University of Texas Press.
- Madanipour, A. (2010a). Marginal Public Spaces in European cities. I Madanipour, A. (red.) *Whose Public Space? International case studies in urban design and development* (s. 111–130). London: Routledge.
- Madanipour, A. (Red.). (2010b). *Whose Public Space? International case studies in urban design and development*. London: Routledge.
- Madanipour, A. (2011). Social Exclusion and Space. I R. T. LeGates og F. Stout (Red.), *The City Reader* (5. utg., s. 181–188). New York: Routledge.
- Madden, R. (2010). *Being Ethnographic: A Guide to the Theory and Practice of Ethnography*. London: Sage Publications.
- Marcuse, P. (2012). Whose Right(s) to What City? I N. Brenner, P. Marcuse, og M. Mayer (Red.), *Cities for People, not for Profit: Critical Urban Theory and the Right to the City*. London: Routledge.
- Massey, D. (2005). *For Space*. London: Sage.
- McGuigan, J. (2009). Doing a Florida thing: the Creative Class Thesis and Cultural Policy. *International Journal of Cultural Policy*, 15(3), 291–300.
- MDG Gamle Oslo. (2014). Ber bydelsutvalget redde bruktmarkedet. Hentet 24. august 2017, fra <http://gamleoslo.mdg.no/nyhet/bruktmarkedet/>
- Merrifield, A. (2011). The Right to the City and Beyond: Notes on a Lefebvrian re-conceptualization. *City*, 15(3–4), 473–481.
- Metzger, J. (2011). Neither Revolution, nor Resignation: (re)democratizing Contemporary Planning Praxis: A commentary on Allmendinger and Haughton's "Spatial planning, devolution, and new Planning Spaces". *Environment and Planning C: Government and Policy*, 29(2), 191–

- Mitchell, D. (2003). *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*. New York: Guilford Press.
- Mitchell, D., og Staeheli, L. (2009). Public Space. I R. Kitchin og N. Thrift (Red.), *International Encyclopedia of Human Geography* (s. 511–516). New York: Elsevier Ltd.
- Nafstad, I. (2013). *Et anstendig menneske. Møter mellom rusbrukere og det offentlige rom i Oslo*. Department of Criminology and Sociology of Law, University of Oslo, Oslo.
- Nettavisen. (2015). Sjakk og solsikker skal gjøre Oslos farligste område tryggere. Hentet 24. august 2017, fra <http://nettavisen.no/artikkel/3422777387>
- NRK. (2014). Bruktmarkedet må stenge. Hentet 24. august 2017, fra <https://www.nrk.no/ostlandssendingen/bruktmarkedet-ma-stenge-1.11637592>
- Oslo kommune. (2015). Smart Trygg Grønn. Kommuneplan 2015. Oslo mot 2030. DEL 1. Vedtatt av Oslo bystyre 23.09.2015 (sak 262). Hentet 30. august 2017, fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/1374699/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Politikk/Kommuneplan/Ny%20kommuneplan%202015/Kommuneplan%202015%20del%201%20justert%2031.01.2017.pdf>
- Oslo kommune. (2017). Kommuneplan for Oslo. Samfunnsdel med byutviklingsstrategi. Høringsutkast april 2017. Vår by. Vår fremtid. En grønnere, varmere og mer skapende by med plass til alle. Visjon, mål og strategier mot 2040. Hentet 30. august 2017, fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13213412/Innhold/Politikk%20og%20administrasjon/Politikk/Kommuneplan/Ny%20kommuneplan%20p%C3%A5%20h%C3%B8ring/Oslo%20kommune%20Utkast%20Kommuneplan.pdf>
- Oslo kommune. (udatert-a). Levende Oslo. Hentet 24. august 2017, fra <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/slik-bygger-vi-oslo/levende-oslo/>
- Oslo kommune. (udatert-b). Olafiagangen – Opparbeidelse av regulert torgareal – sluttregnskap. Byrådsak. Hentet 23. august 2017, fra <https://www.oslo.kommune.no/dok/Byr/2000/BR2/1999041322-1.htm>
- Oslo kommune. (udatert-c). Områdeløft Grønland. Hentet 22. august 2017, fra <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/slik-bygger-vi-oslo/omradeloft-gronland/>
- Osloby. (2015). Planlegger massiv utbygging i sentrum. Hentet 22. august 2017, fra <https://www.aftenposten.no/article/ap-111QA.html>
- Osloby. (2016). Også vi beboere må innrømme hvor belastet Grønland er | Andreas Slettholm. Hentet 24. august 2017, fra <https://www.aftenposten.no/article/ap-beOel.html>
- Patton, M. Q. (2002). Qualitative Interviewing. I *Qualitative Research and Evaluation Methods* (Bd. 3, s. 344–347). Newbury Park: Sage.
- PBE. (2009). Kommunedelplan for torg og møteplasser. Verktøykasse. Oslo kommune: Plan- og bygningssetaten. Avdeling for byutvikling. Hentet 2. juli 2017, fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/134451/Innhold/Plan%20og%20bygg%20og%20eie/ndom/Veiledere%20og%20normer%20og%20skjemaer/Torg%20og%20m%C3%B8teplasser%20-%20Verkt%C3%B8ykasse.pdf>
- PBE. (2010). Oslo S - områdeprogram. Oslo: Oslo kommune, Plan- og bygningssetaten Avdeling for Byutvikling. Hentet 3. juli 2017, fra http://www.ostsam.no/wp-content/uploads/2016/11/Omr%C3%A5deprogram-Oslo-S_PBE-2010.pdf
- Plan- og Bygningsloven. (2008). Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 27. juni 2008.
- Plessner, H. E. (2009). Kartlegging av kameraovervåkning i Oslo. *Lov&Data*, (99). Hentet 4. juli 2017, fra http://arken.nmbu.no/~plessner/publications/Ples_2009_26.pdf
- Politielloven. (1995). Lov om politiet (politiloven). Hentet 3. september 2017, fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53>
- Purcell, M. (2002). Excavating Lefebvres: The Right to the City and its Urban Politics of the Inhabitant. *GeoJournal*, 58(2), 99–108.
- Ragin, C. C., og Amoroso, L. M. (2010). *Constructing Social Research: The Unity and Diversity of Method*. Thousand Oaks: SAGE.
- Rambøll. (2015). «OsloSolar» vant Futurebuilt Urban+ på Lilletorget. Hentet 22. august 2017, fra <http://www.ramboll.no/presse/nyheter/rno/2015-09-24-oslosolar>

- Rittel, H. W., og Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy sciences*, 4(2), 155–169.
- Robins, K. (1999). Foreclosing on the City? The bad dea of Virtual Urbanism. I J. McGuigan og J. Downey (Red.), *Technocities* (s. 34–59). New York: Routledge.
- Rose, G. (2007). *Visual Methodologies. An Introduction to the Interpretation of Visual Methodologies* (2.). London: Sage Publications.
- Rusken. (udatert). Rusken | Om Rusken. Hentet 3. september 2017, fra <https://rusken.no/om-rusken/>
- Røe, P. G. (2010). Hvordan forstå et sted? Om en sosiokulturell stedsanalyse. I D. Album, M. N. Hansen, og K. Widerberg (Red.), *Metodene våre: eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Røe, P. G., og Andersen, B. (2017). Arkitektur og sosial ulikhet i Oslo vannkant. I J. Ljunggren (Red.), *Oslo. Ulikhetenes by* (s. 325–339). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Saglie, I.-L., Hofstad, H., og Sandkjær Hansen, G. (2015). Hvordan studere motstridende hensyn i den kompakte byen? I Sandkjær Hanssen, G., Hofstad, H., Saglie, I. L. (red), *Kompakt Byutvikling. Muligheter og utfordringer* (s. 26–35). Oslo: Universitetsforlaget.
- Saldaña, J. (2009). *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. London: Sage.
- Sandercock, L. (2003). *Cosmopolis II: Mongrel Cities of the 21st Century*. London: Bloomsbury.
- Sandkjær Hansen, G., og Hofstad, H. (2015). Styling av kompakt byutvikling - hvordan brukes overordnede planer til å balansere motstridende hensyn? I Sandkjær Hanssen, G., Hofstad, H., Saglie, I. L. (red), *Kompakt Byutvikling. Muligheter og utfordringer* (s. 232–246). Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandkjær Hanssen, G., Hofstad, H., og Saglie, I.-L. (red.) (2015). *Kompakt Byutvikling. Muligheter og utfordringer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Selvig, V. (2014). *Rom for alle? En studie av Oslo kommunes styringsverktøy i planlegging av offentlig rom* (Masteroppgave, 30sp). Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.
- Selvig, V. (2015). Utvikling av offentlige rom - kommunal styring. I Sandkjær Hanssen, G., Hofstad, H., Saglie, I. L. (red), *Kompakt Byutvikling. Muligheter og utfordringer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sennett, R. (2008). *The Uses of Disorder. Personal Identity and City Life*. New Haven og London: Yale University Press.
- Sennett, R. (2015). Uncomfortable Spaces: Richard Sennett on Urbanism. Publisert 29. sep. 2015, hos The Architectural Review (Youtubekanal). Produsent: Wilkinson, T. Hentet 2. august 2017, fra https://www.youtube.com/watch?v=3_soJHqkzSs
- Short, J. R. (2006). *Urban Theory: A Critical Assessment*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sibley, D. (1995). *Geographies of Exclusion: Society and Difference in the West*. London: Routledge.
- Slater, T. (2011). Gentrification of the city. I G. Bridge og S. Watson (Red.), *The New Blackwell Companion to the City* (s. 571–585). Oxford: John Wiley & Sons. Hentet 5. juli 2017, fra <http://www.srdg.co.uk/homes/tslater/gotcbridgewaterwatson.pdf>
- Smith, K. E. (2006). Problematising power relations in «elite»interviews. *Geoforum*, 37(4), 643–653.
- Socialministeriet. (2010). *Byen som Dagligstue? byfornyelse med plads til socialt udsatte*. København. Hentet 28. juli fra <http://byfornyelsesdatabasen.dk/file/275020/dok.pdf>
- Staheli, L. A., og Mitchell, D. (2007). Locating the Public in Research and Practice. *Progress in Human Geography*, 31(6), 792–811.
- Stokke, K. (2014). Samfunnsgeografi som kritisk samfunnsvitenskap: fra marxisme til konstruktivisme. *Samfunnsgeografen*, 24(1), 12–15.
- Streb, C. K. (2012). Exploratory Case Study. I Mills, A.J., Durepos, G. og Wiebe, E. *Encyclopedia of Case Study Research*. (372-373). Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- Swyngedouw, E. (2007). The Post-Political City. I Edited by BAVO (Gideon Boie and Matthias Pauwels) (Red.), *Urban Politics Now: Reimagining Democracy in the Neoliberal City*. Rotterdam: NAI Publishers.
- Sæter, O., og Ruud, M. E. (2005). *Byen som symbolsk rom: bypolitikk, stedsdiskurser og gentrifisering i Gamle Oslo*. Oslo: Norsk byggforskingsinstitutt.
- Teknisk Ukeblad. (2015, april 1). Plaza kan bli Skandinavias største hotell. Hentet 22. august 2017, fra <https://www.tu.no/artikler/plaza-kan-bli-skandinavias-storste-hotell/222414>

- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode* (Bd. 3). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomassen, B. (2012). Revisiting Liminality: the Danger of Empty Spaces. I *Liminal Landscapes: Remapping the Field* (s. 21–35). New York: Routledge.
- TV2. (2013). Høyre: – Situasjonen på Grønland er verre enn noen gang. Hentet 24. august 2017, fra <http://www.tv2.no/a/4114166/>
- Uteseksjonen. (udatert). Om Oss [Hjemmeside]. Hentet 3. januar 2017, fra <http://www.uteseksjonen.no/om-oss>
- Uteseksjonen. (2017). *Under brua - En kartlegging av unge menn som selger rusmidler på Vaterland*. Oslo: Velferdsetaten. Hentet 4. april 2017, fra <http://www.forebygging.no/Global/Under%20brua%20-%20%20En%20kartlegging%20av%20unge%20menn%20som%20selger%20rusmidler%20p%C3%A5%20Vaterland%20.pdf>
- Utrop. (2013). Vaterland: Norges største flerkulturelle brukmarked. Hentet 24. august 2017, fra <http://www.utrop.no/papirutgave/16489>
- Van Gennep, A. (2011). *The Rites of Passage*. Chicago: University of Chicago Press.
- Vårt Land. (2016). Sliter med å nå tvangsreturnmål – Kan føre til gatekontroller basert på hudfarge. Hentet 30. august 2017, fra <http://www.vl.no/nyhet/sliter-med-a-na-regjeringens-mal-1.751352>
- Watson, A., og Till, K. (2010). Ethnography and Participant Observation. I D. DeLyser, S. Herbert, S. C. Aitken, M. Crang, og L. McDowell (Red.), *The sage Handbook of Qualitative Geography* (s. 121–137). London: Sage Publications Ltd.
- Watson, S. (2009). The Magic of the Marketplace: Sociality in a Neglected Public Space. *Urban Studies*, 46(8), 1577–1591.
- Weber, M. (1975). Om teori og teoretisk begrepsdannelse. I E. Fivelsdal (Red.), *Makt og byråkrati*. (s. 194–220). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Wessel, T. (2009). Does Diversity in Urban Space Enhance Intergroup Contact and Tolerance? *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, 91(1), 5–17.
- Winchester, H. P. ., og Rofe, M. W. (2010). Qualitative Research and its Place in Human Geography. I I. Hay (Red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography* (s. 3–26). Ontario: Oxford University Press.
- Young, I. M. (2011). *Justice and the Politics of Difference*. Oxford: Princeton University Press.
- Zukin, S. (1998). Public Space: Politics and Aesthetics of Public Space: The «American» model. Hentet 21. august 2017, fra <http://www.publicspace.org/en/text-library/eng/a013-politics-and-aesthetics-of-public-space-the-american-model>
- Åndsverkloven. (1961). Lov om opphavsrett til åndsverk m.v. (Åndsverkloven) av 12. mai 1961. Hentet 12. januar 2017, fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1961-05-12-2/KAPITTEL_5#§44

Vedlegg / Appendiks

1. Observasjonsdokument

1. Beskrive rommet
 - a. Fysiske attributter
 - b. Tilbud (benker, sitteplasser, do, fontene, le for regn ++)
 - c. Sensorisk info: Lyder, lukter, smak, farger, tekstur, avstander etc.
 - d. Tempo/rytme. Mye folk og liv? Lite? observere ulike tider på døgnet. Hvor går flyt?
 - e. Kartlegge fysiske spor: Antall tomme ølbokser, søppel, fuglematrester, fuglebæsj, madrasser.
2. Undersøke bruk/atferd
 - a. *Hvem* er her?
 - i. Demografi: Alder, etnisitet, bakgrunn, m.m.
 - ii. Hva og hvem er in place/out of place? Passende/upassende (Cresswell 2004). Hva er ventet/uventet?
 - b. *Hva* skjer – hva gjør folk her? “Gjennomfart”, “mate fugler” etc.
 - c. *Hvor* skjer ting?
3. Undersøke interaksjon
 - a. Mikropolitikken/“gateballetten”/*Street etiquette* og *street wisdom*
 - b. Interagerer folk? Hvordan? (Og evt. Hvorfor (NB, vanskelig å si noe om hvorfor, så hvorfor her = på et overfladisk plan (feks får parkeringsbot)))
 - c. Hva reagerer folk på? Hva vekker oppsikt? Hvordan reagerer folk på omgivelsene?
4. Vurdere tilgjengelighet/ekskluderende/inkluderende aspekter
 - a. Fysiske barrierer eller inkluderende mekanismer (gjerde vs. benk)
 - b. Visuell
 - c. Symbolsk
 - d. “Strukturell”? Type områdeutvikling etc.
5. Korte gående/spontane intervjuer
 - a. Ustrukturerte og spontane intervjuer med folk jeg møter.
 - b. Konsentrert rundt 1) bruk og 2) oppfatninger av stedet.
 - c. Ikke lydopptak eller personinformasjon, skrive notater etterpå.

2. Informasjonsskriv og informert samtykke

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt “*Bruk og oppfatninger av offentlig rom på Grønland*”

Bakgrunn og formål

Med denne studien ønsker jeg å studere bruk og oppfatninger av byrommet i Olafiagangen som ligger mellom Akerselva, Grønlandsleiret, bussterminalen og smalgangen. Hvordan brukes rommet og hvilke ønsker er knyttet til rommet? I Oslo skal offentlige rom utvikles i en “inkluderende retning”. Hva betyr dette for Olafiagangen?

Prosjektet er et masterprosjekt ved Universitetet i Oslo, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, og er i tillegg knyttet til prosjektet *Invisible Infrastructures: Socioecological Transformations in the Postindustrial Metropolis* – et tverrfaglig forskningsprosjekt ved bl.a. Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA), støttet av Norges forskningsråd.

Jeg ønsker å studere bruk og oppfatninger av Olafiagangen gjennom å intervju et utvalg personer som bor ved eller driver bedrifter og andre tilbud ved Olafiagangen, samt personer med profesjonell eller politisk tilknytning til området. Din rolle som initiativtaker til utvikling av nærmiljøet er derfor svært interessant for min studie. Håper du ønsker å delta.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Informasjon som vil brukes i denne studien innhentes gjennom intervjuer. Intervjuet vil ta ca. 40-60 minutter, og spørsmålene vil i hovedsak omhandle informantens oppfatninger av og ønsker for Olafiagangen og Vaterland som område. Det vil bli tatt notater fra intervjuet og det er ønskelig med lydopptak av intervjuet for at informasjonen jeg får fra intervjuet skal kunne gjengis korrekt. Det skal ikke innhentes annen informasjon om deltakerne enn den de ønsker å dele i intervjusituasjonen.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun jeg og prosjektgruppen ved *Invisible infrastructures* som vil ha tilgang til direkte personidentifiserende opplysninger. Disse vil lagres i et eget kodingsdokument med navn og anonymiserte navn, atskilt fra øvrig informasjon fra informanten. Det anonymiserte navnet vil brukes videre i analyse og presentasjon av informasjonen. Annen og ikke direkte personidentifiserende informasjon fra deltakerne vil samles i et eget, anonymisert dokument. Alle personopplysninger skal oppbevares på min personlige datamaskin som er låst med brukernavn og passord.

Om informanten ønsker det vil jeg anonymisere informantene så langt det lar seg gjøre. Men da studien omhandler et bestemt offentlig rom i Oslo og omliggende beboere og tilbud, er det mulig deltakernes posisjon kan gjøre at personer kan bli gjenkjent i publikasjonen.

Masterprosjektet avsluttes mai 2017. Personopplysninger, transkribert informasjon og lydopptak vil da overføres til forskere ved prosjektet *Invisible Infrastructures*, hvor det lagres konfidensielt på HiOA frem til mai 2020.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Hannah Eline Ander på 93 65 22 61 eller hannaheline@gmail.com, eventuelt veileder og prosjektleder for *Invisible Infrastructures*, Bengt Andersen ved Høgskolen i Oslo og Akershus på 99 74 68 39 eller bengt.andersen@afi.hioa.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

- Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta
- Jeg ønsker å være anonym

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

3. Eksempel på intervjuguide

Leder for bydelsutvalget, Gamle Oslo

Bakgrunnsinformasjon

- Kan du begynne med å fortelle kort om deg selv og din rolle i bydelen?
- Hvor bor du og hvor lenge har du bodd i bydelen?
- Som representant for bydelspolitikken, kan du kort si hva du mener er de største utfordringene og mulighetene på Grønland- som nærmiljø og som sentrumsområde?

Offentlig rom i bydelen og bypolitikken

- Jeg skriver om uteområdet under Nylandsveien, hva kaller du dette området?
- Hva synes du om stedet?
 - Er det noen spesielle kvaliteter? Hva med negative aspekter?
- Byrommet er jo definert som torg/offentlig rom. Hva legger du i begrepet offentlig rom?
- Er bydelens uterom noe som blir diskutert politisk i bydelen? Hvilke diskusjoner er viktige?
- Hva er bydelens ansvar når det kommer til bydelens uterom / offentlige rom?
- Er det noe samarbeid eller dialog mellom bydels- og bypolitikkerne i bystyret om planer for, utforming og/eller drift av uterom generelt?
- Hvem finansierer planer for og tiltak i bydelens uterom? (hvilken rolle spiller investeringer fra private?)

Olafiagangen

- Har du jobbet noe med dette området?
- Har dette området vært diskutert i bydelen (BU/partiet/byråkratiet)?
- Er det noen planer eller prosesser for utvikling av rommet? Hvilke / hva / hvem står bak?
- Har det vært noen diskusjoner om hvordan området brukes i dag? Om grupper som bruker stedet, uenighet om de bør kunne være der?
- Har lokalbefolkningen ytret spesifikke behov, ønsker eller syn til politikkerne?
- Har næringsliv eller investorer ytret spesifikke ønsker?
- Hvordan fungerer det at bydel Gamle Oslo og Sentrum/St.Hanshaugen eier halvparten hver? Samarbeider bydelene (hvordan?), har en mer ansvar enn den andre?

Utvikling av OG

- Her ser du to forslag til hvordan noen har sett for seg at den kan bli i OG: Hva synes du om disse?
- OG er regulert som torg/møteplass, og flere politikere har ment at det må en omregulering til for å utvikle OG. Hva tenker du om dette?

- Olafiagangen ligger på grensen mellom sentrum og Grønland. Bør rommet tilby noe annet enn andre steder i sentrum? Hvorfor?
- Hvem mener du det bør det være for? (sentrum vs bydelen - noen som har mer rett på dette uterommet enn andre?)
- Kan du svare på tre korte utsagn?
 - Salg av narkotika i offentlig rom må stanse
 - Offentlige rom kan ikke benyttes som overnattingssted
 - Rusbrukere kan ikke ruse seg i offentlige rom

Inkludering og mangfold som politisk mål

- I Oslo er det et mål at torg/møteplasser/offentlige rom skal være mangfoldige og inkluderende . Hvordan forholder du som politiker deg til dette målet?
- Har du eksempler på inkluderende og mangfoldige offentlige rom i bydelen?
- Hva med uterom som ikke er inkluderende eller mangfoldige?
- Når dere diskuterer bydelens uterom – er dette tema?
- Er Olafiagangen et mangfoldig og inkluderende uterom i dag?
- Hvordan kan man utvikle OG til å bli et slikt byrom?

Trygghet / kriminalitet

- Mange snakker om byrommet som et utrygt sted. Hvorfor tror du mange føler seg utrygge?
- Føler du deg utrygg der?
- Hvordan mener du Olafiagangen kan bli et uterom man føler seg trygg i?
- Det er jo en del narkotikasalg under brua. Hvordan forholder bydelen seg til dette?
- Hvordan er samarbeidet mellom politi og bydelen på dette med trygghet i bydelens offentlige uterom?
- Så du nettdokumentaren til NRK om gatepatroljen og miljøet her under brua? Hva synes du om den?

Markedet i OG

- Hva synes du om markedet som var i OG?
- Hvordan var Olafiagangen annerledes når det var marked? Har du merket noen forskjell etter det ble avviklet?
- Hva synes du om saken der markedet ble avviklet?

Avslutning

- Har du kommet på noe underveis som du ikke fikk sagt? Har du noe å tilføye?